

PÅ PARTI MED BARNA

Redd Barna

Barnepolitisk plattform

Revidert 2022 | Ferdigstilt mars 2023

INNHOLD

Forord: På parti med barna	3
1. POLITISKE ENDRINGER FOR BARNES RETTIGHETER	4
1.1 Et godt styresett er grunnleggende	5
1.2 Barns rett til medvirkning og innflytelse	8
1.3 Barns rett til utdanning	11
1.4 Barns rett til helse og ernæring	18
1.5 Barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep	21
1.6 Beskyttelse av barn på flukt og barn i krig og konflikt	24
1.7 Integrering i Norge	11
1.8 Barns rett til gode levekår og inkludering	29
1.9 Digitalisering	31
1.10 Barn som er særlig utsatt for rettighetsbrudd	21
2. GLOBALE ENDRINGER FOR BARNES RETTIGHETER	34
2.1 Innledning	35
2.3 Internasjonale finansinstitusjoner	35
2.4 Kapitalflukt og skatt	35
2.5 Gjeld	36
2.6 Bistand	37
2.7 Nye globale finansieringsmekanismer og globale fond	38
2.8 Rettferdig handel	39
2.9 Etikk i oljefondet	40
2.10 Klima og barns rettigheter	40
2.11 Privat sektor og barns rettigheter	41

FORORD: PÅ PARTI MED BARNA

Redd Barna arbeider for et samfunn der alle barns rett til overlevelse, beskyttelse, utvikling og deltakelse skal innfris i tråd med FNs Barnekonvensjon og andre menneskerettighetskonvensjoner. Vi kjemper hver dag for at barn skal få det bedre.

Barn får det stadig bedre på mange områder i Norge og verden, men det er fortsatt mange som ikke får ta del i framgangen. Fortsatt ser vi at barns rettigheter brytes, at barn er de som rammes hardest av fattigdom, av ulikhet og diskriminering, og av krig, klimaendringer og naturkatastrofer. Forskjellene mellom barn som har alt og de som mangler det meste av materielle goder er enorme, og ulikhetene øker. God politikk for barn er en politikk som innfrir alle barns rettigheter, som ikke diskriminerer, og som sørger for at barn skal overleve, lære og være trygge.

Redd Barna Norge er en del av internasjonale Redd Barna, som er verdens ledende uavhengige organisasjon for barn, og som arbeider for og med barn i over 120 land. Vi bidrar til å innfri barns rettigheter både gjennom programarbeid og påvirkning av myndigheter. Vi skaper varige, positive endringer for millioner av barn. Sammen med lokalt sivilsamfunn og barn påpeker vi brudd på barns rettigheter. Barnekonvensjonen er vårt viktigste verktøy når vi skal fortelle myndighetene at det er deres juridiske ansvar å sikre at barn er trygge og ikke blir utsatt for vold, at de får mat og medisiner, og får gå på skole og lære.

Det er først og fremst statens ansvar å innfri barns rettigheter. I tillegg har det internasjonale samfunnet et ansvar for å støtte stater som selv ikke har tilstrekkelig med ressurser til å innfri rettighetene til barna i eget land.

Redd Barnas barnepolitiske plattform bygger på våre daglige erfaringer fra arbeid for og med barn over hele verden, og fra møter med makthavere både nasjonalt og internasjonalt. Med denne plattformen forteller vi om hvilke endringer vi mener må til for å skape et samfunn hvor barns rettigheter respekteres og innfris. Fordi Redd Barna er en norsk organisasjon, retter vår politikk seg i hovedsak mot norske politiske myndigheters innsats for barn i Norge og mot utenriks- og utviklingspolitikken. Sammen med internasjonale Redd Barna arbeider vi i tillegg for å påvirke politiske beslutninger til det beste for barn både i landene der vi er til stede, og på den globale politiske arenaen.

Det er mye som gjenstår før alle barns rettigheter er innfridd. Internasjonalt må vi arbeide for at alle land setter barns rettigheter først. Vi må jobbe for å fjerne strukturelle årsaker til fattigdom, ulikhet og diskriminering og for å styrke gode helse- og utdanningssystemer og velferdstjenester slik at alle barn kan få innfridd sine rettigheter. I Norge er det fortsatt en lang vei å gå før de mest utsatte barna får innfridd sine rettigheter til omsorg, beskyttelse, helse og skolegang. Dette gjelder spesielt barn som søker asyl, barn som bor i lavinntektsfamilier, barn som er utsatt for vold og overgrep og barn med nedsatt funksjonsevne. I motsetning til i mange andre land, skyldes ikke barnerettighetsbruddene i Norge nødvendigvis mangel på ressurser, men heller en mangel på politisk vilje.

Det er mye som gjenstår før alle barns rettigheter er innfridd. Internasjonalt må vi arbeide for at alle land setter barns rettigheter først. Vi må jobbe for å fjerne strukturelle årsaker til fattigdom, ulikhet og diskriminering og for å styrke gode helse- og utdanningssystemer og velferdstjenester slik at alle barn kan få innfridd sine rettigheter. I Norge er det fortsatt en lang vei igjen før de mest utsatte barna, som barn som søker asyl, barn som bor i lavinntektsfamilier, barn utsatt for vold og overgrep og barn med nedsatt funksjonsevne, får innfridd sine rettigheter til omsorg, beskyttelse, helse og skolegang. I motsetning til i mange andre land, skyldes ikke barnerettighetsbruddene i Norge nødvendigvis mangel på ressurser, men heller en mangel på politisk vilje.

Klarer vi å skape et godt samfunn for barn, skaper vi et samfunn som er godt for alle.

Birgitte Lange,
Generalsekretær i Redd Barna

Ghinwa*, 13, I en flyktningsleir I Beirut, Libanon.

FOTO: JONATHAN HYAMS / REDD BARNA

1. POLITISKE ENDRINGER FOR BARNs RETTIGHETER

1.1 ET GODT STYRESETT ER GRUNNLEGGENDE

Stater som har ratifisert barnekonvensjonen har forpliktet seg til å innfri barns rettigheter i tråd med konvensjonen. De har også forpliktet seg til å rapportere til FNs komité for barns rettigheter om sine tiltak og framskritt knyttet til oppfyllelse av konvensjonen. I tillegg er statene pliktige til å gjøre barnekonvensjonen kjent for både voksne og barn i egen befolkning. Barnekonvensjonen består av fire grunnleggende prinsipper:

- prinsippet om barnets beste
- prinsippet om ikke-diskriminering
- prinsippet om retten til liv og utvikling
- prinsippet om barnets rett til å bli hørt

Alle som har tilsluttet seg konvensjonen er forpliktet til å følge innholdet i denne, også når det gjelder landets internasjonale politikk. Et godt styresett for barn innebærer at det finnes strukturer og institusjoner for å ivareta disse forpliktelsene.

Noen barn opplever større grad av rettighetsbrudd enn andre. Dette kan for eksempel være med grunnlag i sosioøkonomiske bakgrunn, kjønn, etnisitet og funksjonsevne. Disse diskrimineringsgrunnlagene kan opptre både alene og i kombinasjon med hverandre. Resultatet kan være at disse barna må stille bakerst i køen for tilgang til mat, beskyttelse og helse- og skoletilbud i mange land.

Gjennom samarbeid og politisk påvirkning må myndighetene derfor stilles til ansvar for å innfri alle barns rettigheter i eget land. I de tilfellene hvor statene selv ikke har tilstrekkelig ressurser til å innfri barns rettigheter, har det internasjonale samfunnet ansvar for å støtte disse statene ifølge barnekonvensjonen artikkel 4.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 4

Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon. Når det gjelder økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, skal partene treffe slike tiltak i størst mulig utstrekning innenfor de ressurser de har til rådighet, om nødvendig innenfor rammen av internasjonalt samarbeid.

Norge er bundet av andre menneskerettighetskonvensjoner som også gjelder for barn. Dette er blant annet FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD), Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (CEDAW). Konvensjonene må ses i sammenheng med hverandre.

I NORGE

Barnekonvensjonen er en del av norsk lov

Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov, og fordi den er inkorporert gjennom menneskerettsloven, har den forrang overfor annen ordinær lov. På tross av dette viser jevnlig rapporter fra FNs barnekomité og andre FN-komiteer for menneskerettigheter at det er språk mellom strukturer og lovverk og den faktiske oppfyllelsen av rettighetene for det enkelte barn.

Det er svært vanskelig for barn i Norge å klage på brudd på sine rettigheter, fordi de få klagemekanismer som er tilgjengelig for barn i liten grad er barnevennlig utformet. I tillegg har barn i liten grad tilgang til rettssystemet. Norge har heller ikke sluttet seg til barnekonvensjonens tilleggsprotokoll om klagemekanisme. Til tross for at saken har blitt behandlet i Stortinget flere ganger siden 2013, og senest våren 2022, er det liten politisk bevegelse i retning av ratifikasjon.

Det er fortsatt behov for større kunnskap om barnekonvensjonen, strukturene rundt og forpliktelsene som følger med tilslutningen. Dette gjelder både for barn og unge og øvrig sivilt samfunn, men også for offentlige og politiske myndigheter. Et viktig arbeid i denne sammenheng er at sivilt samfunn rapporterer til både FNs barnekomité og andre FN-komiteer om ivaretagelsen av barns rettigheter, samt sikrer oppfølging av FNs anbefalinger til Norge.

Norge har lite systematisk dokumentasjon, statistikk og kunnskap om barns rettighetssituasjon. Dette gjelder både oversikter over og analyser av økonomiske ressurser som blir brukt på barn og unge. Godt styresett dreier seg ikke bare om god ressursforvaltning og kontroll, men også om jevn fordeling av ressurser. For å kunne innfri alle barns rettigheter, er systematisk dokumentasjon, statistikk og kunnskap avgjørende.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må følge sine forpliktelser etter barnekonvensjonen.
- Norge må følge opp FNs barnekomité og andre FN-komiteers merknader og anbefalinger om oppfyllelse av barns rettigheter i Norge.
- Norske myndigheter må ratifisere FNs barnekonvensjonens tredje tilleggsprotokoll om individklagerett.
- Norske myndigheter må utvikle nye, samt styrke barnevennlige nasjonale klagemekanismer og barns tilgang til rettssystemet.
- Norske myndigheter må gjøre budsjettanalyser som viser hvor stor andel av landets ressurser som brukes på barn, både på nasjonalt og kommunalt nivå.
- Norge må sikre oppdatert statistikk om og analyser av barns rettighetssituasjon.
- Norske myndigheter må aktivt legge til rette for

dialog og samarbeid med barn og unge og sivilt samfunn, for å iverksette politikk og tiltak som virker på best mulig måte for barn.

- Norske myndigheter må alltid begrunne og synliggjøre konsekvensene for barns liv og rettigheter som del av beslutningsgrunnlaget i arbeidet med lover, politiske vedtak og andre offentlige tiltak som påvirker barn.
- Barn og unge, offentlige myndigheter og voksne som møter barn gjennom sitt arbeid må sikres kunnskap om barns rettigheter.

INTERNASJONALT

Store forskjeller i kunnskap og ressurser

De fleste stater i verden har sluttet seg til FNs barnekonvensjon og andre internasjonale avtaler for menneskerettigheter, og de fleste afrikanske land har ratifisert det afrikanske charteret, som er det afrikanske menneskerettighetssystemet. Likevel er det en manglende evne eller vilje til å faktisk innfri de grunnleggende rettighetene som barn har krav på. Noe av utfordringen ligger i at mange land mangler detaljert dokumentasjon på barns situasjon, og kunnskapsnivået og bevisstheten om relevante konvensjoner og implementeringen av disse er ofte lav. Det er derfor avgjørende at land etablerer et godt styresett og implementerer barnekonvensjonen og andre relevante traktater, og at de får internasjonal støtte til dette. Et godt styresett for barn handler om lover og håndhevelse, dokumentasjon og kunnskap om barns situasjon, og om opprettelse av kontrollmekanismer som for eksempel barneombud. Det handler også om å bruke tilstrekkelige ressurser for å innfri barns rettigheter, rapportere regelmessig til FNs komité for barnets rettigheter, FNs menneskerettighetsråd og andre internasjonale og regionale fora for menneskerettigheter. Det handler også om å gjøre befolkningen kjent med barns rettigheter.

Dersom et land skal kunne sikre et godt styresett for barns rettigheter, avhenger det også av økonomiske ressurser og fordelingen av disse. Mange utviklingsland har ikke de nødvendige ressursene til å oppfylle alle barns rettigheter. I tillegg til dette er det mange land som er preget av enorme forskjeller når det kommer til fordeling av ressurser og tilgang til helsevesen og utdanning av god kvalitet. Progressive skattesystemer kan gi bedre fordeling, effektive innkrevingsmekanismer kan gi høyere skatteinntekter, og åpenhet om budsjetter og forbruk kan gi mindre svinn og korrupsjon. Åpenhet om budsjetter og hvordan de brukes er også viktig for at befolkningen skal kunne holde myndighetene ansvarlig.

Et sterkt sivilsamfunn, en fri presse med kunnskap om rettigheter, og tilgang til informasjon om hvordan myndighetene innfrir disse, er sentrale elementer i et godt styresett for barns rettigheter. Både barn selv og befolkningen for øvrig må ha kunnskap og frihet

til å holde lokale og nasjonale myndigheter ansvarlig for at rettighetene blir innfridd. I verden i dag ser vi derimot at sivilsamfunnets politiske handlingsrom krymper. CIVICUS, som overvåker handlingsrommet til sivilt samfunn verden over, rapporterer om systemiske utfordringer i 109 land, og melder at kun fire prosent av verdens land betegnes som «åpne»¹. Et godt styresett for barns rettigheter krever at denne utviklingen snur.

REDD BARNA MENER AT:

- Barns rettigheter må være en hovedsatsing i all norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Som et ledd i dette må norske myndigheter sikre barnefaglig kompetanse i hele utenriktjenesten.
- Norge må sørge for at barns rettigheter inkluderes i analyser og retningslinjer og sørge for et godt styresett både gjennom nasjonale myndigheter, og multilaterale organisasjoner og institusjoner.
- Norge må ta en lederrolle når det gjelder å ta opp brudd på barns rettigheter i Universal Periodic Review (UPR) i FNs menneskerettighetsråd.
- Norge må støtte andre land i deres rapportering om barns rettigheter, både til FNs komité for barnets rettigheter og til FNs menneskerettighetsråd. Det er særlig viktig å støtte sivilt samfunn i den supplerende rapporteringen.
- Norge må arbeide for at de statene som enda ikke har ratifisert tilleggsprotokollene til FNs barnekonvensjon og FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, må gjøre dette.
- Norske myndigheter må støtte land i å opprette uavhengige barneombud og i å styrke deres nasjonale systemer for å melde om brudd på barnekonvensjonen.
- Norge må arbeide for at stater helhetlige utviklingsstrategier inkluderer tiltak for å fremme barns rettigheter og motarbeide ulikhet, diskriminering og ekskludering. Slike tiltak kan for eksempel være å støtte utvikling av lovverk, retningslinjer, planer og ressursforvaltning for barns rettigheter.
- Norske myndigheter må støtte framveksten av et sterkt sivilsamfunn og en uavhengig presse i utviklingsland, som kan bidra til åpenhet, demokrativering og en ansvarlig stat. Det er særlig viktig å legge til rette for at representanter for grupper som ofte diskrimineres, slik at barn og unge, fattige, kvinner og personer med funksjonsnedsettelse får innflytelse over politiske prosesser og budsjetter.
- Norge må være en pådriver og støttespiller for åpenhet i budsjetter og offentlig forbruk, inkludert analyser som viser hvor stor del av landets ressurser som brukes for å innfri barns rettigheter, og støtte tiltak for økte offentlige inntekter, bekjempelse av ulikhet og korrupsjon.

(Se mer i kapittel 2.2. og 2.4).

1.2 BARNS RETT TIL MEDVIRKNING OG INNFLYTELSE

Barnekonvensjonen understreker at barn ikke bare har krav på særlig beskyttelse på grunn av sin sårbarhet og avhengighet av voksne, men at de også er fullverdige mennesker med egne tanker og meninger, ressurser og rett til å delta og utøve innflytelse over eget liv og i det samfunnet de lever i. Barn og unge utgjør en stor del av verdens befolkning og når de får medvirke, bruke og utvikle egne ressurser, bygges lokal kapasitet og et mer bærekraftig samfunn.

Artikkel 12 i barnekonvensjonen slår fast at alle barn har rett til å uttrykke sine synspunkter og bli hørt i alle forhold som berører dem. Den er en av fire gjennomgående prinsipper i barnekonvensjonen og i tillegg til å være en selvstendig rettighet, skal den også tas hensyn til i fortolkningen og gjennomføringen av alle de andre rettighetene. Retten til å bli hørt er både en rettighet for hvert enkelt barn, og for barn som gruppe. Artikkel 12 setter ingen nedre aldersgrense, men understreker at alle barn har rett til å uttrykke sine synspunkter og at deres synspunkter blir vektlagt i samsvar med alder og modenhet. Retten til å bli hørt gjelder på alle arenaer hvor det tas beslutninger som angår barn.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 12

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Hver enkelt stat har en plikt til å aktivt legge til rette for at alle barn, uavhengig av hvem de er, har tilgang til informasjon, kan forme og uttrykke sine synspunkter, og påvirke prosesser og beslutninger som berører dem – på egne premisser. Beslutningstakere på alle nivå må lytte til og vektlagge barns synspunkter og prioriteringer, slik at beslutningene som tas er til barnets beste og i tråd med den virkeligheten barn og unge lever i.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må samarbeide med og bidra med finansiell og politisk støtte til demokratiske barne- og ungdomsorganisasjoner både i Norge og i andre land.
- I arbeidet med å styrke barns innflytelse både nasjonalt og internasjonalt, må norske myndigheter legge vekt på at alle barn har krav på å få oppfylt retten til å bli hørt. Dette skal gjelde uten diskriminering og uavhengig av eksempelvis kjønn, alder og funksjonsevne.
- Norske myndigheter må i nasjonalt og internasjonalt arbeid prioritere å etablere og styrke de strukturene som ivaretar barnas medvirkning gjennom kontinuerlige prosesser, framfor enkeltstående og forbigående aktiviteter.

I NORGE

Styrket lovverk, men den reelle innflytelsen varierer fortsatt.

I løpet av de siste årene har det skjedd positive endringer i planer og lovverk som styrker barnets rett til å bli hørt. Eksempler på dette er Grunnloven, barnevernloven, pasient- og brukerrettighetsloven og barneloven. I tillegg ble ungdomsråd lovfestet i kommuneloven med virkning fra høsten 2019. I praksis er imidlertid barn og unges faktiske innflytelse svært varierende og ofte personavhengig. Det er i stor grad tilfeldigheter, tilgang på ressurser, kompetanse eller ulike holdninger som avgjør om barn blir hørt og tatt på alvor. FNs barnekomité fremhever i sine seneste merknader til Norge (2018) at det er særlig yngre barn og utsatte grupper som for eksempel barn med nedsatt funksjonsevne og innvandrere, asylsøker- og flyktningbarn som har utfordringer med å få oppfylt retten til å bli hørt. Vi ser også at kjønn kan være av betydning for retten til å bli hørt i noen miljøer. Vi trenger også mer kunnskap om hvordan vi kan sikre retten til å bli hørt for de som snakker et annet språk enn majoriteten (eksempelvis samisk eller tegnspråk).

Videre er det en utfordring at mange barn mangler kunnskap om rettighetene sine, og hvordan de kan gå fram for å påvirke i saker som berører dem. I mange tilfeller blir barn invitert til å komme med sine synspunkter, uten at synspunktene deres blir reelt innarbeidet og tatt på alvor i den videre beslutningsprosessen. Samtidig er det sjeldent at barna selv får tilbakemeldinger på utfallet av beslutningsprosesser og hvordan deres synspunkter er blitt vektlagt. Barns mulighet til å medvirke foregår ofte innenfor svært begrensede rammer og strukturer som er definert av de voksne og som

1 CIVICUS (2018) State of Civil Society Report 2018. Johannesburg: CIVICUS.

barn ikke har innflytelse over. All medvirkning krever også at barn opplever trygghet for å kunne fremme sine ideer og synspunkter. Det er sentralt at dette etterstrebes i alle medvirkningsprosesser på både individ- og systemnivå.

REDD BARNA MENER AT:

- FNs ni prinsipper for god medvirkning må ligge til grunn for alle prosesser hvor barn og unge medvirker, enten som enkeltbarn eller som gruppe.
- Det må etableres mekanismer, rutiner og regelverk som sikrer at de kommunale og fylkeskommunale innflytelsesorganene for barn og unge er representative, har reell innflytelse og fungerer på barn og unges egne premisser.
- Det er behov for å etablere et nasjonalt innflytelsesorgan for barn og unge som bygger på ungdomsrådene i kommuner og fylker.
- Kompetanse på barns medvirkning må styrkes både blant voksne og blant barn og unge selv, blant annet gjennom et nasjonalt kompetansesenter for barn og unges medvirkning.
- Norske myndigheter må gjennomføre en nasjonal utredning av hvordan barns rett til å bli hørt blir oppfylt. Det må også lages en nasjonal strategi for hvordan alle barns rett til medvirkning og innflytelse skal ivaretas på en god og meningsfull måte, og i tråd med anbefalingene fra FNs barnekomité.
- Vi trenger mer kunnskap om hvordan vi kan sikre at alle barn får oppfylt retten til å bli hørt, også de som snakker et annet språk enn majoriteten eller som uttrykker seg på andre måter enn igjennom verbalspråket, som for eksempel yngre barn og barn med funksjonsnedsettelse.
- Det må stilles større krav til at barnets synspunkter blir vektlagt i beslutningsprosesser, blant annet gjennom krav til dokumentasjon av barnets synspunkter og hvordan disse er blitt vektlagt opp mot andre hensyn.
- Norske myndigheter må sikre tilstrekkelig, tilgjengelig og tilpasset informasjon til alle barn om deres rett til medvirkning og innflytelse og hvordan de kan utøve denne retten.
- Offentlige dokumenter som angår barn og unge bør gjøres mer tilgjengelig og forståelig for barn.
- Klageordninger for barn må styrkes, tilrettelegges og gjøres tilgjengelige slik at barna selv kan bruke klageordningene uavhengig av voksne støttepersoner.
- Skole og barnehage er en særlig viktig arena for å sikre alle barns rett til å bli hørt. Utdanningsmyndighetene bør lovfeste elevrådsrepresentanter fra og med 1.trinn og gjeninnføre klassens time i opplæringsloven.
- Det bør lovfestes at elevråd skal ha representanter fra og med 1. trinn, slik at ikke de yngre barna ekskluderes fra beslutningsprosesser på skolen.

- Norske myndigheter må utvikle en veileder for barnerettighetsvurderinger som en del av sitt beslutningsgrunnlag i arbeidet med lover, politiske vedtak og andre offentlige tiltak som påvirker barn. Denne må inkludere retningslinjer for medvirkning fra barn og unge.
- Norske myndigheter må sikre langsiktig driftsstøtte til de demokratiske barne- og ungdomsorganisasjonene og involvere dem aktivt fra tidlig fase i nasjonale beslutningsprosesser.
- For å styrke barn og unges reelle påvirkningsmakt, bør norske myndigheter innføre stemmerett for 16-åringene ved lokal- og stortingsvalg.
- Barn og unge må bli informert og gis mulighet for medvirkning og innflytelse i norske myndigheters rapportering til FNs barnekomité, og i oppfølgingen av merknadene fra barnekomiteen.

INTERNASJONALT

Barn får ikke delta i viktige beslutninger som angår dem

Barns rett til å si sin mening og å bli hørt, gjelder også utenfor Norge. I både nasjonale, regionale og internasjonale prosesser tas det beslutninger som vil påvirke barns nåtidige og framtidige hverdag. De som fatter disse beslutningene har ansvar for at barn skal kunne utøve innflytelse over egen framtid. Mange internasjonale prosesser legger derimot ikke til rette for barn og unges deltakelse. Å utelate barn fra forhandlingsbordet når viktige internasjonale beslutninger tas, er både ekskluderende og uansvarlig. Internasjonale avtaler er avhengig av sterkt nasjonalt eierskap, noe barn og unges deltakelse kan bidra til.

Et aktivt og mangfoldig sivilsamfunn, som inkluderer barn og unges egne organisasjoner er viktig, både for å sikre at stater holdes til ansvar for å innfri befolkningens rettigheter, men også for å føre en ansvarlig og bærekraftig politikk. I mange land er det begrensninger i organisasjonsfrihet og ytringsfrihet. Dette skaper store utfordringer for barn og unges aktive og frie deltakelse. Barn og unge har rett til å organisere seg og til å ytre seg fritt, men for mange kan det å kjempe for sine egne rettigheter utsette dem for stor fare.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må, i kraft av sin rolle som giver og partner, stille krav til at partnerland legger til rette for at barn skal ha innflytelse over utformingen av planer og budsjetter som berører dem. Norge bør benytte sine styreplasser i multilaterale fond og organisasjoner til å promotere barns rett til å bli hørt, og til å utøve innflytelse over politikken som utformes i partnerland.
- Norge må bidra til at stater involverer barn og unge i rapportering til FNs komité for barns rettig-

heter og til FNs menneskerettighetsråd.

- Norge må være en pådriver for å involvere barn og unge, og sikre at deres synspunkter og prioriteringer vektlegges i internasjonale beslutningsprosesser, som for eksempel i FN.
- Norge må jobbe for at flere land oppretter og styrker ulike former for representativ barne- og

ungdomsmedvirkning i offentlige institusjoner og sivilsamfunnet, for eksempel barneparlament og/eller ungdomsråd på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

- Norge bør aktivt støtte opp om barn og ungdom som rettighetsforkjempere, både som enkeltpersoner og i grupper.

Barnas Valg: Jonas Gahr Støre (Ap) fikk diplom fra Sofia Nilsen Rødahl (11) og Anna Konstali (10) etter Barnas Valg 2019.

FOTO: KRISTOFFER MOENE RØD / REDD BARNA

1.3 BARNES RETT TIL UTDANNING

Utdanning er en grunnleggende menneskerettighet som påvirker utviklingen av både enkeltmennesker og samfunn sosialt, økonomisk, og kulturelt.

Barnekonvensjonen artikkel 28 slår fast at alle barn har rett til utdanning, og at det er statenes ansvar å gjøre grunnutdanningen obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle barn. Under samme artikkel er statene også forpliktet til å fremme og oppmuntre til internasjonalt samarbeid for utdanning. Konvensjonen om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD), slår ytterligere fast retten til inkluderende utdanning i eget nærmiljø og rett til utdanning som tar høyde for alle barns ulike behov og kapasitet.

I VERDEN

Til tross for framgang de siste tiårene er det fortsatt slik at over 617 millioner barn og unge ikke har grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning – noe som blir omtalt som en global læringskrise. De fleste av disse barna går på skolen, men uten å lære. Dette skyldes blant annet at lærere mangler kapasitet, støtte og kompetanse til å innfri barns rett til utdanning. I tillegg har framgangen stagnert når det gjelder tilgang til utdanning, og rundt ni prosent – eller 63 millioner barn – mangler fremdeles tilgang til barneskolen. Dette gjelder flere jenter enn gutter, og barn med nedsatt funksjonsevne er spesielt utsatte. Krig, konflikt og katastrofer hindrer altfor mange barn fra å gå på skolen, samtidig vet vi at skolegang gir livsviktig beskyttelse i krig og konflikt.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 28

1. Partene anerkjenner barnets rett til utdanning, og med sikte på å oppnå denne rett gradvis og på grunnlag av like muligheter skal de særlig:
2. a) gjøre grunnutdanningen obligatorisk og gratis tilgjengelig for alle,
b) oppmuntre utviklingen av forskjellige former for videregående opplæring, herunder allmennfaglig og yrkesfaglig opplæring, gjøre dem tilgjengelige og oppnåelige for ethvert barn, og treffe egnede tiltak som f.eks. innføring av gratis undervisning og tilbud om økonomisk støtte ved behov,
c) med alle egnede midler gjøre høyere utdanning tilgjengelig for alle på grunnlag av den enkeltes evner,

- d) gjøre informasjon og veiledning om undervisning og fagopplæring tilgjengelig og oppnåelig for alle barn,
- e) treffe tiltak for å oppmuntre til regelmessig skolegang og for å redusere antallet av dem som ikke fullfører skolegangen.
3. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at skolens disiplin utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd og i samsvar med denne konvensjon.
4. Partene skal fremme og oppmuntre internasjonalt samarbeid om forhold som angår utdanning, særlig med henblikk på å bidra til å avskaffe uvitenhet og analfabetisme over hele verden og å lette tilgangen til vitenskapelig og teknologisk kunnskap og moderne undervisningsmetoder. I denne sammenheng skal det tas særlig hensyn til utviklingslandenes behov.

Utdanning reduserer sosiale, politiske og økonomiske forskjeller

God utdanning er en viktig investering både for det enkelte barn og for samfunnets utvikling. Det er også en forutsetning for å oppfylle andre menneskerettigheter, og for å sikre økonomisk vekst, bekjempe fattigdom, redusere sosiale, politiske og økonomiske forskjeller, og for å sikre bærekraftig og demokratisk utvikling. Utdanning er spesielt viktig for jenter og kvinners likestilling, fordi det kan legge grunnlaget for mer aktiv samfunnsdeltakelse, gi en positiv effekt på bekjempelse av barnedødelighet og styrke mødrehelse. Læring, kunnskap og innovasjon er dessuten nødvendig for beskyttelse av miljøet og tilpasning til klimaendringer.

I NORGE

I Norge har alle barn en rett og plikt til utdanning i tråd med opplæringsloven og barnekonvensjonen, og utdanningen skal være gratis. I tillegg er 93 prosent av alle barn i alderen fra ett til fem år i barnehage, og 97 prosent av barn over 3 år går i barnehagen.² Når barn tilbringer store deler av sin oppvekst i barnehagen og skolen, er det svært viktig at alt arbeid med barnehager og skoler tar utgangspunkt i barnets beste, i tråd med barnekonvensjonen artikkel 3.

² <https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager>.

Klassekamerater: Sreyvatey, 14, på hennes skole på Tonle Sap-sjøen, Kambodsja.

FOTO: LINH PHAM / REDD BARNA

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 3

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.
2. Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.
3. Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Alle barn, uavhengig av alder og bosted, må sikres trygge og inkluderende leke- og læringsmiljøer, god kvalitet på opplæringen og mange nok kvalifiserte ansatte i barnehager og skoler. Alle barn skal være trygge, oppleve mestring, trivsel, og god læring. Barn med særskilte behov skal få tilrettelagt barnehage- og skolehverdagen etter sine behov, i sin barnehage og skole i nærområdet. Hvis det blir regionale og lokale forskjeller mellom hvilket tilbud barn og unge får, anser vi det som et brudd på ikke-diskrimineringsprinsippet i FNs barnekonvensjon artikkel 2.

Barn og ungdom har rett til å uttrykke sine meninger og de skal ha innflytelse på sin barnehage- og skolehverdag. Alle elever skal ha rett til medvirkning og mulighet til å påvirke sin egen skolehverdag jf. formålsparagrafen i opplæringsloven. Både skolemyndighetene, skoleeierne og lærere skal lytte til barn og unges erfaringer og meninger i alle forhold som angår skolehverdagen. Likevel opplever altfor mange elever at de ikke får påvirke sin skolehverdag.

Det er viktig at alle barn får opplæring i sine rettigheter i barnehage og skole. Barn og unge må få en grundig forståelse for sine rettigheter slik at de lærer

hva barnekonvensjonen, barnehage- og opplæringsloven innebærer i praksis for dem, og at de ser handlingsalternativer når de opplever brudd på sine rettigheter.

Trygge barn og nok voksne i barnehagen

Høy voksentetthet, kvalifiserte ansatte og små grupper er de viktigste forutsetningene for god kvalitet i barnehagen.³ Å imøtekomme bemanningskrisen med økt bruk av vikarer, er ikke bærekraftig og forsvarlig. Vi etterlyser politisk vilje til å sette maksimumsgrense på størrelsen på barnegruppene, både i barnehagen og i skolen, samt styrke bemanningsnormen.

Barnehagene skal jobbe systematisk for å forebygge utestengning og mobbing. Det betyr at det er mange nok voksne i barnehagen og at de ansatte har god kompetanse til å oppdage, håndtere og stoppe mobbing og utestengelse. Redd Barna jobber for at barnehagebarn får en individuell rett til et trygt og godt barnehagemiljø, og at det kommer på plass en håndhevsingsordning i barnehagemiljøssaker - lignende den vi i skolemiljøssaker.

REDD BARNA ANBEFALER AT:

- Grunnbemanningen i barnehager må økes betraktelig ved at forholdstallet i normen økes til én ansatt per 2,5 barn under tre år og én ansatt per fem barn over tre år. Dessuten mener Redd Barna at normen må gjelde på avdelingsnivå og i hele barnehagens åpningstid. Plan- og møtetid må komme i tillegg.
- Barnehageansatte må få god kompetanse til å oppdage, håndtere og stoppe mobbing og utestengelse, og få tid til å gjennomføre Kompetansepakken for et trygt og godt barnehagemiljø.
- Barnehagebarn må få en individuell rett til et trygt og godt barnehagemiljø, og at det kommer på plass en håndhevsingsordning i barnehagemiljøssaker - lignende den Norge har i skolemiljøssaker.
- Norske myndigheter må sikre at alle barn i barnehagen får økt kunnskap om sine rettigheter i barnekonvensjonen og barnehageloven.
- Det må settes et tak på hvor store gruppestørrelsene i barnehagen.

Trygg skolehverdag og tilstedeværelse i skolen

Alle elever i Norge har rett til et trygt og godt skolemiljø, og skolen skal ha nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering, i tråd med opplæringsloven kapittel 9A.

Det betyr at skoleansatte skal gripe inn når elever ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det krever kompetanse. Elevers nettkontakt kan både forsterke og utfordre fellesskapet i klassen. Elevenes nettkontakt må være en del av skolens systematiske arbeid for å skape et trygt skolemiljø, og er et viktig felt for hjem-skole-samarbeidet.

Skolen skal også jobbe imot diskriminering og trakassering fra både barn og voksne på bakgrunn av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Redd Barna erfarer også at mange elever opplever tiden på Skolefritidsordninger (SFO) som utrygg, og at hendelser og problemer som oppstår mellom elever i tiden på SFO påvirker skolemiljøet for øvrig.

Rundt 50 000 elever i den årlige Elevundersøkelsen forteller at de er mobbet av medelever, mobbet digitalt av noen på skolen og/eller mobbet av en voksen på skolen.⁴ Ungdata Junior-undersøkelsen varsler om høyere prosentandel elever som blir mobbet. Der svarer 11 prosent at de blir mobbet hver fjortende dag eller oftere, mange sier de er ensomme og at de mangler venner.⁵ I Ungdata 2022, som har resultater fra ungdom på ungdomsskolen og videregående skole, oppgir 7 % at de minst hver 14. dag blir utsatt for plaging, trusler og utfrysing fra jevnaldrende på skolen og i fritiden.⁶ Dette er urovekkende høye tall.

Skoleeiere og utdanningsmyndigheter har det overordnede ansvaret for å forebygge og kunne håndtere det høye skolefraværet vi ser i skolen. Vi mener det systematiske arbeidet for å skape et trygt og godt skolemiljø for alle elever, og tidlig innsats, tilrettelegging og tett oppfølging av hver enkelt elev er helt avgjørende i arbeidet for å forebygge bekymringsfullt skolefravær.

REDD BARNA ANBEFALER AT:

- Lærere og andre skoleansatte trenger økt kompetanse på hvordan de kan oppdage, håndtere og stoppe krenkelser som mobbing, vold, trakassering og diskriminering. De må få tid til å gjennomføre Kompetansepakken for et trygt og godt skolemiljø.
- Det må settes et tak på hvor store gruppestørrelsene i skolen skal være.
- Norske myndigheter må sikre at ingen barn og unge diskrimineres i skolen på grunn av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsiden-

titet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn.

- Det må utvikles en bemanningsnorm i skolefritidsordningen (SFO), og ansatte i SFO må få tid til å gjennomføre Kompetansepakken for et trygt og godt miljø i SFO.
- Mobbeombudsordningen må bli et fast tilbud i regionene, med fagmiljøer og faste stillinger, slik at man sikrer barn og unge som blir utsatt for mobbing et uavhengig ombud hvor de kan få hjelp og bistand.
- Myndighetene må utvikle nasjonale retningslinjer for skoleeiers plikt til registrering av fravær, og norske myndigheter må få en nasjonal oversikt over skolefraværet i Norge. Det må på plass en nasjonal handlingsplan mot bekymringsfullt skolefravær i hele opplæringsløpet, som også inneholder en mal til lokale handlingsplaner.

Flere kvalifiserte lærere og styrket lag rundt eleven

Læreren er en viktig person i elevenes liv, og lærerens evne til å gi elevene sine faglig og emosjonell støtte påvirker i stor grad elevenes læring, trivsel og mestring. Tilstrekkelig lærertetthet gir lærerne kapasitet til å se, hjelpe, tilrettelegge for og bygge en god relasjon med den enkelte elev.⁷

Redd Barna mener at lærernormen må styrkes ytterligere, og at det lovfestes at klassestørrelsene skal bli lik den lærertettheten som er fastsatt i lærernormen. Mindre klassestørrelser fører til mindre støy i klasserommet, bedre læring for alle elever og mer tid for læreren til å følge opp hver enkelt elev.⁸ Samtidig må myndighetene gjennomføre tiltak som øker antall lærerstudentplasser, samt sikre at kvalifiserte lærere ønsker å bli værende i jobben sin.

Det er nødvendig med et sterkere lag rundt eleven og bedre tverrfaglig samarbeid på skolen. Helsesykepleiere, sosiallærere og miljøterapeuter utgjør en viktig del av laget rundt eleven og bør styrkes.

REDD BARNA ANBEFALER AT:

- Myndighetene må sikre nok ressurser til kommunene for å kunne øke lærertettheten for å sikre at lærere får mer tid med elevene, bedre tilpasset opplæring for hver enkelt elev, som igjen vil føre til mer trivsel og trygghet i skolen.
- Myndighetene og skoleeiere må sikre et sterkere lag rundt eleven og bedre tverrfaglig samarbeid på skolen, med flere stillinger i skolen til sosiallærere, miljøterapeuter og helsesykepleiere.

Inkluderende fellesskap for alle barn

Ekstra ressurser til tilrettelegging i barnehagen og

spesialundervisning i skolen, utført av faglærte, er helt nødvendig for å få til lik rett til utdanning for alle. Dette er uavhengig av om lærere får tilbud om mer spesialpedagogisk kompetanse, noe som også er ønskelig. Mange barn fra hele landet har de siste årene fått drastisk redusert sin spesialundervisning og svært mange barn og elever sliter med å følge med videre i opplæringsløpet etter tap av timer. FNs barnekomité har bedt Norge om å sikre at spesialundervisningen får høyere kvalitet og utføres av kvalifisert pedagogisk personale. PP-tjenesten og Statped må styrkes.

Universell utforming av barnehager og skoler fører til inkludering og økt kvalitet for alle barn og elever slik at de med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom føler seg inkludert i barnehagen og på skolen.

REDD BARNA ANBEFALER AT:

- Norge må sikre at barn og unge med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom får et bedre opplæringstilbud og styrket rettsvern, bedre tilrettelegging og en mer inkluderende hverdag på sin barnehage eller skole i nær-området.
- PP-tjenesten må styrkes og Statped må sikres videre finansiering. Kompetanseløftet i spesialpedagogikk og inkluderende praksis må videreføres, og flere lærere må få tilbud om etterutdanning i dette.

Elevene trenger styrket rettsvern og kunnskap om sine rettigheter og klagemuligheter

Gjennom arbeidet med en ny, revidert opplæringslov, som trolig trer i kraft i 2024, bør norske myndigheter sikre at elevers rettsvern styrkes. Friskoleloven må harmoniseres i større grad med opplæringsloven. Det er viktig at myndighetene sikrer at elevers rettsvern står like sterkt i friskoler som i den offentlige skolen, i tråd med. forbudet mot diskriminering i konvensjonens artikkel 2.

Elever trenger økt kunnskap om sine rettigheter i skolen og sine klagemuligheter til Statsforvalteren jamfør opplæringsloven kapittel 9A. Klagemulighetene til barn må styrkes.

FNs barnekonvensjon artikkel 19 om barnets rett til å bli beskyttet mot vold og ikke-diskrimineringsprinsippet i artikkel 2, krever at alle statsforvalterne som håndhever skolemiljøssaker, sikrer likebehandling og lik kvalitet. Ulik praktisering av ordningen vil innebære en risiko for at barns rettsikkerhet ivaretas i ulik grad. Mobbing faller inn under anvendelsesområdet til artikkel 19. Barnekomiteen har eksplisitt uttalt at voldsbegrepet omfatter mobbing mellom barn.

7 <https://www.nifu.no/news/norske-skoler-har-stadig-bedre-laerertetthet/> (oppført 22.09.2021)

8 Helsedirektoratet (2015). Trivsel i skolen. Rapport 06/2015. Oslo: Helsedirektoratet.

REDD BARNA MENER AT:

- Barn og unge i skolen må ha et sterkt rettsvern. Friskoleloven må harmoniseres med opplæringsloven, slik at alle elever har like rettigheter.
- Statsforvalterens kapasitet og kompetanse må styrkes, og det må utarbeides nasjonale retningslinjer for saksbehandling av skolemiljø saker. Det må også jobbes for å sikre at saksbehandlerne i regionene får lik opplæring.
- Elever må få utvidede klagemuligheter, blant annet for brudd på sin rett til spesialundervisning, tilsvarende håndhevingsordning i skolemiljø saker.
- Norske myndigheter må sikre at alle elever får økt kunnskap om sine rettigheter og klagemuligheter til Statsforvalteren jf. opplæringsloven kapittel 9A.
- Alle barn som skal være i Norge i mer enn tre måneder, skal få oppfylt sin rett til grunnskoleutdanning og videregående opplæring. Norge må endre lovverket slik at de sikrer at retten til videregående opplæring utvides til også å gjelde for ungdom som oppholder seg i landet etter endelig avslag, og frem til faktisk utsendelsesdato.

Innhold i utdanningen

Det er viktig at elevene opplever grunnopplæringen som relevant og meningsfull. Fagfornyelsen skulle sikre elevene god dybdelæring og ruste barn og unge for framtidens utfordringer. Dessverre har ikke dette blitt fulgt opp med tilstrekkelige statlige midler til innkjøp av oppdaterte læremidler. Redd Barna skal være en pådriver for å styrke demokratiopplæringen i skolen og barns rett til reell medvirkning, og for at skolen sikrer at barn og unge får god opplæring i barns rettigheter.

Ettersom skolen blir mer digitalisert og barn selv søker opp informasjon på nettet i sitt arbeid i skolen, må elever lære dømmekraft i digitalt arbeid og samhandling, kildekritikk og hvordan algoritmer påvirker informasjonssøk. Det er også viktig at elever lærer at mange lover og regler også gjør seg gjeldende på nettet og i sosiale medier.

Elever selv mener at de ikke får god nok seksualitetsundervisning i skolen og ønsker seg mer kunnskap.⁹ Seksuelle krenkelser og overgrep skjer ofte mellom jevnaldrende¹⁰ og mange krenkelser skjer digitalt.¹¹ Dette må forebygges igjennom god seksualitetsundervisning, kunnskap om hva samtykke er og hva som er lov og ikke lov. Kunnskap er viktig både for å beskytte seg selv, men også for å respektere andres grenser.

Elever på barneskolen og ungdomsskolen, som

Redd Barna møter under sine skolebesøk, ønsker en mer variert og praksisorientert undervisning. Økt opplevelse av stress hos elevene i skolen pga. mange prøver, kartlegginger, lekser og innleveringer, er ikke med på å skape en trygg og meningsfull læring og tilstedeværelse på skolen. Redd Barna har høye forventninger til Stortingsmeldingen om ungdomstid og 5.-10. trinn, som er under bearbeiding og der Regjeringen har til hensikt å avdekke hvordan mellomtrinnet og ungdomsskolen i større grad kan ivareta og fremme elevenes læring og trivsel.¹²

REDD BARNA ANBEFALER AT:

- Alle elever skal ha rett til å medvirke og oppleve elevdemokrati i skolen, som betyr at alle elever skal bli hørt og få påvirke det som skjer i skolen.
- Alle skoler skal ha et elevråd med tillitsvalgte fra hver klasse som skal representere alle elever i klassene sine, sikre at elevene blir hørt og får påvirke hva som skjer på skolen.
- Læremidler må være tilgjengelig for alle skoler og i tråd med fagfornyelsen, ha universell utforming og oversettes til samiske språk.
- Barn må få kunnskap om rettighetene til minoriteter, urfolk og utsatte grupper av barn, spesielt bør samiske barns rettigheter fremheves.

(Se også kapitlene 1.2 Barns rett til medvirkning og innflytelse og 1.6 Barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep).

INTERNASJONALT

Utdanningsbudsjettene øker, men ytterligere mobilisering må til

Det er først og fremst nasjonale myndigheters ansvar å realisere barns rett til utdanning. Det er likevel avgjørende at bistand og internasjonalt samarbeid aktivt støtter opp om å styrke utdanningssystemer, infrastruktur og kapasitet i land hvor det er behov for det. Utdanningssektoren har fått høyere prioritering på den internasjonale dagsorden de siste årene, og det går mer penger til sektoren både i form av bistand, men også fra landenes egne investeringer. Likevel vil det fortsatt være behov for et politisk løft for utdanning. Fra Utdanningskommisjonens rapport fra 2016 vet vi at 97 prosent av utdanningsfinansieringen må komme fra utviklingslandenes egne budsjetter. Skal vi nå bærekraftsmål nr. 4 om inkluderende kvalitetsutdanning for alle

9 Sex og Samfunn (2022) Seksualitetsundervisning i skolen. En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker.

10 Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019)

11 Kripos (2019) Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett, Rapport

12 <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/innsiktsartikler/arbeidet-med-stortingsmelding-om-ungdomstid-og-5.-10.-trinn/id2923898/>

Barns beskyttelse: Aziz foran det midlertidige bostedet sitt i Rohingya flyktningleir i Cox's Bazar. Aziz og familien kom til Cox's Bazar i august 2017 etter å ha flyktet fra volden i Myanmar. Under de voldelige sammenstøtene ble Aziz separert fra familien sin og skutt to ganger i beinet. Beinet ble infisert og måtte amputeres.

FOTO: ALLISON JOYCE / REDD BARNA

innen 2030, må nasjonal ressursmobilisering, og ikke minst hvordan større budsjetter kan komme utdanningssektoren til gode, få enda mer oppmerksomhet. Nasjonale myndigheter må forplikte seg til å øke sine utdanningsbudsjetter – finansiert for eksempel gjennom å bekjempe korrupsjon og kapitalflukt – og å utvide inntektsgrunnlaget, blant annet fra progressiv skattelegging.

Kommersialisering av utdanning

Redd Barna jobber for en skole som er av god kvalitet, som er trygg, inkluderende og gratis. Vi ser derfor med bekymring på kommersialiseringen av utdanning som har blitt stadig mer utbredt i utviklingsland de siste årene. I all hovedsak dreier dette seg om lavkostnads privatskoler som har blitt lansert for å sikre at flere barn får skolegang. Vi mener derimot at dette verken er en god eller en bærekraftig løsning på utdanningskrisen. For det første innebærer ikke disse skolene nødvendigvis at flere barn får tilgang til skolen. For det andre kan kost-

nadene knyttet til skolegangen tappe både familier og den offentlige skolen for ressurser, og bidra til å opprettholde og forsterke forskjeller både mellom barn, men også innad i familien i land hvor gutter har høyere status enn jenter. I slike tilfeller kan det skje at foreldre sender sønnene til private skoler, mens døtrene blir sendt til den offentlige skolen. I Redd Barnas utdanningsarbeid er inkludering og læring kjerneprinsipper, og derfor støtter vi bare finansieringsmodeller og utdanningssystemer som sikrer at også de mest marginaliserte barna har tilgang til kvalitetsutdanning.

Barn med funksjonsnedsettelse havner oftest utenfor

FNs bærekraftsmål bygger på prinsippet om at «alle skal med». Skal vi få til det, må vi sikre at vi når de barna som står bakerst i køen, først. Dessverre ser vi at det fortsatt er langt igjen til at utdanning er en rettighet som alle barn får innfridd, og det er de mest sårbare barna som er mest utsatt. Fra World

Development Report 2018 kan vi lese at i Afrika, sør for Sahara, er det syv ganger mer sannsynlig at en ikke-fattig gutt i et urbant område fullfører skolegangen, enn en fattig jente i et ruralt område. Færre enn 1 av 20 av disse jentene vil fullføre ungdomsskolen. I Latin-Amerika har barn fra urfolksgrupper over dobbelt så stor sannsynlighet for å være i arbeid som barn som ikke er urfolk. Barn med funksjonsnedsettelse blir oftere diskriminert og opplever store hindringer i å få grunnleggende utdanning. Nyere forskning viser at gjennomsnittlig står hvert tredje barn med funksjonsnedsettelse i grunnskolealder utenfor skolen. Til sammenlikning står hvert syvende barn uten funksjonsnedsettelse utenfor skolen. Færre barn med funksjonsnedsettelse fullfører også skolen. Data fra fem utviklingsland viser at bare 56% av barn fra denne gruppen fullfører, mens tallet er 73% for barn uten funksjonsnedsettelse.

Resultatbasert finansiering kan true en god og inkluderende utvikling av politikken

Utdanningsbistanden preges i stor grad av resultatbasert finansiering. Det er en risiko for at et ensidig fokus på kortsiktige resultater svekker utdanningsaktørenes bredere samfunnsmandat. Resultater som knyttes til enkle kvantitative mål kan skape uønskede insentiver eller føre til at andre mål blir nedprioritert.¹³ For eksempel kan økonomisk uttelling basert på karakterer eller antall innskrevne elever resultere i at det ikke blir lagt vekt på andre sentrale deler av skolens samfunnsoppdrag. Resultatmål kan for eksempel knyttes til nasjonale utdanningsplaner og bidra til å sikre en inkluderende politikktutvikling. En slik nasjonal utdanningsplan kan vise konkret hvordan utdanningssystemet vil legge til rette for at marginaliserte grupper lærer i et inkluderende skolesystem, hvordan myndighetene skal identifisere hvem som er marginalisert og hvilke tiltak som skal rettes mot disse gruppene.

Nøkkelen til god opplæring er kvalifiserte og motiverte lærere som setter barns læring og utvikling i sentrum. Stor lærermangel og høy læreromsatning skaper utfordringer for kvalitetsutdanning, spesielt i de fattigste og mest sårbare landene. Det må bygges opp gode nasjonale utdanningssystemer, bedre skoleledelse, lærerutdanninger og systemer for kontinuerlig videre- og etterutdanning, i tillegg til støtte og veiledning. Vi ser at det er store ulikheter mellom barn som får læringsmuligheter før barne-skolealder og de som ikke får det. Skal de mest marginaliserte barna få mulighet til læring, er det viktig at de blir stimulert allerede før skolealder. Det er en utfordring.

¹³ Se for eksempel KORA, 2016: Review af resultatbaseret styring

SAFE SCHOOLS ERKLÆRINGEN

Safe Schools erklæringen er en mellomstatlig politisk forpliktelse som gir muligheten til myndigheter i forskjellige land til å uttrykke politisk støtte til beskyttelse av elever, studenter, lærere og skoler rammet av væpnede konflikter.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må opprettholde og videreutvikle sin lederrolle innen global utdanning.
- Norge bør være en pådriver for økt og bærekraftig finansiering av inkluderende kvalitetsutdanning, både fra andre givere og fra utviklingslands egne budsjetter.
- Norge bør støtte nasjonal systembygging slik at land i størst mulig grad kan regulere utdanningssystemet og tilby inkluderende utdanning av høy kvalitet.
- Norge bør ta aktivt standpunkt mot økt konkurranseutsetting og kommersialisering av utdanningssektoren, blant annet gjennom å bruke Norges stemme i Global Partnership for Education (GPE), Verdensbanken, de regionale utviklingsbankene og andre fond og mekanismer som finansierer utdanning.
- Dersom resultatbaserte finansieringsmekanismer benyttes innen utdanning, bør resultatmål knyttes til strukturelle rammer for utdanning. Målene må ivareta utdanningens brede samfunnsmandat og legge til rette for kvalitetsutdanning for alle – også de som i dag står utenfor, som barn med funksjonsnedsettelse, jenter, barn uten omsorgspersoner, de som lever i fattigdom og etniske, religiøse og språklige minoriteter.
- Norge må ha et helhetlig perspektiv på skoleløpet, og øke satsingen på tidlig læring.
- Norske myndigheter må prioritere læring og kvalitet i global utdanning, gjennom å satse på lærere og deres kompetanse.
- Norske myndigheter må sikre utviklingen av inkluderende utdanningssystemer som ivaretar alle barns behov uansett utgangspunkt.
- Norske myndigheter må sikre at lærere får mer kompetanse i hvordan de kan oppdage, håndtere og stoppe mobbing og krenkelser.

(Se også kapittel 3.7 om innovative globale finansieringsmekanismer og globale fond. Se også kapittel 1.8 om digitalisering for mer om utdanningsteknologi.)

Utdanning i kriser og konflikt

Nær ett av fem barn verden over bor i områder rammet av væpnet konflikt. Dette tilsvarer 420 millioner barn.¹⁴ Samtidig som konfliktene og krisene varer lenger, øker antall barn i disse områdene. Halvparten av alle barn som står utenfor skolen bor i konflikt og kriserammede områder som Syria, Jemen og i områdene rundt Tsjadsjøen. Å sikre retten til inkluderende kvalitetsutdanning i kriser og konflikt er derfor viktigere enn noensinne.

Utdanning prioriteres ikke bare av barna og foreldrene som rammes, men også i økende grad av det internasjonale samfunnet. Utdanning har de siste årene blitt anerkjent som en grunnleggende del av humanitære operasjoner og nødhjelp. Dette ser vi blant annet i den omfattende satsingen på kriser og konflikt fra det globale utdanningsfondet (GPE), etableringen av Education Cannot Wait, som er et fond for utdanning og kriser i konflikt, og et økende fokus på utdanning i internasjonale støttelovnadskonferanser. Dette har gitt uttelling i kroner og øre, men utdanningssektoren lider fortsatt av underfinansiering. Kun i underkant av 2,5% av all humanitær finansiering øremerkes utdanning. Redd Barna mener at minst 4% av de humanitære midlene må gå til utdanning.

Kriser medfører kaos, normoppløsning, lidelser og traumer. Skolegang kan beskytte barn og unge mot overgrep og misbruk, som for eksempel barneekteskap og rekruttering til væpnede styrker. Skolen kan også spre livreddende informasjon om hygiene, ernæring, rent vann eller medisiner, og gi kunnskap om hvordan man kan håndtere pågående og framtidige kriser. Skolen kan gi lindring, håp for framtiden og normalisere hverdagen i en ekstrem situasjon. Derfor er det helt grunnleggende å sikre at barn har tilgang til utdanning, at den er av god kvalitet og at den inkluderer de mest marginaliserte og ivaretar barns psykososiale helse.

Skoler blir angrepet

I løpet av de siste årene har det blitt rapportert om stadig flere tilfeller av angrep mot skoler, skoleelever og lærere. Rapporten «Education Under Attack 2018» viser at det ble begått 12 700 angrep mot skoler og utdanningssystemer i perioden 2013 til 2017. Rapporten tar for seg de landene med flest angrep. I 18 av de 28 profilerte landene rapporteres det om angrep der jenter har vært spesifikke mål, fordi de ønsker seg en utdanning og et selvstendig liv. Angrepene får ikke bare fatale konsekvenser for jentene og deres lokalsamfunn, men sender også sterke signaler om at det ikke er trygt å sende jenter

på skolen, noe som igjen nærer opp under tradisjonen med barneekteskap.¹⁵

Så langt har 95 (pr august 2019) stater sluttet seg til Erklæringen om trygge skoler (Safe Schools Declaration) hvor de forplikter seg til å beskytte skoler mot angrep og unngå militær bruk av skoleinstallasjoner. Til tross for økende antall angrep, finnes det lyspunkt. Tall fra FN viser en nedgang i militær bruk av skoler i land som har sluttet seg til erklæringen.¹⁶

Utdanningstiltak er relevante i alle faser av en krise, også i den akutte nødhjelpsfasen. Derfor er det viktig for Redd Barna å arbeide for at utdanning blir prioritert i den humanitære finansieringsarkitekturen. Samtidig jobber vi for en forutsigbar og flerårig finansiering av utdanning i langvarige kriser.

REDD BARNA MENER AT:

- Barns rett til utdanning i kriser og konflikt må fortsatt være sentralt i det norske globale lederskapet for utdanning. Dette gjelder både de som er internt fordrevet og de som har flyktet over landegrensene,
- I internasjonale fora må Norge være tydelig på hvor viktig det er at utdanning blir en integrert del av alle humanitære operasjoner. Vi må også ta initiativ til at andre givere inkluderer utdanning i sin politikk og respons.
- Norge må opprettholde og videreutvikle rollen som internasjonal pådriver for at alle land signerer og implementerer Erklæringen om trygge skoler (Safe Schools Declaration).
- Norge bør særlig jobbe for å heve kvaliteten på utdanning i kriser og konflikt, og sikre at den er tilgjengelig og relevant for alle barn, også barn som ofte opplever å bli marginalisert og diskriminert.
- Norge må jobbe for at minst fire prosent av humanitær bistand går til utdanning i kriser, og at utdanning også prioriteres i den akutte fasen.

¹⁴ Save the Children (2019) Stop the War on Children. Oslo: Redd Barna

¹⁵ Global Coalition to Protect Education from Attack (2018) Education under attack and I will never go back to school. The impacts of attacks on Education of Nigerian Women and Girls.

¹⁶ FNs Generalsekretær (2018), Children and Armed Conflict: Report of the Secretary General. New York: FNs Generalforsamling

1.4 BARNES RETT TIL HELSE OG ERNÆRING

Barnekonvensjonens artikkel 24 gir barn rett til høyest oppnåelige helsestandard, og en særskilt rett til beskyttelse mot barnedødelighet. Redd Barna mener Norge må legge barnekonvensjonen til grunn for å sikre barns rett til god helse i Norge, og gjennom det internasjonale arbeidet. Dette krever et tydelig fokus på universell helsedekning med rettferdig finansiering, og at barns rett til helse ses i sammenheng med andre deler av sosial sektor. Barns helse påvirkes av en rekke ulike faktorer, som for eksempel familiens inntekt, tilgang på utdanning og hvilken folkegruppe du tilhører. Slike faktorer må tas hensyn til i ivaretagelsen av barns rett til et godt helsetilbud.

I NORGE

Store regionale forskjeller i tjenestetilbud for barn
Alle barn i Norge har i utgangspunktet like rettigheter til helsetjenester, men i praksis er tilgjengeligheten ulik. Kvalitet og standard kan være forskjellig både når det gjelder kommunenes ansvar for førstelinjetjenester, som for eksempel fastlegene, og stat- og fylkesansvar for annenlinjetjenester, som for eksempel spesialist-tjenester. FNs barnekomité har uttrykt bekymring for regionale forskjeller i tjenestetilbud for barn i sine avsluttende merknader til Norge (2018). De har også uttrykt at mennesker med nedsatt funksjonsevne, med samisk bakgrunn eller fra familier med innvandrerbakgrunn har dårlig tilgang til offentlige tjenester på grunn av kommunikasjonsproblemer, kulturforskjeller og liten kunnskap om velferdssystemet.

En annen utfordring er at helseutfordringene i Norge rammer ulikt. Noen barn er spesielt sårbare, som for eksempel barn som søker asyl, barn som er utsatt for omsorgssvikt, barn som vokser opp i lavinntektsfamilier, barn som er utsatt for vold og overgrep og barn med nedsatt funksjonsevne. Barnekonvensjonen artikkel 24 om rett til den høyest oppnåelige helsestandard, må tolkes i lys av ikke-diskrimineringsprinsippet i artikkel 2 nr. 1 i FNs barnekonvensjon. Dette betyr at Norge er forpliktet til å sikre at alle barn får sin rett oppfylt.

Ungdata understreker at norsk ungdom stort sett har det bra, men at omfanget av psykiske helseplager øker. Forskningsprosjektet "Stress, press og psykiske plager blant barn og unge" fra Nova i 2017 viste at omfanget øker tydelig fra barneårene og fram til midten av tenårene.¹⁷ Tallene viser at jenter er langt mer utsatt enn gutter. Samtidig er det en god del gutter som er utsatt, særlig mot slutten av videregående. Økningen har vært størst blant jenter, blant unge med norskfødte foreldre og blant unge med middels

eller gode karakterer. Forskingen er ikke tydelig på årsaksforklaringer, men man finner sammenhenger med blant annet kroppspress og prestasjonspress på skolen.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 24

1. Partene anerkjenner barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard og til behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering. Partene skal bestrebe seg på å sikre at ingen barn fratras sin rett til adgang til slike helsetjenester.
2. Partene skal arbeide for full gjennomføring av denne rettighet og skal særlig treffe egnede tiltak for å:
 - a) redusere spedbarns- og barnedødelighet,
 - b) sikre at det ytes nødvendig legehjelp og helseomsorg til alle barn, med vekt på utviklingen av primærhelsetjenesten,
 - c) bekjempe sykdom og feilernæring, også innenfor rammen av primærhelsetjenesten, ved bl.a. å anvende allerede tilgjengelig teknologi og gjennom å stille tilstrekkelig næringsrike matvarer og rent drikkevann til rådighet, idet farene og risikoen knyttet til miljøforurensning tas i betraktning,
 - d) sikre egnet helseomsorg for mødre før og etter fødselen,
 - e) sikre at alle grupper i samfunnet, særlig foreldre og barn, er informert om, har tilgang til undervisning om og støttes i bruken av grunnleggende kunnskaper om barns helse og ernæring, fordelene ved amming, hygiene, miljøhygiene og forebygging av ulykker,
 - f) utvikle forebyggende helseomsorg, foreldreveiledning, og undervisning og tjenester innen familieplanlegging.
3. Partene skal treffe alle effektive og egnede tiltak for å avskaffe tradisjonsbunden praksis som er skadelig for barns helse.
4. Partene forplikter seg til å fremme og oppmuntre internasjonalt samarbeid med henblikk på gradvis å virkeliggjøre fullt ut rettighetene anerkjent i denne artikkel. I denne sammenheng skal det tas spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 2

1. De stater som er part i denne konvensjon, skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.
2. Partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomhet, meningsytringer eller tro.

Samtidig er også forekomsten av psykiske helseplager knyttet til andre sårbarhetsfaktorer i livet. De som sliter mest, har også dårligere relasjoner til foreldrene sine, de har færre venner, blir oftere mobbet, og liker seg dårligere i lokalmiljøet og på skolen enn de med god psykisk helse. Det er særlig en sterk sammenheng mellom det å ha vært utsatt for mobbing og psykiske helseplager. Det er også tydelige sammenhenger mellom familiens økonomiske situasjon og ungdoms psykiske helse, med størst problemer i familier med dårlig råd.

For å styrke det forebyggende helsearbeidet er det nødvendig med bedre og samordnede tjenester. Gode helsestasjoner og en styrket skolehelsetjeneste vil være avgjørende for å forebygge helseproblemer blant barn. I dag er det for eksempel ingen prosedyrer for tidlig helsekartlegging av barn som har flyktet til Norge, noe som gjør det vanskelig å identifisere utsatte barn fra et så tidlig stadium som mulig. Dette betyr at barn med særlig behov ikke får tilgang til den helsehjelpen og oppfølgingen de har behov og rett på.

I Norge er det utfordringer knyttet til omskjæring av gutter fordi dette er et område hvor flere rettigheter står i konflikt med hverandre. Selv om omskjæring utfordrer en rekke av gutters rettigheter, kan konsekvensene av et forbud potensielt føre til en stigmatisering av grupper av barn som kanskje ikke er til barnets beste. Det er ikke en uvanlig juridisk situasjon at flere rettigheter og hensyn står i konflikt. Derfor er det behov for mer informasjon om situasjonen og flere tolkninger av de aktuelle bestemmelsene i barnekonvensjonen. På bakgrunn av dette har Redd Barna oppfordret Helse- og omsorgsdepartementet til å gjennomføre en utredning av dette, med utgangspunkt i barns rettigheter.

REDD BARNAS MENING AT:

- Norske myndigheter må sikre bedre tjenester på tvers av sektorer som helse, velferd og skole, og at de samarbeider for barn og unge med sammenlagte utfordringer på alle nivåer.
- En god og styrket helsestasjons- og skolehelsetjeneste er avgjørende for å forebygge helseproblemer blant barn. Norske myndigheter må derfor jobbe for å øke og øremerke midler til skolehelsetjenesten.
- For å sikre en god, stabil og tilgjengelig skolehelsetjeneste må det satses på å utdanne flere helse- og sykepleiere.
- Norske myndigheter må sikre at de som jobber i tjenester til barn og unge har tilstrekkelig og relevant kunnskap om sammenhengen mellom foreldres psykiske og fysiske helse og barnets helse og utvikling.
- Norske myndigheter må sikre at alle barn som oppholder seg i Norge har full tilgang til helse- og omsorgstjenester, på lik linje med alle andre barn i Norge, uavhengig av deres og foreldrenes oppholdsstatus.
- Norske myndigheter må innføre en innledende helsekartlegging for alle barn som kommer på flukt til Norge for å identifisere utsatte barn fra et så tidlig stadium som mulig, slik at de får tilgang til nødvendig helsehjelp og oppfølging.
- FNs barnekomité bør komme med en tolking og anbefaling knyttet til de bestemmelsene i Barnekonvensjonen som handler om omskjæring av gutter.
- Det bør gjennomføres en nasjonal utredning om omskjæring av gutter i Norge med utgangspunkt i barns rettigheter.

INTERNASJONALT

Barnedødelighet er fortsatt en utfordring

Barnedødeligheten er halvert siden 1990, men fortsatt dør rundt 5 millioner barn under fem år hvert år. Det er de aller yngste som er mest sårbare: 2,5 millioner nyfødte dør under eller rett etter fødsel årlig.¹⁸ Nyfødt dødeligheten utgjør en uforholdsmessig stor andel av statistikken. Økt innsats for nyfødthelse er derfor en forutsetning for en fortsatt sterk nedgang i barnedødeligheten.

Underernæring er en underliggende årsak til 45 prosent av alle dødsfall blant barn under fem år. Når vi fyller fem år, er 90 prosent av hjernen ferdig utviklet. Feil- og underernæring de første leveårene fører til uopprettelige skader. Bistand til helse og utdanning må derfor sees i sammenheng med ernæring. Det medisinske tidsskriftet The Lancet anslår at

17 Stress og press blant ungdom. Erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager (2017) NOVA

18 UNICEF (2018) Neonatal mortality.

823 000 barn kunne vært reddet hvert år dersom de hadde blitt tilstrekkelig ammet.¹⁹ Å fjerne barrierene for amming er derfor et viktig tiltak mot barnedødelighet.

Helse og ernæring for mor og barn er knyttet tett sammen, og helhetlige tiltak kan gi positive utslag for både mødre- og barnedødelighet. Gratis primærhelsetjenester av god kvalitet må være grunnmuren for universell helsedekning, og må være kjernen av norsk bistand og utviklingspolitikk for global helse. Helse-systemer må styrkes, og tilgang for de fattigste og mest marginaliserte må prioriteres. Barrierer i helse-systemene som gjør det vanskeligere for de mest marginaliserte barna å få tilgang til helsehjelp, må identifiseres og brytes ned.

Tenåringsgraviditet gir økt risiko for komplikasjoner

En særlig utfordring knyttet til nyfødthelse, er tenåringsgraviditet. Dette er igjen tett forbundet med diskriminering av jenter og deres manglende rettigheter. Jenter i tenårene er ofte ikke fysisk klare for svangerskap og fødsel, noe som øker risikoen for at barnet blir født for tidlig, eller at det oppstår komplikasjoner under fødselen. Komplikasjoner knyttet til trygg abort, graviditet og fødsel er den største dødsårsaken for tenåringsjenter i verden i dag.²⁰

Hvert år gjennomføres 25 millioner utrygge aborter i verden.²¹ Jenter mellom 15 og 19 år står for nær fire millioner av disse og nesten alle abortene skjer i utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika.²²

FNs barnekomité slår fast at ungdom har krav på god og helhetlig informasjon om sine seksuelle og reproduktive rettigheter.²³ Retten til trygg og lovlig abort må være en integrert del av arbeidet med seksuell og reproduktiv helse, og rettigheter. Disse rettighetene er under press, globalt. Handlingsrommet for sivilsamfunnsaktører blir mindre, og finansiering fra store internasjonale donorer uteblir. Dette er en trussel mot grunnleggende rettigheter for barn og unge. Spesielt utsatt er de som tilhører seksuelle minoriteter og andre sårbare grupper.

Nasjonale myndigheter må investere mer i helse og ernæring

FNs bærekraftsmål 3, skal sikre god helse og fremme livskvalitet for alle – uansett alder. Tall fra Verdens Helseorganisasjon (WHO) viser at dersom vi skal klare å oppnå universell helsedekning for alle innen

2030, så må verden øke de årlige investeringene til global helse fra 134 milliarder dollar i året til 371 milliarder dollar i året.²⁴ Internasjonal bistand til global helse utgjør dermed bare en liten del av de store summene som må på plass for å oppnå at alle mennesker har tilgang til gode helsetjenester uten å bli økonomisk ruinert. Samtidig er det forventet at i 2030 vil 15 prosent av verdens befolkning bruke minst 10 % av inntekten sin på helsetjenester, en økning fra 12,7 prosent i 2015.²⁵ For å bremse denne utviklingen må nasjonale myndigheter selv investere mer i helse og ernæring, uten at det går på bekostning av annen sosial sektor. Dette må blant annet skje gjennom progressiv og omfordelende skattlegging. For å få på plass de nødvendige investeringene er det viktig at arbeidet med universell helsedekning er tydelig knyttet opp mot arbeidet med skatt og kapitalflukt.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge bør videreutvikle sin internasjonale lederrolle innen global helse, med vekt på kampen mot mødre og barnedødelighet og universell helsedekning.
- Norge må legge FNs barnekomité sine fortolkninger av General Comment No. 15 til grunn for barns rett til helse i utviklingspolitikken.
- Norske myndigheter må gi faglig, finansiell og politisk støtte til land med høy mødre- og barnedødelighet med særlig vekt på gratis primærhelsetjenester og å styrke helse-systemene.
- Norge må ta et tydelig politisk lederskap internasjonalt for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, inkludert retten til trygg abort, og støtte arbeidet finansielt.
- Norge må øke investeringer til ernæringstiltak med dokumentert effekt mot barnedødelighet, herunder tilrettelegging for amming, både i det langsiktige utviklingssamarbeidet og innen nødhjelp.

(Se også kapittel 2.7 Nye globale finansieringsmekanismer og globale fond.)

19 The Lancet (2016) Breastfeeding

20 WHO (2018) Adolescent pregnancy

21 WHO (2019) Preventing unsafe abortion

22 WHO (2018) Adolescent pregnancy

23 UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24), 17 April 2013, CRC/C/GC/15

24 Stenberg, K. et al. (2017) Financing transformative health systems towards achievements of the health Sustainable Development Goals: a model for projected resource needs in 67 low-income and middle-income countries: The Lancet

25 Save the Children (2018) Blog 5. November 2018

1.5 BARNES RETT TIL BESKYTTELSE MOT VOLD OG OVERGREP

Barnekonvensjonen artikkel 19 slår fast at statene plikter å «beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk». Staten er forpliktet etter en rekke menneskerettighetsbestemmelser til å beskytte barn mot vold, overgrep og omsorgssvikt, og til å bistå og følge opp de barna som utsettes for dette. Et godt lovverk og gode beskyttelsessystemer i tråd med barnekonvensjonen er viktige forutsetninger for å bekjempe vold og overgrep. Andre viktige forutsetninger er at barn og unge selv har kunnskap om kropp, grenser og overgrep. Samtidig trenger vi voksne med kunnskap og handlingskompetanse som gjør dem i stand til å se, snakke med, følge opp og henvise barn som kan være utsatt.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 19

1. Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.
2. Slike beskyttelsestiltak bør omfatte effektive prosedyrer for utforming av sosiale programmer som yter nødvendig støtte til barnet og til dem som har omsorgen for barnet, samt andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelse, behandling og oppfølging av tilfeller av barnemishandling som tidligere beskrevet og, om nødvendig, for rettslig oppfølging.

Mye av volden foregår i det skjulte, og det er store mørketall. All vold mot barn kan skade barn både fysisk og psykisk – det kan ha negative virkninger på barns selvtillit og selvrespekt, deres evne til å lære og gå på skole, og deres muligheter i arbeidslivet og voksenlivet for øvrig.

Vold og seksuelle overgrep mot barn er alvorlige rettighetsbrudd som krenker deres menneskeverd og fysiske og psykiske integritet. Det er bekym-

ringsfullt at visse former for overgrep øker, spesielt overgrep relatert til internett og andre former for ny teknologi og overgrep knyttet til økt mobilitet som migrasjon og turisme.

Barn i sårbare livssituasjoner kan være særlig utsatte for vold og overgrep, og ha vanskeligere for å bli sett, hørt og trodd om de skulle bli utsatt. Dette kan for eksempel være barn med nedsatt funksjonsevne som ofte møter barrierer i systemet som i sin tur gjør det vanskeligere å si ifra og få hjelp. Dette kan også gjelde barn som har flyktet til Norge eller barn som bor på institusjon. Vi vet også at familieøkonomi og foreldres vansker med rus og psykisk sykdom øker sjansene for å oppleve vold som barn. Også barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet har flere volds- og overgrepserfaringer. Derfor må både beskyttelsestiltakene og systemene utformes slik at de er tilgjengelige og relevante for alle barn, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon.

I NORGE

Alle barn har rett til beskyttelse mot vold, mobbing og seksuelle overgrep. Likevel er omfanget av vold og overgrep mot barn stort, også i Norge. I en omfangsundersøkelse av volds- og overgrepserfaringer og omsorgssvikt blant barn og unge mellom 12 og 16 år oppgir 1 av 5 at de har opplevd fysisk vold minst én gang i løpet av oppveksten.²⁶ Ifølge samme studie oppgir 4 % av ungdom i Norge å ha opplevd alvorlig fysisk vold minst én gang i løpet av oppveksten. Mange barn og unge forteller ikke om volden de har blitt utsatt for. I underkant av halvparten av de som har opplevd minst én form for fysisk vold i undersøkelsen fra 2019, har fortalt om det til noen.

I omfangsundersøkelsen kommer det også frem at 6 % av jenter og gutter har opplevd noen form for seksuelle overgrep fra en voksen minst én gang. 4 % oppgir at de har opplevd seksuelt overgrep flere ganger. Nesten dobbelt så mange jenter som gutter har vært utsatt for seksuelle overgrep fra voksne.

Mange barn og unge mellom 12 og 16 år har opplevd seksuelle krenkelser fra jevnaldrende. I omfangsundersøkelsen fra 2019 oppgir 22 % at de har opplevd en eller flere seksuelle krenkelser fra jevnaldrende, for eksempel blotting, beføling mot sin vilje, eller samleielignende handlinger mot sin vilje.

Av de ungdommene som opplever seksuelle over-

26 Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (red.) (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år. (Rapport 4/2019). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

grep fra voksne er det kun 10 % som har politianmeldt forholdet. Kun 2 % av de som har opplevd seksuelle overgrep fra jevnaldrende har politianmeldt.

Likevel ser vi en økning i antall anmeldelser, og politiet varsler om en økning i nettrelaterte overgrep, enten det skjer gjennom at en overgriper bruker nettet til å manipulere og utnytte barn, eller at det skjer i tilknytning til overgrep mellom jevnaldrende, og da særlig knyttet til uønsket deling av nakenbilder.²⁷

Fordi alle er enige om at vold og overgrep mot barn ikke bør skje og at dette må bekjempes kan det være en utfordring å få politisk oppmerksomhet om temaet. Det er likevel avgjørende at vold og seksuelle overgrep mot barn er på den politiske agendaen på alle nivåer.

Vold og overgrep har store konsekvenser for barns fysiske og psykiske helse. Derfor må vi sørge for at alle barn som er utsatt for vold, mobbing og seksuelle overgrep i Norge, skal bli hørt, trodd og få hjelp, og at det iverksettes tiltak for å forebygge og ha gode rutiner for oppfølging av unge med skadelig seksuell atferd. Både forebygging og hjelpetiltak krever en helhetlig innsats og samarbeid på tvers av sektorer, og at det satses både på generell forebygging og målrettet innsats mot barn i risikogrupper.

Kompetanseløft om vold, seksualitet og seksuelle overgrep hos ansatte i skoler og barnehager

Voksne i skoler og barnehager møter barn hver dag, og har en unik mulighet og et ansvar for å forebygge og oppdage vold og overgrep mot barn. Riksrevisjonens undersøkelse om myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner fra 2022 viser at lærere og barnehageansatte har for lite kunnskap om opplysningsplikten, avvergingsplikten og om avdekking av vold i nære relasjoner.

Kun 1 av 5 barn som har opplevd vold eller overgrep har vært i kontakt med det profesjonelle hjelpeapparatet om sine opplevelser. For at vold og overgrep mot barn skal bli avdekket og stoppet må de møtes av voksne som vet hvordan de kan snakke med barn om temaet, og hva de skal gjøre om de er bekymret. Selv om det er utviklet flere digitale verktøy om temaet, viser Redd Barnas undersøkelse at mange lærere ikke føler de har god nok opplæring og veiledning til å ta dem i bruk.²⁸ Også barnehageansatte mangler verktøy og veiledning.²⁹ Seksuelle krenkelser og overgrep skjer ofte mellom jevnaldrende³⁰ og mange krenkelser mellom barn og unge skjer digitalt.³¹ Dette må forebygges igjennom god

seksualitetsundervisning, kunnskap om hva samtykke er og hva som er lov og ikke lov.

REDD BARNA MENER AT:

- Regjeringen må til enhver tid ha en operativ og helhetlig plan for arbeidet mot vold og overgrep og nettrelaterte overgrep som prioriterer barn og unge. Planen må tilføres tilstrekkelig med ressurser og rammer til at tiltakene kan gjennomføres og trappes opp.
- Statens barnehus må sikres tilstrekkelig med ressurser og rammer for å sikre at alle barn som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep får et likeverdig tilbud om tilrettelagte avhør, medisinske undersøkelser og annen helhetlig oppfølging.
- Oppfølgingsarbeidet hos barnehusene må reguleres tydeligere. Det helhetlige oppfølgingsarbeidet må styrkes og få klarere rammer. Helhetstilbudet, herunder blant annet medisinske undersøkelser, korttidsbehandling, kartleggingssamtaler og oppfølgingsarbeid inn mot skole eller barnehage, må ikke bli prioritert bort.
- Barnehusene må sikres innpass tidlig i en sak for å sikre at barna som har behov for det kommer til barnehusene. Alle barn under 18 år som har vært utsatt eller mistenkt for vold og seksuelle overgrep og hvor saken er anmeldt, skal avhøres på Barnehuset.
- Myndighetene må ha en aktiv politikk for å styrke arbeidet med å forebygge skadelig seksuell atferd blant barn (SSA), og sikre god hjelp og oppfølging på barnehusene.
- Myndighetene må sikre tilstrekkelig kapasitet i hjelpe- og behandlingstilbudet for personer som har seksuelle følelser for barn. Det må utvikles et godt hjelpetilbud til unge med skadelig seksuell atferd. Myndighetene må sikre at alle politidistrikt har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å etterforske og drive forebyggende arbeid mot alle former for vold og seksuelle overgrep mot barn, også nettrelaterte overgrep.
- Alle kommuner må sikre et tverrfaglig samarbeid i sitt kriminalitetsforebyggende arbeid rettet mot barn og ungdom, som for eksempel SLT.
- Myndigheter må sikre at det kommunale kriminalitetsforebyggende arbeidet har fokus på forebygging nettrelatert vold og overgrep blant ungdom.
- Norske myndigheter må bidra til å forplikte nettaktører til å bedre bekjempelse av internett-

relaterte overgrep, og til økt samarbeid for bedre forebygging.

- Myndigheter må legge til rette for oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep er inkludert i hjelpetilbud og tjenester, og at foreldre og barn får tilgang til god informasjon.
- Sikre at foreldre får god informasjon om nettrelaterte overgrep mot barn, og tips og råd om bedre forebygging.
- Alle kommuner må ha en lovpålagt plikt til å ha en virksom handlingsplan og beredskapsplaner for å bekjempe og forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn. Planen må tilføres tilstrekkelige ressurser og den må synliggjøre og konkretisere kommunenes strategiske målområder og inngå som en del av statsforvalterens tilsynsmyndighet.³²
- Utdanningsmyndighetene må sikre at alle voksne som jobber i skoler og barnehager må ha god kunnskap om vold og overgrep, vite hvordan de skal snakke med barn om temaet og hvordan de skal følge opp ved mistanke om vold og overgrep mot barn.
- Alle barn må få tilgjengelig og relevant kunnskap om kropp, seksualitet, grenser, nettrisikoeer og seksuelle overgrep helt fra barnehagen og gjennom hele utdanningsløpet og på nett (for eksempel Ung.no). Barn trenger også kunnskap om hvordan de skal gå fram for å få hjelp og beskyttelse.
- Kunnskap om vold, overgrep og skadelig seksuell atferd og nettrelaterte overgrep, må sikres for alle profesjonsutdanninger som møter barn i sitt arbeid, som eksempelvis lærere, leger, tannleger, helsesykepleiere, barnehagelærere, politi og barnevernspedagoger. Det er også viktig med kunnskap om risikofaktorer for sårbarhet, slik som blant annet levekår og funksjonsnedsettelse.
- Det kommunale barnevernet må sikres tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å trygge og beskytte barn mot vold og seksuelle overgrep. Det er særlig viktig å sikre at barnevernet har gode systemer og rutiner for at barn skal bli hørt og ha innflytelse. I tillegg må myndighetene sørge for at dette tilbudet er likeverdig og av like god kvalitet, i hele landet.
- Norske myndigheter må sikre rask hjelp og behandling samt gode lavterskeltilbud for barn og unge som er utsatt for vold og overgrep, og barn og unge med skadelig eller bekymringsfull seksuell adferd.
- Norske myndigheter må sikre tilstrekkelig bemaning og kompetanse på helsestasjonene og i skolehelsetjenesten til å bidra til forebygging og avdekking av vold og overgrep, samt oppfølging av barn som har blitt utsatt for dette.

STATENS BARNEHUS

- Statens Barnehus er et tverrfaglig kompetansehus som er et tilbud til barn og pårørende som møter rettsvesenet etter å ha blitt utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Per september 2019 er det etablert barnehus i elleve byer i Norge. Disse er Bergen, Bodø, Hamar, Kristiansand, Moss, Oslo, Sandefjord, Stavanger, Trondheim, Tromsø og Ålesund.
- Statens Barnehus tilbyr disse tjenestene:
 - Medisinsk undersøkelse av barnet.
 - Dommeravhør og vitneavhør.
 - Korttidsterapi og/eller overføring til lokalt hjelpeapparat.
 - Rådgivning og støtte til omsorgspersoner og barn.
 - Kompetanseheving og rådgivning til fagpersonell.
 - Nettverksarbeid, koordinering og samråd.

INTERNASJONALT

Kun en fjerdedel av verdens land har lovverk som beskytter barn mot å bli slått

Barn over hele verden opplever vold, seksuell utnyttning og skadelige tradisjonelle handlinger som blant annet barneekteskap og kjønnslemlestelse. Omfanget av denne typen handlinger forsterkes ofte i humanitære kriser. Over 300 millioner barn mellom to og fire år blir utsatt for vold fra sine foresatte.³³ Barn med funksjonsnedsettelse er tre ganger mer utsatt enn andre barn. I 2018 hadde kun hvert fjerde land lovverk som beskytter barn mot å bli slått.³⁴ Stadig flere land arbeider med å styrke barns rettigheter på dette feltet. Likevel er det fortsatt en lang vei å gå når det kommer til praktisk implementering og finansiering av tiltak som skal forebygge og sikre at barn som er utsatt for vold blir hørt, trodd og får hjelp. Nepal er et av landene som i 2018 innførte rettslig forbud mot å straffe barn fysisk, etter mange år med påvirkningsarbeid drevet av Redd Barna og andre organisasjoner.³⁵

Både gutter og jenter er utsatt for vold og overgrep av alle slag, men risiko og sårbarhet for enkelte typer vold kan variere mellom kjønnene. Jenter er for eksempel sterkt overrepresentert blant ofre for seksuelle overgrep, mens gutter er mer utsatt for gjengrelatert vold eller å bli rekruttert som barne-soldater. Samtidig vet vi at seksuelle overgrep mot barn, og særlig gutter,³⁶ er sterkt underreportert på grunn av stigma. Derfor er det viktig at analyser

27 <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/kripos/seksuelle-overgrep/barn-som-selger-egenprodusert-overgrepsmateriale.pdf>

28 Undersøkelse av Opinion for Redd Barna. <https://www.reddbarna.no/aktuelt/laerere-mangler-verktoy-for-a-fange-opp-overgrep/>

29 Naper et al (2017) Spørsmål til Barnehage-Norge 2016, Trøndelag Forskning og Utvikling

30 Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019)

31 Kripos (2019) Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett, Rapport

32 https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/09/NKVTS_Rapport_3_19_kommunale_handlingsplaner_web.pdf

33 UNICEF (2017), A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents. New York, 2017

34 Se Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children & Brilliant Maps for statistikk.

35 Save the Children (2018) Nepal vows to end corporal punishment against children

36 UNHCR (2017), UNHCR study uncovers shocking sexual violence against Syrian refugee boys, men

av sårbarhet relatert til kjønn legges til grunn, for omsorg og forebyggende tiltak. Det er også svært viktig å ivareta spesielt sårbare grupper, som barn med nedsatt funksjonsevne, barn som vokser opp i fattigdom, barn på flukt og i konfliktområder, barn som er berørt av hiv og aids, og foreldreløse barn.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må gi støtte til land som jobber for å forby alle former for vold mot barn i alle sammenhenger, og i henhold til forpliktelsene under barnekonvensjonen.
- Norske myndigheter må støtte land som jobber for å opprette effektive, barnevennlige nasjonale systemer som beskytter barn og unge mot vold og seksuelle overgrep. Slike nasjonale systemer må også sikre at barn har kunnskap om sine rettigheter, og sørge for å behandle og rehabilitere barn som har behov for det. I tillegg bør forebyggende tiltak som involverer skole, hjem og lokalsamfunn prioriteres.
- Norske myndigheter må drive talsmannsarbeid for at midler til å opprette og styrke effektive og barnevennlige barnevernssystemer, blir øremerket i nasjonale budsjetter.³⁷ I tillegg til dette må det også settes av midler til konkrete tiltak for å forebygge vold og overgrep, slik at barn som

- utsettes for dette, blir hørt, trodd på og får hjelp.
- Norge må styrke sin internasjonale likestillings-satsning for å endre holdninger og praksis som fører til kjønnsbasert og seksualisert vold. Det er også behov for å mobilisere gutter og menn i kampen mot vold mot barn, inkludert kampen mot kjønnsbasert vold.
- Norge må drive talsmannsarbeid for økt internasjonal innsats mot vold og seksuelle overgrep mot barn og unge, inkludert barneekteskap, kjønnslemlestelse og seksualisert vold mot barn.
- Norske myndigheter må få på plass den nye strategien knyttet til det internasjonale arbeidet mot skadelige tradisjoner, som blant annet barneekteskap og kjønnslemlestelse. For å bekjempe dette trengs det øremerkede midler. Et viktig ledd i dette arbeidet er å promotere nulltoleranse av kjønnslemlestelse, samtidig som det må jobbes for å endre de sosiale normene og holdningene som bidrar til å opprettholde praksisen.
- Norske myndigheter må støtte land som lytter til barn og unge når de skal lage tiltak mot vold og seksuelle overgrep.
- Norge må øremerke midler til FN for å bekjempe vold mot barn, bidra til holdningsarbeid mot kjønnsbasert og seksualisert vold, og prioritere forebyggingstiltak.

37 25 UNHCR (2017), UNHCR study uncovers shocking sexual violence against Syrian refugee boys.

1.6 BESKYTTELSE AV BARN PÅ FLUKT OG BARN I KRIG OG KONFLIKT

Barnekonvensjonen artikkel 22 slår fast at barn på flukt har rett til spesiell beskyttelse. De skal få nødvendig vern og humanitær hjelp, og få hjelp til å gjenforenes med sin familie. I tillegg til dette, har barn som lever i konfliktområder og barn på flukt særlige rettigheter til beskyttelse nedfelt i: Internasjonal humanitær rett, FNs barnekonvensjon, FNs flyktningkonvensjon, FNs torturkonvensjon, FNs menneskerettighetskonvensjon, African Charter on the Rights and the Welfare of the Child og Rome Statue.

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 22

1. Partene skal treffe egnede tiltak for å sikre at et barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktning i samsvar med gjeldende internasjonal eller nasjonal rett og praksis, enten de kommer alene eller er ledsaget av sine foreldre eller av en annen person, får behørig beskyttelse og humanitær hjelp i av utøvelsen rettighetene anerkjent i denne konvensjon og i andre internasjonale instrumenter om menneskerettigheter eller humanitære forhold som vedkommende stater er part i.
2. For dette formål skal partene på den måte de finner hensiktsmessig, samarbeide i forbindelse med alle bestrebelser iverksatt av De forente nasjoner og andre kompetente mellomstatlige eller ikke-statlige organisasjoner som samarbeider med De forente nasjoner, for å beskytte og hjelpe et slikt barn og for å oppspore et flyktningebarns foreldre eller andre familiemedlemmer for å skaffe til veie de opplysninger som er nødvendige for at barnet kan gjenforenes med sin familie. Dersom det ikke er mulig å finne foreldre eller andre familiemedlemmer, skal barnet gis samme beskyttelse som ethvert annet barn som av en eller annen grunn permanent eller midlertidig er berøvet sitt familiemiljø, som fastsatt i denne konvensjon.

I NORGE

Likeverdig omsorg for enslige mindreårige asylsøkere

Norge har forpliktet seg til å innfri rettighetene til barn, som har flyktet hit, på lik linje med andre barn. Likevel ser vi at disse barna forskjellsbehandles på flere områder, og i strid med FNs barnekonvensjon. Et eksempel på dette er at enslige mindreårige asylsøkere over 15 år får et langt dårligere omsorgstilbud enn andre barn i Norge. Norge har fått kritikk fra FNs barnekomité, torturkomité og menneskerettighetskomité for å ikke ivareta enslige mindreårige asylsøkere godt nok.

Rettsikker saksbehandling

Sammenlignet med de fleste andre land, har Norge et relativt godt fungerende asylinstitutt, men på flere områder er det ikke samsvar mellom lov og praksis når det kommer til de menneskerettslige forpliktelsene. Terskelen for å få opphold er høy. Barns særskilte sårbarhet og rettigheter, inkludert barnets beste og barnets rett til å bli hørt, blir ikke godt nok ivaretatt i de vurderingene og beslutningene som tas om opphold, utvisning og retur i dag.³⁸

Barnevennlige og trygge forhold på mottak

Levekårene for barnefamilier på mottak er for dårlig. Barna bor trangt, ofte sammen med mange fremmede voksne, og den økonomiske stønaden til beboere i mottak er lav. En studie av forskere ved Oslo Met fra 2018 avdekket at matusikkerhet i mottak er et alvorlig problem. I 2020 lanserte NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp rapporten «Med livet på vent. Erfaringer fra lengeværende barnefamilier med begrenset opphold».³⁹ Alle som ble intervjuet ga uttrykk for at den økonomiske støtten som utbetales i mottak er i underkant av hva det er mulig å klare seg med, og forteller at store deler av pengene brukes på mat. Det er også vanlig at barna må flytte flere ganger fra mottak til mottak, ofte på kort varsel og over store geografiske avstander. Barn på mottak er også ekstra sårbare for å bli utsatt for vold og overgrep.⁴⁰ I sine avsluttende merknader til Norge i 2018 anbefalte FNs barnekomité at Norge

38 Se blant annet NOAS og Redd Barna (2020) Barnets beste i utvisningssaker https://www.noas.no/wp-content/uploads/2020/03/NOAS_Barnets-beste_rapport_WEB.pdf og NOAS, Redd Barna, FO (2017) En gjennomgang av midlertidig opphold til enslige mindreårige EMA-notat_web.pdf (noas.no)

39 NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp (2020) Med Livet på Vent https://www.noas.no/wp-content/uploads/2020/05/NOAS_Lengev%C3%A6rende-barn_rapport_WEB.pdf

40 Redd Barna (2017) Kartlegging av rammene for barns beskyttelse på asylmottak

(e) bare plasserer barn og deres familier i mottak i så kort tid som mulig og setter av mer menneskelige, tekniske og økonomiske ressurser til mottak for å sikre tilstrekkelige forhold for barn under deres opphold i mottaket og særlig for å sikre at de beskyttes mot vold, at deres behov når det gjelder psykisk helse, blir vurdert, og at de har tilgang til næringsrik mat.⁴¹

Bedre beskyttelse for barn på flukt i Europa

Barn som har måttet flykte fra krig og forfølgelse blir møtt med fysisk, psykisk og seksuell vold i Europa. Barn forteller at grensevakter tvinger dem tilbake fra landegrensene uten at de får søke beskyttelse. De opplever å bli kledd nakne, tvunget til å stå i kulden, brent med elektrosjokkvåpen og slått med stokker. Barn drukner i Middelhavet, og Hellas er dømt i Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen for ikke å ha gjort nok for å redde barn fra å drukne.⁴²

Manglende fungerende systemer for behandling av asylsøknader og stengte grenser fører også til at mange barn på flukt må leve i flyktningleire på ubestemt tid flere steder i Europa. Dette gjør barn mer utsatt for overgrep, menneskehandel og annen kriminalitet. Noen barn holdes også i leire eller mottak hvor deres bevegelsesfrihet er sterkt begrenset. Selv kortvarig internering av barn kan føre til sykdom og traumer. FNs barnekomité er helt tydelig på at internering av barn på flukt aldri er til barnets beste.

Rettighetene til barn på flukt må innfris både her hjemme, gjennom humanitære bidrag, og gjennom regionalt og globalt samarbeid.

REDD BARNA MENER AT:

- Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i utlendingsmyndighetenes behandling av asylsaker som berører barn. Alle hensyn som danner grunnlag for vedtak må begrunnes og spesifiseres eksplisitt i enhver sak, og vektingen av disse må begrunnes.
- Barns rett til å bli hørt må bli ivaretatt i alle ledd i utlendingsforvaltningen.
- Enslige mindreårige asylsøkere må få et likeverdig omsorgstilbud som andre barn under offentlig omsorg i Norge. Omsorgsansvaret må overføres til barnevernet og tilbudet må lovfestes i barnevernloven.
- Norske myndigheter må sikre varige løsninger for enslige mindreårige, og avskaffe ordningen med tidsbegrenset opphold jf. utlendingsforskriften §8-8.
- Arbeidet med å spore opp og bli gjenforent med omsorgspersoner må styrkes. Norske myndigheter er også forpliktet til dette gjennom FNs barnekonvensjon, dersom gjenforeningen er til barnets beste.

- Barn må få innfridd rett til helsehjelp og rett til lek og fritid slik det er nedfelt i barnekonvensjonen, uavhengig av oppholdsstatus.
- Innkvarteringstilbud til barnefamilier må ha en standard som ivaretar barns rett til beskyttelse, privatliv, tilfredsstillende levekår, lek og fritid. Denne standarden må også være tilrettelagt for barn med særskilte behov.
- Barn i asylsøkerfasen må ikke bli flyttet mer enn absolutt nødvendig. I de tilfellene hvor asylmottaket planlegges å legges ned, må det tas særlig hensyn til barna som bor på mottaket og sikre at de får nødvendig informasjon og ekstra psykososial oppfølging i denne perioden.
- Alle asylmottak må utarbeide egne beredskapsplaner for forebygging, avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep mot barn. Dette gjelder også ankomstsenter, akuttmottak og transittmottak. Planer og rutiner må være tilgjengelige og godt kjent for alle ansatte.
- Norske myndigheter må jobbe for internasjonalt samarbeid og til enhver tid ha en effektiv handlingsplan for bekjempelse av menneskehandel, med et klart barneperspektiv.
- Barn skal ikke interneres og utsettes for frihetsberøvelse i lukkede mottak, dette er i strid med barnekonvensjonen artikkel 37.
- Barn skal kun returneres når det er i tråd med prinsippet om barnets beste i tråd med barnekonvensjonen artikkel 3, og i tråd med internasjonale anbefalinger og standarder. Barnets beste skal også være et grunnleggende hensyn i hvordan retur gjennomføres.
- Norge må ta en aktiv og tydelig rolle for å få slutt på vold, overgrep, pushbacks mot og internering av barn på flukt i Europa overfor EU og Balkanlandene. Norge bør komme med tydelig kritikk mot volden og overgrepene barna utsettes for og jobbe for at barn får søke beskyttelse under ordnede forhold på en måte som ivaretar deres rettssikkerhet og særskilte rettigheter.
- Norge må sikre at flere barn på flukt får beskyttelse de har krav og behov på, blant annet gjennom å øke antall kvoteflyktninger. I tillegg må Norge bidra til en felles europeisk relokiseringsordning, og sikre rask familiegjenforening.
- Stønadene til barnefamilier på mottak må økes til tilsvarende sosialhjelpssatsene.
- Det bør innføres tidlig helsekartlegging for alle barn som søker beskyttelse i Norge.
- Det må komme på plass konkrete og langsiktige tiltak for å forebygge at enslige mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottak, og at det sikres at alle barn letes aktivt etter og sikres at de er trygge.

41 Avsluttende merknader til Norges kombinerte femte og sjette periodiske rapport (2018), Komiteen for barnets rettigheter

42 <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7380289-10089391&filename=Judgment%20Safi%20and%20Others%20v.%20Greece%20-%20Sinking%20of%20a%20migrant%20boat.pdf>

BARNEKONVENSJONEN ARTIKKEL 37

Partene skal sikre at:

- a) intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Verken dødsstraff eller livsvarig fengsel uten mulighet til løslatelse skal idømmes for lovovertrædelser begått av personer under 18 år,
- b) intet barn ulovlig eller vilkårlig berøves sin frihet. Pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom,
- c) ethvert barn som er berøvet friheten, skal behandles med menneskelighet og med respekt for menneskets iboende verdighet og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder. Særlig skal ethvert barn som er berøvet sin frihet, holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet, og det skal ha rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie gjennom brevveksling og besøk, unntatt under særlige omstendigheter,
- d) ethvert barn som er berøvet sin frihet, skal ha rett til omgående juridisk og annen egnet bistand, samt rett til å prøve lovligheten av frihetsberøvelsen for en domstol eller annen kompetent, uavhengig og upartisk myndighet og til å få en rask avgjørelse på en slik sak.

INTERNASJONALT

Over halvparten av menneskene som er på flukt, er barn

Minst 280 millioner barn har en bedre sjanse til en trygg og sunn barndom i dag enn for 20 år siden. Barn er sunnere og flere går på skole enn noen gang før. Samtidig er de som ikke får ta del i denne positive utviklingen, barn på flukt og barn som lever i krig og konflikt. I 2017 var 68,5 millioner mennesker på flukt, over halvparten av disse er barn.⁴³ Antallet barn som flykter enten alene eller sammen med familien sin, øker.⁴⁴ Barn på flukt er en ekstra sårbar gruppe. De er utrygge og har begrenset eller manglende tilgang på både helsetjenester, utdanning og psykososiale støttetjenester. Mange barn kommer bort fra sine foreldre, må forlate sine hjem og blir utsatt for krenkelser, vold og overgrep. Jenter og barn med funksjonsnedsettelse er spesielt utsatt for overgrep under flukten. Barn med funksjons-

nedsettelse er i tillegg mer utsatt for å bli forlatt av familiene sine og mer utsatt for vold i krigs- og fluktsituasjoner. Barn på flukt er spesielt sårbare for menneskehandel. I flere tilfeller ser vi at barn på flukt blir tvangsadskilt fra foreldrene sine.

Barn er blant de mest sårbare i konflikt og humanitære kriser, både på grunn av de umiddelbare farene og de langsiktige psykososiale ettervirkningene. Nesten 1 av 5 barn i verden bor i et konfliktområde. Siden 1990-tallet har antallet barn som lever i konfliktsoner økt fra 200 millioner til 420 millioner.⁴⁵ Krig begrenser barns rett til liv og utvikling, helse, utdanning, beskyttelse, og til å leve med en familie. Krig skaper stor humanitær nød, bidrar til økt fattigdom og hindrer utvikling.

Barn blir grovt utnyttet i krig og konflikt

Selv om sivile har rett til beskyttelse i krig er de fleste ofrene for dagens krigføring sivile. Dette er ofte en bevisst taktikk fra krigførende parter. Systematisk bruk av voldtekt og seksualisert vold som våpen i krig, utgjør en risiko for både jenter og gutter. Straffefrihet for slike forbrytelser er utbredt. Jenter og gutter rekrutteres for å delta i væpnede konflikter av ulike stridende parter. De rekrutteres inn i ulike roller som for eksempel aktive deltakere i kamper, men også som budbringere, sexslaver og koner. Barn brukes kynisk som lokkemat, skjold, informanter og som taktiske mål for å spre frykt og terror. Flere steder blir barn tvunget til å være bombebærere. Skoler og sykehus er stadig oftere mål for angrep.

De siste årene er antall barn som er skadd og lemlestet i krig tredoblet. Barn som har blitt internert, og barn knyttet til væpnede grupper er spesielt utsatt for stigma og diskriminering i ettertid. Blokkering av humanitær hjelp blir i stadig større grad brukt som en del av det politiske maktspeillet i krig, med en økning på over 2000 prosent siden 2010.⁴⁶ Konsekvensene er fatale for sivilbefolkningen, der barn sulter og dør som følge av mangel på mat og medisiner.

Behovet for nødhjelp er større enn noen gang

Behovet for nødhjelp er høyere enn noen gang, og det anslås at de humanitære behovene vil fortsette å øke. I 2018 hadde nesten 50 millioner barn behov for beskyttelse i humanitære kriser.⁴⁷ Likevel har bare 8 prosent av FNs humanitære responsplaner et eget kapittel om beskyttelse av barn. Kun 25 kroner ble brukt per barn i humanitær bistand i 2018. Av den globale humanitære bistanden ble kun 0,5 prosent brukt på barns beskyttelse.⁴⁸ Dette til tross for at tiltak for beskyttelse av barn er livreddende på lik linje med vann, ernæring og husly.

43 FNs høykommissær for flyktninger (2018), Global Trends: Forced displacement in 2017

44 Ibid. Andel barn på flukt har økt fra 41% av den totale flyktningepopulasjonen til 52% i 2017

45 Save the Children (2019), Stop the War on Children.

46 Ibid

47 CP AoR Newsletter (July-Sept 2018) Child Protection Positioning and Support for Localisation – Summary of the analysis 2018

48 Margot Thierry (2019), Funding for Child Protection in Humanitarian Action 2010-2018, Redd Barna, unpublished report

I humanitære kriser trenger barn, i tillegg til akutt livreddende hjelp, psykososial støtte og beskyttelse for å minske de langvarige konsekvensene av traumene de blir påført. Beskyttelse av barn er et imperativ i enhver humanitær krise og må inkluderes i alle faser av forebygging, respons og gjenoppbygging.

Barn av fienden

En av de mest sårbare grupper barn som lever i krig og konflikt, er barn av foreldre som defineres som fienden, slik tilfellet er for barn av IS-foreldre. Mange opplever fangenskap uten tilgang til tilstrekkelig mat, helsehjelp, beskyttelse og skole, utstøtt fra lokalsamfunnet og lever ofte et liv i skam. De blir straffet for foreldrenes dårlige valg, eller mødre som har blitt utsatt for voldtekt. Dette bryter helt med barnekonvensjonen som sikrer barn rettigheter, uavhengig av hvem foreldrene deres er. Barn skal ikke behandles som en forlenget arm av sine foreldre, men som individer med selvstendige rettigheter.

Norge har et spesielt humanitært og moralsk ansvar for til enhver tid å hente de norske barna ut av slike situasjoner, og legge til rette for at de får en trygg oppvekst her i Norge. Dette vil være i tråd med de forpliktelsene som ligger i Stortingsmelding 12 (2010 - 2011) om bistand til nordmenn i utlandet, som sier at prioritet vil bli gitt til akutte og alvorlige saker der liv og helse står på spill, samt til saker som kan innebære brudd på menneskerettighetene og saker som involverer mindreårige. Å skille barna fra deres omsorgspersoner for å hente hjem kun barna vil kunne traumatisere barnet ytterligere, og bryte både med FNs barnekonvensjon og Menneskerettighetskonvensjonens bestemmelser om retten til et familieliv. Det bryter også med prinsippet i barnekonvensjonen om barnets beste.

Barn er viktige fredsaktører

Barn og unge er ikke bare ofre i krig, de er også viktige ressurser når et land skal bygge fred, som agenter for fred og forebygging av konflikt. Redd Barna arbeider med barn som fredsaktører viser at barn kan og må spille en viktig rolle i å bidra til redusert konfliktnivå, økt sikkerhet og langsiktig samfunns- og fredsbygging. Barn og unge har rett til å delta og bli inkludert i gjenoppbyggingen av sine samfunn og i beslutningsprosesser. Dette blir også slått fast i FNs sikkerhetsrådsresolusjon 2250 om ungdom, fred og sikkerhet (2015) som er bindende for alle FNs medlemsland. Å inkludere barn og unge i beslutningsprosesser og i fredsprosesser er viktig, ikke bare ut fra et rettighetsperspektiv, men også for å hindre marginalisering og ekskludering som kan føre til radikalisering og rekruttering til ekstremistiske grupper.

Redd Barna jobber for å beskytte barn i krig, sikre at de får gå på trygge skoler og holde overgripere til ansvar. I tillegg vil vi jobbe systematisk for å styrke

lokale og nasjonale systemer for beskyttelse av barn, som for eksempel barnevern. Kjønnbasert diskriminering og vold skal forebygges og bekjempes i alle kontekster.

REDD BARNA MENER AT:

- FNs anbefalinger må ligge til grunn for all politikk og forvaltning på flyktningefeltet. Norge må arbeide for at FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) setter barna øverst når internasjonale midler fordeles og aktiviteter iverksettes.
- Norge må være en økonomisk og politisk forkjemper for å beskytte barn i konflikt gjennom å: 1) sikre at minst 4 prosent av norsk og internasjonal humanitær bistand går til beskyttelse av barn i krig og konflikt, 2) gjøre beskyttelse av barn i krig og konflikt til en topp-prioritet for Norge i FN og en mulig sikkerhetsrådsplass, 3) jobbe for at forbrytelser mot barn i krig blir bedre dokumentert, 4) jobbe for at krigsforbrytere holdes ansvarlige, og 5) opprette en egen ambassadør for barn i krig og konflikt.
- Norge må fremme barns rettigheter og beskyttelse av barn i konfliktløsning, fredsprosesser og fredsbygging, og dessuten gi økonomisk og politisk støtte til barn og unges deltagelse i fredsprosesser, fredsbygging og konflikthåndtering – både under og etter en krig eller væpnet konflikt, og i arbeidet med å forebygge konflikt.
- Norge må implementere sikkerhetsrådsresolusjonen 2250 om ungdom, fred og sikkerhet. Et viktig første steg er å lage en egen handlingsplan som skaper grunnlag for felles innsats med arbeidet for å gjennomføre ambisjonen i sikkerhetsrådsresolusjonen.
- Norge må ta initiativ til at land som har ratifisert FNs barnekonvensjon, også ratifiserer tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt, som forbyr rekruttering av barn under 18 år.
- Norge må jobbe for at barn under 18 år ikke deltar i krig eller væpnede konflikter og støtte tiltak for å demobilisere, reintegrere og rehabilitere barn som har vært tilknyttet væpnede grupper.
- Norge må til enhver tid hente hjem norske barn og deres omsorgspersoner som er fanget som følge av krig og konflikt, uavhengig av hvem foreldrene deres er, og legge til rette for at de får en trygg og god oppvekst i Norge.
- Norge må følge opp Grand Bargain-forpliktelsene.
- Norge må finne alternative finansieringskilder til de økende humanitære behovene. Redd Barna har flere konkrete forslag i rapporten «Vi kan finne pengene!».⁴⁹

THE GRAND BARGAIN

- *The Grand Bargain* er en avtale mellom de største aktørene i den globale humanitære sektor for å øke effektiviteten og sikre mer ressurser til bistand og utvikling. Avtalen ble først foreslått av FNs generalsekretærs høypanel for humanitær finansiering for å møte det økende finansieringsgapet i humanitær sektor.
- *The Grand Bargain* innebærer en rekke praksisendringer hos donorer og humanitære organisasjoner som skal resultere i en ekstra milliard USD over fem år. Endringene inkluderer blant annet større fokus på direkte pengeoverføringsprogrammer, økt finansiering til nasjonal og lokal respons og kutt i byråkrati gjennom en harmonisering av rapporteringskrav.

(Se også kapittel 1.5 Barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep.)

Norsk eksport av militært utstyr og flerbruksvarer

Antall barn som har blitt drept eller lemlestet i konflikt har økt dramatisk det siste tiåret. I tillegg til at barn rammes direkte, er krig og konflikt også en viktig årsak til fattigdom, sult og andre brudd på barns rettigheter, som for eksempel retten til utdanning, beskyttelse og helsetjenester.

Norge produserer og eksporterer både våpen, ammunisjon og annet militært utstyr, så vel som flerbruksvarer (sivile varer) til militært bruk. Disse eksportvarene er underlagt et eget regeleverk som blant annet slår fast at det ikke skal eksporteres til områder i krig, til områder hvor krig truer, eller til land i borgerkrig. Norge har også ratifisert FN-avtalen Arms Trade Treaty (ATT), som blant annet slår fast at man ikke skal eksportere våpen dersom

det er fare for at utstyret brukes til å begå, eller tilrettelegge for brudd på humanitærretten. I tillegg er norsk eksport underlagt EUs felles regler for eksport. Selv om Norge på flere måter har et strengt regelverk, er det åpenbart behov for styrking dersom man skal sikre at norsk militæreksport ikke bidrar til brudd på barns rettigheter.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter ikke må eksportere militært utstyr eller flerbruksvarer til land som er svartelistet for å begå grove forbrytelser mot barn i krig eller væpnet konflikt.
- Norske myndigheter ikke må eksportere militært utstyr eller flerbruksvarer hvis det er risiko for at utstyret kan brukes til å begå eller tilrettelegge for brudd på den internasjonale humanitærretten, internasjonale menneskerettigheter eller andre grove forbrytelser mot sivile, inkludert barn. Redd Barna mener at en slik risiko er tilstede når det er anklager om at mottaker har begått brudd på internasjonal humanitærrett, internasjonale menneskerettigheter eller andre grove forbrytelser mot sivile er uavhengig av gransket og verifisert.
- Norske myndigheter må sidestille kravene til eksport av A- og B-materiell.
- Norske myndigheter må kreve sluttbrukerklæring fra alle land de selger militært materiell til.
- Norske myndigheter må styrke kontrollrutinene, også etterkontroll, for å sikre at utstyret ikke havner på avveie og reeksporteres til land Norge ikke ville eksportert direkte til.
- Norske myndigheter må sikre økt åpenhet om norsk eksport av militært utstyr og flerbruksvarer, for eksempel ved månedlig rapportering til stortinget om eksporten.
- Norske myndigheter må jobbe for at flere land ratifiserer Arms Trade Treaty, og bistå med assistanse til andre staters implementering av avtalen der det er ønskelig.

49 FNs Generalsekretær (2018), Children and Armed Conflict: Report of the Secretary General. New York: FNs Generalforsamling.

Barn som flykter: Oslo, Lysaker asylmottak (2016) Barn som leker på lekeplass.

FOTO: INGE LIE / REDD BARNA

1.7 INTEGRERING I NORGE

Når barn flykter til og blir bosatt i Norge, er staten tydelig forpliktet gjennom FNs barnekonvensjon til å ivareta og gi barna et likeverdig omsorgstilbud med andre barn. Barn skal ikke diskrimineres på noen måte ut fra hvem de er eller hvor de kommer fra. Dette er et av de viktigste prinsippene i barnekonvensjonen. I tillegg slår Grunnloven §98 fast at ingen skal usaklig forskjellsbehandles.

Rundt 40% av flyktninger som bosettes i Norge er barn under 18 år. I 2021 var nesten 90% av bosatte flyktninger en del av en barnefamilie.⁵⁰ I 2021 trådte det i kraft en ny lov om integrering der barneperspektivet er fraværende.⁵¹ Dette bidrar til store

forskjeller i hvordan integreringsarbeidet rettet mot barn organiseres i kommunene, hvordan barna blir møtt og hvilke tiltak som finnes for barn i ulike kommuner, på skolene og på fritidsarenaen.

Redd Barnas rapport «Det viktigste er å bli norsk...?» gir oss kunnskap om barn og unges opplevelser og tanker om å være ny i Norge.⁵² Barn og unge forteller at de opplever at mye av ansvaret for integreringen ligger hos dem selv. De etterlyser flere inkluderende tiltak, voksne kontaktpersoner som har kunnskap om deres situasjon, mer oppfølging og sosialisering på skolen og tiltak som motvirker psykisk uhelse, rasisme, ulikhet og fattigdom. Barn

50 IMDI (2022): www.imdi.no

51 Integreringsloven (2021): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/introduksjonslova/id2869534/>

52 Redd Barna (2020): «Det viktigste er å bli norsk... barn og unges tanker om å være ny i Norge». https://nafo.oslomet.no/wp-content/uploads/2020/09/RB_Ny_i_Norge_0820.pdf

med funksjonsnedsettelse som er bosatt i norske kommuner⁵³ forteller om ekstrem ensomhet, mangel på venner og fritidsaktiviteter, at de ikke blir hørt, at de ikke får informasjon om sine rettigheter og om en mangelfull oppfølging fra koordineringsteamene i kommunen.

Barns rettigheter i integreringsarbeid

Ulike rapporter⁵⁴ dokumenterer at det er behov for flere inkluderende tiltak og mer målrettet oppfølging av barn med flyktningbakgrunn som er bosatt i norske kommuner. Det er behov for å styrke barns individuelle rettigheter i integreringsarbeidet før og etter bosetting i kommunene. Barns behov, ønsker og synspunkt er ikke inkludert som et eget hensyn ved kartlegging i forbindelse med bosetting av barnefamilier. For å sikre at barns beste blir ivare tatt når familier bosettes og i integreringen, må ansatte i flyktningstjenesten og andre kommunale instanser med ansvar for bosetting ha barnefaglig kompetanse og arbeidsmetoder for å snakke med barn og unge og for å kartlegge og identifisere sårbarheter og oppfølgingstiltak.

Likeverdig omsorg til enslige midtreårige etter bosetting

Etter 2017 er det ikke lenger et krav at kommuner gjør et barnevernsvedtak for bosetting av enslige mindreårige. Kommuneundersøkelsen ISF gjennomførte i 2020 viser at en tredjedel av kommuner skifter ansvaret fra barnevern til flyktningstjenesten, læringssenteret, tiltakstjenesten, enhet for oppvekst, helse og levekår, boveiledertjenesten eller lignende.⁵⁵ Hjemling av omsorgs- og botilbudet i barnevernsloven fører med seg en del krav og rettigheter for enslige mindreårige flyktninger, noe som svekkes når ansvaret legges til andre instanser. I samme rapport forteller kommunene at de må nedbemanne, legge ned boliger som barn oppfatter som hjemmene sine, og flytte dem til andre bofellesskap. Medarbeidere, som er den trygge voksne for enslige mindreårige flyktninger, må slutte på grunn av nedbemanningprosesser. Dette går ut over barnas behov for kontinuitet i relasjoner og tilhørighet.

Diskriminering og rasisme

Diskriminering og rasisme som rammer barn og unge bryter barns rettigheter og bidrar til å hindre integrering og forsterke utenforskap. Barn og unge som nylig er bosatt i Norge forteller om opplevelser med fordommer, diskriminering, og rasisme.⁵⁶ Barn og

unge som opplever rasisme preges av dette, det kan gi psykiske plager og bidra til at de ikke kan eller vil delta i samfunnet på lik linje med andre. Ifølge Antirasistisk Senter er det spesielt i skolen barn og ungdom melder ifra om rasisme.⁵⁷ De viser til at én av fire opplevde rasisme, diskriminering eller urettferdig behandling 2-3 ganger hver måned eller oftere på barneskolen. Flere av barna fortalte at skolen ikke klarte å følge opp, og at lærerne var usikre på hvordan de skulle håndtere det. Barn som Redd Barna har snakket med gir også uttrykk for at de opplever rasistiske holdninger hos foreldre til andre elever på skolen, og at dette gjør dem utrygge og redde.

Det helhetlige arbeidet mot rasisme på ulike arenaer i samfunnet, inkludert skolen, må revitaliseres og styrkes. Det trengs også mer forskning på ulike former for rasisme og hvordan ulike former for rasisme kan forebygges og bekjempes. Medvirkning med barn og unge må inngå i forskningen.

Barn med fluktbakgrunn og lavinntekt

Økonomi fører til store bekymringer hos nylig bosatte barn og unge som Redd Barna har snakket med. Flere ga uttrykk for at økonomi hindrer dem i å delta på aktiviteter sammen med andre. Spesielt ungdommer som har flyttet til Norge uten familien, opplevde at hverdagen var utrygg med trang økonomi og få jobbmuligheter. Vanskelige levekår kan bidra til å skape og forsterke barrierer for barns integrering og deltagelse.

59% av barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn. Sannsynligheten for familiefattigdom varierer betydelig etter barnefamiliens landbakgrunn. Studier som følger barn over en lengre periode har også vist at barn med fluktbakgrunn, spesielt fra land fra Afrika og Asia, er mer utsatt for å være i familier med lav inntekt over lang tid. Lavt utdanningsnivå og lav yrkesaktivitet hos forsørgere og en noe større andel barn av enslige forsørgere i denne gruppen er blant forklaringsfaktorene.⁵⁸

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må ta større ansvar for å sikre at barn og unge som kommer til Norge som flyktninger ivaretas og får sine rettigheter oppfylt uansett hvor i landet de bosettes
- Norske myndigheter må sikre et tydelig barneperspektiv i integreringsloven med egne retnings-

53 Redd Barna (2021): «Vi må kjempe dobbelt så hardt». https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/01/RB_Vi_maa_kjempe_dobbelt_saa_hardt_web_FINAL-2021.pdf

54 Redd Barna (2020), ISF (2020), FAFO (2018)

55 Institutt for samfunnsforskning (2020): «Fra bosetting til voksenliv» <https://www.imdi.no/contentassets/aabd3ddb8874e6988979507b3719cbe/fra-bosetting-til-voksenliv.pdf>

56 Redd Barna (2020): «Det viktigste er å bli norsk... barn og unges tanker om å være ny i Norge». https://nafo.oslomet.no/wp-content/uploads/2020/09/RB_Ny_i_Norge_0820.pdf

57 Antirasistisk Senter (2018): «Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun»

58 SSB (2021): «Barna som vokser opp i lavinntekt»

linjer som sikrer god oppfølging og ivaretagelse av rettighetene til barn i integreringsfasen.

- Barnefaglig kompetanse i kommunenes bosetningsarbeid må sikres og styrkes, og det må settes av ressurser i kommunene for å bygge og ivareta kompetanse, for eksempel gjennom et kompetanseprogram for barnefaglige vurderinger i bosetningsarbeidet.
- Kommunene må sikre at ansatte i hjelpeapparatet, skolen og andre relevante aktører får mer kunnskap om flukt, traumer og flyktningbarns psykiske helse, for å øke forståelsen av hva det vil si for barn å ha gjennomgått flukt og hvordan det kan prege dem etter at de har kommet til Norge.
- Barns særskilte sårbarhet og rettigheter, inkludert barnets beste og barnets rett til å bli hørt, må inkluderes som egne hensyn ved kartlegging i forbindelse med bosetting av barnefamilie. Dette bør lovfestes, på lik linje med kartlegging av voksne.
- Ved bosetting i kommuner må barn og deres foreldre få tidlig og tilrettelagt informasjon om rettigheter, tilbud og støtteordninger i kommunen, inkludert fritidsaktiviteter.
- Norske myndigheter må særlig sikre rettighetene til barn med funksjonsnedsettelse og deres familier under og etter bosetting. Norske myndigheter må sette inn målrettede tiltak for å styrke barnas inkludering i samfunnet, i skolen og på fritida.
- Omsorgstilbudet for alle enslige mindreårige flyktninger mellom 0-18 år må hjemles i barnevernsloven, for å sikre et likeverdig tilbud som

for andre barn under offentlig omsorg i Norge. Så lenge dette ikke er på plass, bør det utarbeides et regelverk for botiltak for enslige mindreårige som sikrer god barnefaglig omsorg.

- Norske myndigheter må sikre at kommuner som bosetter enslige mindreårige flyktninger kan opprettholde kompetanse og botiltak som gir tilstrekkelig omsorg ut fra individuell vurdering.
- Norske myndigheter må prioritere forskning på ulike former for rasisme (inkludert strukturell rasisme) og hvilke tiltak som fungerer for å forebygge og bekjempe rasisme på ulike samfunnsarenaer. Det bør øremerkes egne midler til forskning som inkluderer medvirkning fra barn og unge.
- Norske myndigheter må sikre at voksne og barn får mer kunnskap og verktøy om rasisme. Barn må få kunnskap allerede i tidlig alder slik at de får forståelse for hvordan fordommer og kommentarer kan såre og ekskludere.
- Norske myndigheter bør undersøke hvilke behov for tiltak og økonomisk støtte barn og unge med fluktbakgrunn som lever i lavinntekt har, og innhente innspill og løsninger til dette fra barn og unge selv.
- Det må utarbeides spesifikke tiltak som vil sikre barn og unge med fluktbakgrunn, som har dårlig råd, mulighet til deltakelse i aktiviteter og sosiale arenaer på lik linje med andre barn. Dette vil inkludere at staten øker satsene til nylig bosatte familier og enslige mindreårige slik at de får oppfylt sin rett til tilfredsstillende levekår, rett til lek og fritid, og utdanning.

1.8 BARNES RETT TIL GODE LEVEKÅR OG INKLUDERING

Barnekonvensjonens artikkel 27 gir alle barn og unge rett til tilfredsstillende levekår, slik at de kan utvikle seg og ha en meningsfull hverdag. Myndighetene skal legge til rette for at foreldre kan være gode omsorgspersoner for barna sine, men vi ser i dag at lite penger i familien er en risiko for at barn ikke får oppfylt sine rettigheter. For å bryte sirkelen er det viktig at alle barn har tilgang til velferdstjenester som rimelig barnehage, kvalitetsskole og helsetjenester, likefult å jobbe for å sikre arbeid og inntekt til foreldre. Barn må også ha mulighet til å delta på fritidsarenaen på lik linje med jevnaldrende.

Norske myndigheter har gjennom FNs bærekraftsmål nummer 1 forpliktet seg til seg til å minst halvere fattigdom blant barnefamilier innen 2030, men utviklingen går i feil retning. Antall barn som vokser opp i under fattigdomsgrensen i Norge har nesten fire-doblet seg de siste tjue årene. 115 000 bodde i 2021 i en familie med vedvarende lavinntekt. Barns levekår henger tett sammen med andre årsaker til diskriminering og ekskludering, for eksempel, kjønn, funksjonsnedsettelse, hudfarge, etnisitet og religion. Tiltak for å sikre barns rett til gode levekår må bygge på en forståelse av disse ulike diskrimineringsfaktorene og være tilgjengelige og universelt utformet. Barns egne erfaringer og innspill er viktig i dette arbeidet.

INGEN BARN SKAL VOKSE OPP I FATTIGDOM - REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må til enhver tid ha en tverrfaglig strategi for å forebygge og bekjempe familiefattigdom og utenforskap blant barn og unge med målrettede tiltak og tilstrekkelige ressurser. Forebygging av familiefattigdom blant barn og unge må ses i et rettighetsperspektiv.
- Barnetrygden må fortsatt være en universell ordning. Den må økes for barn mellom 6 – 18 år slik at utbetalingen blir lik summen for barn mellom 0 – 6 år. Barnetrygden må prisjusteres i hvert budsjettår framover og den skal ikke regnes som inntekt.
- Trygder og sosialsatser til barnefamilier må sikre familien en tilstrekkelig inntekt.
- Barnehage og SFO/AKS bør være gratis, og / eller det må lages gode og ubyråkratiske fradragsordninger for foreldrebetaling i barnehage og SFO/AKS.
- Det bør utvikles nasjonale retningslinjer om at ansatte i NAV må kartlegge barns behov, ivareta barnets beste og barns rett til å bli hørt ved behandling av familier.
- Bostøtten må økes og prioritere barnefamilier.
- Det må innføres nasjonale standarder som sikrer barns beste ved tildeling av kommunale boliger.
- I utdanningsløpet til profesjoner må jobber med barn bør pensum inkludere opplæring om levekår og sosial ulikhet, og hvilke konsekvenser familiefattigdom har for barn og unge i Norge.

- Gratisprinsippet i skolen må tydeliggjøres og det må tilbys gratis skolemat, frukt og drikke, samt leksehjelp.
- Barn og unge må lyttes til, og ha mulighet til å påvirke arbeidet med å bekjempe familiefattigdom.
- Kommuner i Norge bør utvikle handlingsplaner for bekjempelse av familiefattigdom.
- Regjeringen må sette konkrete mål for reduksjon i antall barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt, slik at Norge når forpliktelsen om å halvere antall barn som lever i fattigdom innen 2030.
- Stønadene til barnefamilier på mottak må økes tilsvarende satsene på sosialhjelp.
- Norske myndigheter må sørge for mer kunnskap om sammenhengen mellom foreldres psykiske og fysiske helse og fattigdom, og barns helse og sosio-økonomiske posisjon.
- Det er behov for økt kunnskap om at forhold knyttet til bo- og hjemmeforhold kan begrense ungdoms mulighet til å delta digitalt, slik at det kan tilrettelegges for deltakelse.
- Alle kommuner bør ha minst et sted som sikrer at alle ungdommer har tilgang til gratis nett og digitalt utstyr, for eksempel, bibliotek, fritidsklubb eller åpen skole etter skoletid.
- Det er behov for økt forskningsbasert kunnskap om sammenhengen mellom fattigdom, levekår og utsatthet for vold og overgrep, samt mellom funksjonsnedsettelse og fattigdom

INKLUDERING AV ALLE BARN PÅ FRITIDEN - REDD BARNA MENER AT:

- Arbeidet med Fritidserklæringen må videreføres med fokus på alle barrierer for deltakelse. Barn og unge, lokale myndigheter og frivilligheten må kjenne til Fritidserklæringen, og vite hvordan den kan brukes lokalt for å sikre barn og unges rett til lek og fritid. Nasjonale myndigheter må etablere rutiner for oppfølging av Fritidserklæringen lokalt.
- Det må lovfestes at alle kommuner må sørge for at barn og unge har tilgang til en fritidsklubb / møteplass i sitt nærmiljø. En lovfesting må definere retten til et fritidstilbud. Den må si noe om kvalitets-, kompetanse- og ressursbehovet, og fastslå ungdoms rett til deltakelse og medvirkning. Møteplassene må være tilpasset alle barn sin funksjonsevne. En slik lovfesting bør inngå i en revidering av Kulturloven.
- Kollektivtransport for barn og ungdom bør være så billig som mulig, aller helst gratis. Rutetilbudet for kollektivtransporten i ulike kommuner bør legges i samråd med barn og unge.
- Norske myndigheter må aktivt jobbe for å motvirke alle barrierer for deltakelse på fritidsaktiviteter, som for eksempel språk, kjønn, universell utforming og økonomi.

Fritid uten fordommer: Alle barn har rett til lek og fritid. Likevel får ikke alle barn i Norge delta på fritidsaktiviteter. De møter på synlige og usynlige barrierer.

FOTO: EIVIND LIE NITTER / REDD BARNA

1.9 DIGITALISERING

Økt digitalisering endrer måten verden behandler barn på, og måten barn deltar i samfunnet på. Ny og kommende digital teknologi bringer med seg muligheter for bedre innfrielse av barns rettigheter, men det kan også true barns rett til vern mot diskriminering, personvern og barn rett til en trygg oppvekst uten vold og seksuelle overgrep. FNs barnekomite fastslår i en generell kommentar, (General comment No. 25 (2021) On children's rights in relation to the digital environment), at myndighetene er forpliktet til å innfri barns rett til deltakelse, trygghet og personvern.

For å sikre relevans og bærekraft i prosesser med digitalisering i samfunnet, er det nødvendig med deltakende prosesser i utviklingen av disse. Dette betyr at brukerne av løsningen deltar i arbeidet med å utvikle løsningen. Forskning har vist at eksisterende ulikheter i et samfunn ofte videreføres til digitale områder. Å delta i utformingen av løsninger er en kompleks aktivitet, men det er grunnleggende for å skape en bærekraftig praksis og inkludere de mest sårbare.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge bør sikre at digitalisering er rettighets- og kunnskapsbasert. Forskning og medvirkning fra barn og ungdom selv skal benyttes for å undersøke om de digitale løsningene fungerer, og se til at barnas interesser sikres på best mulig måte.
- Myndigheter og de som utvikler digitale løsninger må holdes ansvarlige for hvordan de samler inn og bruker barns personlige data, slik at det gjøres i tråd med barns rettigheter.
- Norge bør sikre at beslutningstakere involverer barn, spesielt de mest sårbare livssituasjoner, i arbeidet med å utvikle, tilpasse og bruke digitale løsninger.

I NORGE

En digitalisert barndom

Stadig flere velferdstjenester og offentlig informasjon til barn og barnefamilier digitaliseres. Samtidig blir også utdanningssektoren digitalisert, og stadig flere barn får utdelt egne digitale enheter allerede fra skolestart. Barn og barnefamiliers tilgang til nett, grunnleggende digital kompetanse og muligheter for å delta digitalt, er avgjørende for å ta del i utdanningen, ha tilgang til offentlig informasjon, velferdstjenester og til deltakelse i demokratiske prosesser. Samtidig skaper digitaliseringen spesielle nettrisikoen for barn som kan true og utfordre

barns interesser, integritet og rettigheter, som blant annet mobbing, seksuelle krenkelsers og overgrep. Tjenestene er ikke alltid tilrettelagt for alle barns behov, og det kan være utfordringer knyttet til sikkerhet, og til vern mot offentlig og kommersiell misbruk av persondata. Barn er prisgitt god veiledning og hjelp for å lære seg å ta i bruk tjenester på en trygg og ansvarlig måte, og til å lære å håndtere risikoer de møter i sin digitale hverdag. Det er behov for en aktiv politikk for å sikre barns politiske og sivile rettigheter, og for å sikre en bedre politikk for bedre beskyttelse av barn på nettet, i tråd med forpliktelsene som fastslås i den generelle kommentaren, On children's rights in relation to the digital environment.

Netthets defineres som alle former for hat som foregår på digitale plattformer, og det innebærer alt fra subtil mobbing til truende hatytringer. Det handler ofte om diskriminering på bakgrunn av gruppetilhørighet, men kan også handle om utestenging, kommentarer om utseende eller lignende. Netthets er i korte trekk alt som har med digitale plattformer å gjøre som kan føre til at retten til en trygg oppvekst ikke blir innfridd. Press fant i sin rapport «Å vokse opp på nett»⁵⁹ at netthets må forebygges i større grad gjennom skolene, samt at det må lages gode og barnevennlige modeller for rapportering av netthets.

REDD BARNA MENER AT:

- Alle samfunnsaktører må aktivt arbeide for å hindre at barn og ungdom møter hindringer for å delta digitalt, og å sikre at informasjon og tjenester er tilpasset barnets modenhet og alder.
- Norske myndigheter må sikre at alle offentlige digitale tjenester som er rettet mot barn, ungdom og barnefamilier må oppfylle krav til universell utforming og de må stille krav til andre tjenesteytere. Dette gjelder særlig undervisningsressurser.
- Barnekomiteens generelle kommentar om digitalisering må oversettes, og det må lages en veileder for hvordan den kan følges opp i praksis.
- Norske myndigheter må særlig sikre deltakelse, beskyttelse og rettigheter digitalt for barn under offentlig omsorg.
- Fagfornyelsens kompetansemål, skolens arbeid med trivsel og trygghet og medvirkning fra barn skal være styrende for digitalisering i skolen.
- Skolen må sikre at barn tilegner seg digitale ferdigheter, dømmekraft og utvikler forståelse for kildekritikk.
- Myndighetene må tilrettelegge for at skolen har

59 Å vokse opp på nett (2021) Press-rapport

- en infrastruktur som tar utgangspunkt i elevers behov for læring, og at elever får tilgang til teknologi tilpasset sin alder og modenhet. Samtidig må elever ha tilgang til gode undervisningsressurser i skolen som oppfyller kompetansemål og er tilpasset barnets alder og modenhet.
- Som en del av skolens arbeid med et trygt læringsmiljø, må skolen arbeide for at elevene utvikler en sunn og ansvarlig nettkultur, og bidrar til å forebygge digitale krenkelsler mellom elevene.
 - Norske myndigheter må sikre en god og trygg informasjonsplattform på nett for barn under 13 år, etter modell av ung.no.
 - Norske myndigheter må sikre at barn sikres vern mot kommersielt press. Målrettet reklame som er basert på overvåkingsbasert markedsføring, må forbys og dette må håndheves i praksis.
 - Offentlige myndigheter skal ikke kartlegge og overvåke barns persondata på en måte som er i strid med barns rettigheter.
 - Norske myndigheter bør etablere et senter som kan bidra til tverrfaglig kunnskap om barns rettigheter og internett.
 - Kommunale og statlige handlingsplaner knyttet til digitalisering og digital inkludering, bør ha egne strategier og tiltak som retter seg mot barn og ungdom, og i dette arbeidet må barn og ungdom medvirke.
 - Myndigheter må sikre at foreldre får tilgang til kompetanse, kunnskap og veiledning slik at de kan støtte og veilede barn og ungdom til god deltagelse, bedre beskyttelse og respekt for barns personvern.
 - Norske myndigheter må sikre at ny teknologi tar høyde for og tilpasser seg mangfoldet blant barn og ungdom, og på den måten unngår diskriminering.
 - Kommunene må sikre at ansatte i tjenestene har kompetanse knyttet til ulike nettrisikoeer, barrierer for deltagelse og deres ansvar i forebygging og håndtering og oppfølging av dette. Dette gjelder særlig for barn i sårbare livssituasjoner.
 - Norske myndigheter må aktivt jobbe for at internettelskaper er forpliktet til å ivareta og beskytte barns rettigheter.
 - Norske myndigheter må foreta en gjennomgang av Rettighetsforskriften, som regulerer balansen mellom barns rett til privatliv og beskyttelse på barnevernsinstitusjoner, slik at den er relevant og oppdatert i lys av barns bruk av internett.
 - Norske myndigheter må aktivt forebygge uønsket deling av nakenbilder og seksuelle krenkelsler mellom jevnaldrende.
 - Norske myndigheter må utvikle tiltak for å gi barn bedre vern mot pornografisk innhold
 - Norske myndigheter må aktivt bekjempe produksjon, besittelse og spredning av dokumenterte overgrep på nett, både nasjonalt og internasjonalt.

- Offentlig tilskudd for støtte til bredbånd og IKT-utstyr må styrkes og gjøres tilgjengelige for alle, inkludert ungdom selv.
- Norske myndigheter må sikre at netthets er en tydeligere del av læreplanverket, sikre barnevennlige modeller for rapportering av netthets og styrke lovverket.

INTERNASJONALT

Utvikling

Over halvparten av verdens befolkning har fortsatt ikke tilgang til internett, og det er store forskjeller i digital tilgang innad i hvert enkelt land med hensyn til kjønn, geografi, alder, inntekt, etnisitet, helsetilstand og funksjonsnedsettelse. Teknologi kan være et viktig verktøy for å innfri menneskerettigheter, men det kan også misbrukes dersom det brukes til masseovervåking, til å systematisk begrense rettigheter eller til å utelukke minoriteter og de mest sårbare. Derfor trenger vi en rettighetsbasert tilnærming til teknologi og digitalisering – i utviklingsøyemed – og på den måten ta hensyn til universaliteten i menneskerettighetene for å sikre ansvarlighet, åpenhet og ikke-diskriminering. Digitalisering kan ikke løse alle problemene i verden, men må ses på som verktøy som kan bidra til å styrke og effektivisere eksisterende samfunns- og styringsprosesser.

Ifølge Verdensbanken⁶⁰ anslår man at 1,1 milliarder mennesker ikke har identitetsbevis, inkludert manglende fødselsregistrering. 78 prosent bor i Afrika sør for Sahara og Asia. Dette er en stor hindring for å nå FNs bærekraftsmål (SDG) 16,9 om at alle skal ha juridisk identitet innen 2030, men også en barriere for å kunne dra nytte av digitale verktøy. Digitalisering er tydelig plassert i fem av bærekraftsmålene: SDG 4 om utdanning, SDG 5 om likestilling, SDG 8 om anstendig arbeid og økonomisk vekst, SDG 9 om infrastruktur, industrialisering og innovasjon og SDG 17 om partnerskap. Teknologi gir store muligheter, men kan også bidra til store miljøskader. Produksjonen av digitalt utstyr bruker sjeldne metaller med lav resirkulerbarhet og fra begrensede tilgjengelige reserver. Elektronisk og elektrisk avfall utgjør både en miljø- og helseutfordring, og ifølge en felles undersøkelse av FNs miljøprogram (UNEP) og Interpol utgjør elektrisk og elektronisk avfall økende miljøkriminalitet.

Humanitært

Prinsippet om at man ikke skal gjøre skade (*do no harm*) er et grunnleggende prinsipp i alt humanitært arbeid. De siste årene har vi vært vitne til en rask digitalisering av det humanitære arbeidet, og i en verden i rask endring må vi også passe på at vi ikke gjør digital skade. Barn er ofte ekstra sårbare for skyggesidene av teknologiske nyvinninger, og barn

i utviklingsland har et svakere rettsvern enn barn i Norge, for eksempel når det gjelder salg av persondata. Under halvparten av utviklingslandene har lovverk på plass for å beskytte persondata.⁶¹

Som en del av den raske digitaliseringen av det humanitære arbeidet, øker også privatiseringen av humanitære tiltak. En av farene ved dette er at implementeringsløsninger som først og fremst sikter mot å bli finansielt bærekraftige, vil ekskludere de uten midler til å betale for disse løsningene. I tillegg er det en fare for at kommersielle tiltak oftere diskriminerer på bakgrunn av kjønn, alder og funksjonsnedsettelse. Vår bekymring er at økende privatisering av digitale løsninger kan lede til en potensielt uheldig blanding av kommersielle insentiver, etiske standarder og operative prioriteringer i den humanitære responsen.

Vi ser en økende grad av «eksperimentering» med nye tekniske løsninger i den humanitære konteksten. Dette skjer gjerne i land der det nasjonale lovverket ikke er beredt til å beskytte befolkningen mot slik eksperimentering. Det er svært bekymringsfullt at uprøvde innovasjoner testes i sårbare kontekster. Dette innebærer en høy risiko for brudd på humanitære prinsipper.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må jobbe internasjonalt for at digitalisering i utviklingsarbeidet skal ha et sterkt fokus på inkludering og fattigdomsreduksjon innen digital politikk. Det innebærer å kjempe for at de mest marginaliserte og diskriminerte får lik tilgang til digitale verktøy.
- Norge må sikre en rettighetsbasert tilnærming i alt av støtte til digitalisering i både langsiktig og humanitært arbeid for å sikre ansvarlighet, åpenhet og ikke-diskriminering. I tillegg til dette må vi forhindre at nye digitale verktøy misbrukes til diskriminering, overvåking og undertrykking av egen befolkning.
- Norge må integrere digitalisering i utviklingsprosjekter, og ikke se på det som et sidespor, samtidig som det må gjøres på premissene til, og med deltagelse fra, de det gjelder.
- Norge må sikre at aktører som får støtte til distribusjon av digitale verktøy har en plan for vedlikehold og resirkulering.
- Norge bør ta i bruk følgeforskning for å etterprøve om digitaliseringen har gitt den merverdien den var tiltenkt, og at den ikke har påført skade på befolkning og miljø.
- Norge må iverksette forpliktelsen fra regjeringens digitale strategi for utviklingspolitikken (2018) om at ingen skal utelates, og fortsatt legge vekt på å nå de mest marginaliserte og med størst hjelpebehov.

- «Å ikke gjøre digital skade» må være det rådene prinsippet når det gjelder støtte til digitale prosjekter i bistanden og humanitær innovasjon støttet av Norge.
- Norge bør lede an arbeidet med å etablere et bedre regelverk for hvordan man bør håndtere brukerdata i humanitære kriser og sette av ressurser til at regelverket kan iverksettes.
- Norge bør styrke den digitale kompetansen av humanitære aktører og øremerke midler til dette formålet. På denne måten kan hjelpeorganisasjonene bygge effektive og trygge innovative systemer for krisehåndtering i god tid før de er tatt i bruk i reelle humanitære kriser.

Utdanningsteknologi

I en verden hvor millioner av barn ikke har tilgang til skole og hvor dårlig undervisningskvalitet bidrar til stort frafall og manglende læringsutbytte, ser stadig flere aktører på teknologi som en del av løsningen. Digitale læringsmuligheter gjør at flere barn og unge kan få tilgang til læring, med bedre tilpassede læringsmuligheter. Den digitale utviklingen kan også forsterke forskjeller: i mange utviklingsland har færre enn ti prosent av skolene tilgang til internett.

De siste årene har Redd Barna utforsket ulike digitale løsninger for å sikre barns rett til en god og trygg utdanning, og på bakgrunn av dette fått noen nyttige erfaringer. I internasjonale Redd Barna har vi i 2019 hele 29 prosjekter som bruker utdanningsteknologi i større eller mindre grad. Vi ser at utdanningsteknologi kan være et effektivt hjelpemiddel dersom det blir gjort riktig.⁶² Disse erfaringene har ført til at vi har utviklet sju prinsipper for bruk av utdanningsteknologi i Redd Barnas arbeid (se tekstboks).

Økt digitalisering i utdanningssystemet og skolen betyr ikke at det blir mindre behov for lærere. Innføring av digitale læremidler fører heller ikke automatisk til bedre læring. Det må tas høyde for at innføring av digitale løsninger stiller store krav til utstyr, utvikling og oppdatering av programvare og teknisk-administrative støttesystemer. Det krever også grundige forberedelser, tilrettelegging og veiledning fra lærere og skoler. Det er med andre ord viktig å tenke helhetlig og langsiktig når en velger å ta i bruk digitale løsninger.

For barn og unge som lever i langvarige kriser, kan utdanningsteknologi gi tilgang til relevant og akkreditert utdanning. Mange elever har i dag minimalt med IT-kunnskaper, selv om disse kunnskapene kan være en sikker vei til arbeid. Dette er spesielt viktig for ungdommer som er internt fordrevet og på flukt. IT-kunnskaper er derfor et viktig verktøy for å bygge en fremtid i en globalisert verden.

61 European Parliament (2018) Digitalisation for development: reducing poverty through technology. Brussels: The European Parliament

62 Save the Children, EdTech for Learning in Emergencies and Displaced Settings

60 Identification for Development Global Dataset (ID4D)

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må jobbe for at utdanningsteknologiske løsninger er universelt utformet og at de når ut til de mest sårbare. Det må i tillegg jobbes for å minske det digitale gapet mellom land, innad i land og mellom jenter og gutter.
- Norsk utviklingsarbeid må fokusere på hvordan utdanningsteknologi kan øke læringsutbyttet og sikre inkludering for de mest marginaliserte elevene i verden.
- Norsk bistand må bidra til langsiktig finansiering til utdanningsteknologiske prosjekter i humani-

tære responser, som er inkluderende, universelt utformet og utformet for å kunne skaleres opp.

- Læreren må spille en sentral rolle i avgjørelser og politikktutforming knyttet til digitale læremidler og læringsplattformer.
- Elever er primærbrukerne av læremidler. Deres erfaringer og synspunkter må vektlegges når nye digitale læremidler utvikles, og når politikk på dette området utformes.
- Norge må sikre at barns rett til beskyttelse og barns rett til deltagelse blir ivaretatt i utviklingen av nye digitale løsninger, og spesielt i arbeidet med utdanningsteknologi i utviklingsarbeidet.⁶³

63 Se Redd Barnas innspill til UD's arbeid med digitaliseringsstrategien (2018), oversendt tidligere utviklingsminister Nikolai Astrup 14.6.18.

1.9 BARN SOM ER SÆRLIG UTSATT FOR RETTIGHETSBRUDD

FNs barnekonvensjon gir alle barn og unge under 18 år rett til å ha en trygg og god oppvekst, uansett hvem de er og hvor de bor. Ved siden av barn med minoritetsbakgrunn (Se kapittel 1.6 og 1.7) er samiske barn, barn som bryter med normene for kjønn og seksualitet og barn med funksjonsvariasjoner særlig sårbare for brudd på sine rettigheter.

NORGE

I Norge regnes kvener, norskfinner, jøder, skogfinner og romer og romanifolk som nasjonale minoriteter. Samene har status som urfolk. Barnekonvensjonens artikkel 30 sier at alle barn fra urfolk eller nasjonale minoriteter har rett til sammen med andre i sin gruppe å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro. Artikkel 29 sier også at alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og få respekt for menneskerettighetene, natur og forskjellige kulturer.

Barnekonvensjonen gir rettigheter til alle barn, uansett hvem de er, familien de tilhører og uansett hvilken seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk de har. LHBTI-barn, det vil si barn som identifiserer seg som lesbiske, homofile bifile, trans eller med atypiske kjønnskategorisering (intersex), har de samme rettighetene som andre barn. Men i praksis viser forskning at det er stor grad av diskriminering, mobbing og andre forhold som gjør at lhbt-barns rettigheter ikke bli oppfylt.

FNs barnekomité har bedt Norge om å øke innsatsen for barn med funksjonsnedsettelse. Rettighetskonvensjonen for personer med funksjonsnedsettelse (CRPD) legger også føringer for hvordan Norge må arbeide for å sikre rettighetene for barn med funksjonsnedsettelse. Dette arbeidet må følges opp og styrkes.

Samiske barns rettigheter

Samene har status som urfolk i Norge og har sine tradisjonelle bosettingsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland (Sápmi). Samene har sine egne språk, kulturer, tradisjoner, samfunnsliv og næringer. Samiske tradisjonelle levemåter omfatter blant annet reindrift, jakt og fiske, men idag ser vi også

økt flytting til byene.⁶⁴ De har vært utsatt for statlig diskriminering og assimileringsspress som ledd i tidligere fornorskningsspolitikk. Samenes språk, kultur og samfunnsliv er særlig vernet i Grunnloven og menneskerettighetene.

Samiske barn har økt risiko for brudd på sine rettigheter, og det er derfor særlig nødvendig med oppmerksomhet og beskyttelse i arbeidet for å sikre alle barns rettigheter. Det har også FN's barnekomité påpekt i sin generelle kommentar nummer 11 (2009)⁶⁵, og mer spesifikt i sine avsluttende merknader til Norges femte og sjette rapport til FN's barnekomité⁶⁶, hvor de pekte på at Norge må særlig arbeide mot voldsutsatthet, diskriminering og språklige utfordringer som samiske barn opplever. FN's barnekonvensjons artikkel 30 spesifiserer også at barn som tilhører etniske, religiøse eller språklige minoriteter, eller som tilhører en urbefolkning, ikke skal nektes retten til å sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk regnes som de største samiske språkene i Norge, og språksituasjonen til de samiske språkene er godt dokumentert i NOU 2016:18 Hjertespråket.⁶⁷ Sametingets språkløfte⁶⁸, peker også på at det er et stort behov for flere tiltak for å bevare samiske språk i Norge. Et av innsatsområdene er språktilbud for barn og unge, hvor målet er at samiske barn og unge har tilgang til samiske språk i hverdagen.

Både barnehageloven §§2 og 10 og opplæringsloven Kapittel 6 regulerer og stadfester samiske barns rett til å få undervisning på sitt eget språk. Riksrevisjonen (2020)⁶⁹ kritiserte i sin gjennomgang av opplæringstilbudet for samiske barn staten for mangel på samiske læremidler, svakheter i organiseringen og gjennomføringen av fjernundervisningen og en vedvarende knapphet på samisklærere. For å kunne sikre disse rettighetene må man også sørge for at det er tilstrekkelige og gode læremidler på de samiske språkene.

En undersøkelse fra 2021⁷⁰ blant samer i alderen 16-31 år, viser at svært mange unge samer opplever diskriminering og fordommer fordi de er samer. 59% av de spurte opplevde veldig ofte eller ofte at folk hadde fordommer mot dem som samisk gruppe, dette

64 Urfolk preges av urbanisering, OsloMet

65 General comment No. 11 (2009): Indigenous children and their rights under the Convention [on the Rights of the Child]

66 Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway

67 NOU 2016:18 Hjertespråket

68 <https://www.sametinget.no/Tjenester/Spraak/Hva-er-Spraakloftet>

69 Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk (2019/2020)

70 Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse.

Snøengel: Samisk barn leker i snøen.

FOTO: FOREST PEOPLE

kommer også frem i Telemarksforskning sin rapport "Samiske barn forteller".⁷¹ Samiske barn ønsker at ikke-samiske barn skal vite at de er som "alle andre". I sametingets handlingsplan mot samehets⁷² fremhever at økt kunnskap er et viktig tiltak for å forebygge hets og diskriminering mot samer. I Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) sin rapport om "Holdninger til samer og nasjonale minoriteter" kommer det frem av en stor del av Norges befolkning lærer lite om samer og nasjonale minoriteter.⁷³ Når det gjelder diskriminering oppgir omtrent 70% at de har opplevd diskriminering fordi de er samiske. Barn har rett til å beskyttes mot fordommer, diskriminering og rasisme. Det er derfor særlig viktig at det jobbes aktivt for å motvirke hets og diskriminering mot samiske barn og unge. I NIM sin temarapport fra 2018 om "vold og overgrep i samiske samfunn" kommer det frem at det fremkommer mer vold i nære relasjoner i samiske samfunn, og at det må lages materiell tilpasset samiske barn om tema.⁷⁴

REDD BARN A MENER AT:

- Utdanningsmyndighetene har et særlig ansvar for at samiske barns rett til å nyte godt av sin kultur, religion og eget språk styrkes. Dette kan gjøres gjennom blant annet å tilgjengeliggjøre flere læremidler på de samiske språkene og aktivt jobbe for å spre kunnskap om samiske barns rettigheter til myndigheter, skoleeiere og andre som jobber med og for barn.
- Alle samfunnsaktører må jobbe aktivt mot hets og diskriminering av samiske barn og unge.
- Alle politidistrikter bør samle inn og publisere statistikk om hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer og nasjonale minoriteter.
- Myndighetene må sikre at samiske barns rett til å leve i sin kultur også sees i sammenheng med klima- og miljøtiltak.

71 Samiske barn forteller (2022), Telemarksforskning.

72 Sametingets handlingsplan mot samehets (2022-2025).

73 Holdninger til samer og nasjonale minoriteter (2022), Norges institusjon for menneskerettigheter.

74 Vold og overgrep i samiske samfunn (2018) Norges institusjon for menneskerettigheter.

Barn som bryter med normene for kjønn og seksualitet

Alle barn har de samme rettighetene i tråd med barnekonvensjonen artikkel 2, men noen barn er mer sårbare for rettighetsbrudd, og barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet er en slik gruppe. FNs barnekomité kommenterte følgende til artikkel 2 om ikke-diskriminering i 2018: «Komiteen gleder seg over framgangen parten har gjort med å vedta lover til bekjempelse av diskriminering mot barn, men merker seg med bekymring at (c) barn som ikke lever opp til kjønnsstereotyper, utsettes for diskriminering, mobbing og trusler, og vold».

Unge lhbti-personer ser ut til å være en spesielt utsatt gruppe med hensyn til vold i familien, og kan ha særskilt behov for hjelp. Flere opplever å bli avvist, kastet ut eller utsatt for fysisk eller psykisk vold fra familien. Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn, lesbiske og homofile med samisk bakgrunn og unge med ikke-normativ kjønnsidentitet er særlig utsatt (Elgvin, Bue og Grønningsæter, 2013; Grønningsæter og Nuland, 2009; Van der Ros, 2013). Det er også viktig at ikke-binære barn får nødvendig oppfølging og beskyttes mot vold, trakassering, mobbing og forskjellsbehandling. Vi trenger mer innsikt i hvordan ikke-binære barn får ivaretatt sin rett til å være seg selv i tråd med artikkel 8 i barnekonvensjonen.

Mangfold og en inkluderende tilnærming til kjønn og seksualitet vil komme alle barn til gode, uansett hvem de er og hva de identifiserer seg selv som. Ved at rammene for kjønn og seksualitet blir utvidet, kan barn få større frihet til å utvikle sin personlighet, identitet og seksuell orientering fritt og uten sanksjoner i møte med samfunnet.

For Redd Barna er det særlig viktig at barns rettsikkerhet er ivaretatt i lovverket, og at alle barn har de samme mulighetene og rettighetene. Det har vært en positiv utvikling for denne gruppen barn de senere årene. Kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (som har samlebetegnelsen kjønnsinkongruens) ble et eget vernet grunnlag i straffeloven fra 1. januar 2021.

REDD BARN A MENER AT:

- Norske myndigheter må sikre kunnskap om barn som bryter med normene for kjønn og seksualitet hos personer som møter barn og unge, herunder foreldre og tilsatte i helsetjenestene, barnevern, barnehage, skole, politi og påtalemyndighet.
- Barn må sikres et fullgodt vern mot mobbing og

utestengelse på grunn av sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet.

- Norske myndigheter må gi barn og unge trygg og tilgjengelig informasjon og kunnskap om mangfold og variasjoner når det gjelder kjønn og seksualitet, spesielt på internett, gjennom seksualundervisning og undervisning i andre relevante fag.
- Norske myndigheter må sikre likeverdig seksualundervisning og skolemiljø i både offentlige og private skoler,
- Handlingsplaner for å forebygge og hindre vold og overgrep mot barn skal ivareta det særskilte hensynet til barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet.
- Handlingsplaner for å forebygge og hindre selvmord og selvmordsforsøk skal ivareta det særskilte hensynet til barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet.
- Norske myndigheter må utrede barns rettslige stilling i helse relaterte beslutninger hvor foreldrene ikke samtykker.
- Regjeringen bør sette i gang en offentlig utredning for å utarbeide klare retningslinjer for behandling av barn som er født med atypiske kjønns karakteristikk. Disse retningslinjene må ta opp i seg barnets grunnleggende menneskerettigheter

Barn med funksjonsvariasjoner

En NOVA-rapport fra 2021⁷⁵ om ivaretagelse av rettighetene til barn med funksjonsnedsettelse i Norge, viser at barn med funksjonsnedsettelse sjelden får påvirke direkte i møte med de som tar beslutninger som påvirker livene deres, og at de ansatte ofte ikke har kompetanse til å kunne involvere barnet i utformingen av tilbudet.

Vi vet at barn og unge med funksjonsnedsettelse møter særlige utfordringer i utøvelsen av sin rett til å bli hørt. Men vi har i dag for lite kunnskap om hvordan de selv opplever sine muligheter for å kunne medvirke og utøve innflytelse, hva som er utfordringene og hvordan retten til å bli hørt kan styrkes for disse gruppene barn og unge.

I sine seneste merknader⁷⁶ anbefaler FNs barnekomité at Norge øker innsatsen for å realisere retten til å bli hørt i praksis, særlig for sårbare grupper barn, som barn med funksjonsnedsettelse. For å styrke medvirkning og innflytelse fra disse gruppene av barn i de sakene som angår dem, trenger vi mer systematisk kunnskap om hvordan de opplever sin medvirkning i dag og hvordan de kan få styrket sin rett til å bli hørt på en god og meningsfull måte.

I rapporten «Vi må kjempe dobbelt så hardt»⁷⁷ har

75 Bossy, D. & Mamley Hervie, V. (2021): Mellom idealer og praksis - Ivaretagelse av rettighetene til barn med funksjonsnedsettelse, NOVA Rapport 6/21

76 UN Committee on the Rights of the Child (2018). Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway.

77 https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/RB_Vi_maa_kjempe_dobbelt_saa_hardt_web_FINAL-2021.pdf

barn og unge med funksjonsnedsettelse og deres familier fortalt om hvordan det er å være ny i Norge, på skolen og i fritiden. De har fortalt om utfordringer med å bli skikkelig inkludert, få venner, utfordringer med språk og systemforståelse og tilgang til informasjon og tjenester. Når barn og unge melder fra om disse utfordringene, er det voksnes ansvar å lytte til dem og ta dem på alvor.

Barn og unge med funksjonsnedsettelse har som alle andre barn behov for og rett på å bli sett, hørt og tatt på alvor. De har rett til faglig og sosial tilpasning på skolen, rett til lek og fritid og rett til informasjon og tilgang til tjenester på lik linje med andre. Som denne rapporten viser, blir ikke denne retten innfridd hos alle, og det har store konsekvenser for de barna, ungdommene og unge voksne det gjelder.

Rapporten Fritid for alle – uten fordommer har Redd Barna snakket med unge som forteller oss at fordommer fra oss voksne gjør at de skammer seg, at de føler seg i veien, og at de ikke passer inn.⁷⁸ Fordommene våre forsterker utenforskapet som mange barn opplever, og bidrar til at barns rettigheter brytes. Ifølge FNs barnekonvensjon artikkel 31 og norsk lov har alle barn og unge rett til hvile, lek og fritid. Denne rettigheten tydeliggjøres gjennom konvensjonen til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) – som eksplisitt sier at det skal sikres at «barn med nedsatt funksjonsevne har samme mulighet til å delta i lek, fornøyelser, fritidsaktiviteter og idrettsaktiviteter, og de aktivitetene som finner sted på skolen». Og gjennom Fritidserklæringen har regjering, kommuner og frivillighet nok en gang forpliktet seg til å sikre at alle barn og unge får oppleve mestring og fellesskap på fritiden.

Til tross for at Norge har på plass politiske ambisjoner, dokumenter og løfter som skal sikre alle barn mulighet til å delta, vet vi at barn med nedsatt funksjonsevne er mindre sammen med jevnaldrende enn andre barn. Dette gjelder både i såkalt uorganisert fritid hjemme med venner og i organiserte aktiviteter. For å sikre at alle barn får deltatt, er det behov for politisk vilje, prioriteringer og penger, men som denne rapporten tydelig viser, trenger vi også økt kunnskap og bevissthet. Barn og unge etterlyser at vi voksne, enten vi er foreldre, lærere, trenere, politikere eller ansatt i en kommune, i mediene eller i frivilligheten, øker vår kompetanse og bevissthet knyttet til hvordan vi skal sikre at fritiden er tilpasset alle barns behov.

Ungdommer forteller om negative erfaringer og opplevelser i skolen knyttet særlig til kroppsøvningsfag og utflukter. Dette smitter dessverre over på lysten til å være aktiv på fritiden. Det å bli behandlet på en annen måte enn resten av klassen går igjen når ungdommene forteller om skolehverdagen sin. Flere har vonde erfaringer med at lærere, assistenter og

rektor forventer mindre av dem enn resten av elevene i klassen. Ungdommene forteller at de vil være selvstendige og klare seg selv. At de med riktig tilrettelegging kan delta sammen med vennene sine.

I læreplan for kroppsøving er det et sentralt mål å «stimulere til livslang bevegelsesglede og til en fysisk aktiv livsstil ut fra egne forutsetninger. Gjennom bevegelse og aktivitet sammen med andre skal kroppsøving fremme forståelse og respekt og bidra til å gi elevene mulighet til å praktisere og reflektere over samarbeid, medvirkning, likestilling og likeverd». Ungdommene vi har snakket med, forteller at de ble tatt ut av timene i stedet for at de fikk delta ut ifra sine egne forutsetninger. Dette er en enkel løsning som blir valgt i stedet for at en forsøker å tilrettelegge timene slik at alle kan være med. I realiteten blir barnet eller ungdommen med funksjonsnedsettelse fratatt en rettighet, og «en kilde til mestring og utfoldelse, samarbeid, forståelse og respekt».

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må legge FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD), inn i menneskerettslovgivningen.
- I arbeidet med å styrke barns innflytelse både nasjonalt og internasjonalt, må norske myndigheter legge vekt på at alle barn har krav på å få oppfylt retten til å bli hørt. Dette skal gjelde jenter så vel som gutter, yngre barn, utsatte og marginaliserte barn, og barn med nedsatt funksjonsevne.
- Norske myndigheter må sikre at barn og unge med nedsatt funksjonsevne får et bedre rettsvern, bedre tilrettelegging og en mer inkluderende hverdag på sin barnehage og skole i sitt nærmiljø.
- Norske myndigheter må aktivt motarbeide funksjonsevne som barriere for deltakelse i fritidsaktiviteter.
- Regjeringen må utvide retten til brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for barn og unge som trenger assistanse, og motvirke kommunale forskjeller i ordningen. Kommunene må sørge for at alle barn får mulighet til å leve et aktivt og selvstendig liv ved at politiske og sosiale gjøremål likestilles med helsebehov. Fritidsarenaen må også inkluderes.
- Norske myndigheter må sikre at voksne som jobber med barn, må få mer kunnskap om inkludering.
- Informasjon og vedtak som gis skriftlig, må skrives med klarspråk og oversettes slik at foreldrene og barna, kan forstå hva det står, og hva som forventes av dem.
- Koordineringsteamene som har ansvar for oppfølging av barn med funksjonsnedsettelser, må styrkes og rustes med flerkulturell kompetanse.
- Norske myndigheter må realisere Veikart for universell utforming av nærskolen 2020-2030.

Regnbuevinger: Barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet.

FOTO: ANNE BLEIKLIE / REDD BARNA

78 https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/06/ReddBarna_fritid_for_alle_2021.pdf

1.11 BARN OG RELIGION

Barnekonvensjonen sier at alle barn har krav på god omsorg og en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling. Alle barn har rett til å kunne uttrykke sine meninger og bli lyttet til. Men alle barn får ikke oppfylt disse rettighetene.

I 2020 lanserte Redd Barna og Hjelpekilden brosjyren «Små sko – stor tro»⁷⁹, rettet mot de som møter barn i strenge religiøse miljøer. Mange barn kan ha gode liv i strenge religiøse miljøer, mens andre kan ha det utfordrende. Noen blir fratatt muligheten til å bli kjent med storsamfunnet de lever i. Kontroll og strenge rammer kan gjøre at barna får lite informasjon om resten av samfunnet. De lærer ikke å orientere seg i samfunnet og får liten trening i å ta selvstendige valg i eget liv. Barna føler seg ofte utenfor og har et sterkt behov for at voksne ser og forstår hvordan de har det.

Barn har en særskilt rett til religionsfrihet etter barnekonvensjonens artikkel 14, men de har i tillegg rett til den samme beskyttelsen som voksne etter de øvrige menneskerettighetskonvensjonene. Det er flere andre bestemmelser i barnekonvensjonen som religionsfriheten må sees i sammenheng med. Barnets rett til utvikling etter artikkel 6, til å bli hørt etter artikkel 12 og ytringsfriheten etter artikkel 13, er alle nødvendige for å kunne ha en reell religionsfrihet for barn. Men man kan også snu på det og si at religionsfrihet er nødvendig for å ha reell ytringsfrihet. Slike sivile rettigheter henger altså nært sammen. Religionsfrihet har betydning for barnets rett til utdanning, og retten til privatliv. Barnet har rett til å utøve religionen sin både alene, og i et trosfellesskap. Foreldre har en veiledningsrolle

overfor barnet etter artikkel 14 nr. 2. Når barnet er 15 år kan det etter norsk lov melde seg inn og ut av trosamfunn etter eget ønske.

Norske myndigheter har et ansvar for å sikre barns rett til å si sin mening, motta informasjon, velge trostilhørighet, ha et privatliv, bli beskyttet mot skadelig informasjon og mot fysisk og psykisk vold, til utdanning, hvile, fritid og lek. Det er viktig å ta hensyn til at for mange barn er troen en sentral del av deres identitet. Statens forpliktelser overfor disse barna rekker lenger enn til å avstå fra å krenke religionsfriheten deres, de har også en positiv forpliktelse til å sørge for at andre ikke gjør det.

Alle trenger grunnleggende kunnskap om samfunnet vi lever i, og vi trenger en objektiv orientering om de ulike tilnærmingene til grunnleggende spørsmål og utfordringer i menneskelivet. Det er derfor viktig at barn har tilgang til kunnskap om sine rettigheter og storsamfunnet de er en del av.

REDD BARNA MENER AT:

- Religionsfrihet innebærer både en rett til å være med i, men også å stå utenfor trossamfunn.
- Barn må sikres et fullgodt vern mot mobbing og utestengelse på grunn av sin religion eller sitt livssyn
- Barn som befinner seg i strenge religiøse trossamfunn trenger mer kunnskap om sine rettigheter, og må få nødvendig støtte når de bryter med trossamfunnet.
- Hjelpeapparatet trenger mer kunnskap om situasjonen til barn som bryter med strenge religiøse trossamfunn og hvilket hjelpebehov disse barna har.

79 Små sko – stor tro (2020), Hjelpekilden.

Frihet til å leke: Dennis (8) og broren hans Shadrack (6) leker med familie og venner i landsbyen deres.

FOTO: MARK NJUGUNA / REDD BARNA

2. GLOBALE ENDRINGER FOR BARNES RETTIGHETER

2.1 Innledning

Ulik fordeling har store konsekvenser for de fattigste barna

Verden har sett en positiv utvikling på en rekke fattigdomsdimensjoner siden begynnelsen av 90-tallet. Stadig flere går på skole og flere overlever de første fem kritiske årene av livet. Likevel øker fortsatt ulikhetene mellom de barna som får rettighetene sine oppfylt og de som ikke får det. I 2019 eier de 26 rikeste personene i verden like mye som halvparten av verdens fattigste befolkning til sammen.⁸⁰ Ulik fordeling både mellom land, og internt i land er et alvorlig hinder for at de fattigste barna får innfridd sine rettigheter. Når barn ikke får tilgang til grunnleggende helsetjenester, når de utsettes for feilnæring og går glipp av utdanningsmuligheter, så får dette livsvarige konsekvenser – og det er de fattigste barna som betaler den høyeste prisen

Behov for en mer helhetlig global politikk

Hvis vi skal klare å snu trenden må vi etablere en mer helhetlig global politikk som fremmer bærekraftig utvikling, rettferdig fordeling mellom verdens barn og som sikrer at alle stater innfrir barns rettigheter. For å sikre en langsiktig og bærekraftig utvikling er vi avhengig av grunnleggende endringer i nasjonal og internasjonal fordeling av makt og ressurser, og at vi klarer å stanse skadelige klimaendringer.

For å klare å nå FNs bærekraftsmål innen 2030 må alle verdens land jobbe sammen for å avskaffe fattigdom, oppnå utvikling, sikre bærekraftighet og en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser. Dette krever at Norges utenriks- og utviklingspolitikk må ses i sammenheng med andre sider av norsk politikk, slik at regjeringen fører en helhetlig og samstemt politikk som bidrar til å redusere fattigdom og sørge for at menneskerettighetene blir innfridd. Hver enkelt lands mulighet til å realisere barns rettigheter bestemmes ikke bare av interne politiske forhold, men også globale maktforhold og internasjonal ressursfordeling.

2.3 Internasjonale finansinstitusjoner

Internasjonale finansinstitusjoner som Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) setter ofte dagsorden i den globale økonomien. G20 og OECD har også stor innflytelse. Felles for alle disse er at utviklingsland enten er helt eller delvis utestengt fra disse institusjonene, og at de derfor ikke blir hørt. Til tross for at maktbalansen

i verden er i endring, har ikke innflytelsen til de fattigste landene økt. Mange avgjørelser tas i fora som ikke er representative, og det er fremdeles et behov for å flytte økonomisk politikktutvikling til en legitim og demokratisk institusjon. FN må få mer tyngde i internasjonal politikk og økonomi, samtidig som makt og innflytelse i internasjonale institusjoner og organisasjoner må fordeles mer rettferdig.

Selv om Verdensbanken i større grad legger vekt på åpenhet, fattigdomsbekjempelse og godt styre-sett, har flere rapporter vist at de fortsatt gjør krav på privatisering av offentlige tjenester, liberalisering av handelsreguleringer og kutt i subsidier. IMF har tatt til orde for at land må øke sin skatteinnfang, noe som kan bidra til økte offentlige investeringer i sosial sektor, men stiller i praksis fortsatt strenge makroøkonomiske krav

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må være en pådriver for at FN skal ha innflytelse i globale økonomiske beslutninger og utvikling av økonomisk analyse
- Norge må være pådriver for at utviklingsland skal få økt makt i IMF og Verdensbanken, og at det skal være demokratisk ledervalg i disse institusjonene.
- Norge må arbeide for at IMF og Verdensbanken ikke stiller unødvendig strenge makroøkonomiske eller strukturelle betingelser som hindrer utviklingsland i å bruke offentlige midler på tiltak som innfrir barns rettigheter, som helse og utdanning.
- Norge må jobbe for at IMF og Verdensbanken anerkjenner og arbeider for barns rettigheter og støtter opp om statens menneskerettslige ansvar for å innfri rettighetene

2.4 Kapitalflukt og skatt

Korrupsjon og kapitalflukt er viktige årsaker til fattigdom og ulikhet i verden. Kapitalflukt rammer både rike og fattige land, men det er utviklingslandene og deres befolkning som rammes hardest. Det svekker lands skatteinntekter, bidrar til korrupsjon og økonomisk kriminalitet, og til at makteliter benytter landets ressurser til å berike seg selv framfor å distribuere den til egen befolkning. Hvis disse pengene hadde forblitt i landet, rapportert og skattlagt, så kunne de blant annet blitt brukt til å innfri barns rettigheter. Det er estimert at utviklingsland taper 100 milliarder dollar i selskaps-skatt hvert år fordi multinasjonale selskaper flytter overskudd til skatteparadis.⁸¹ I Afrika er 30 prosent

av all privat rikdom gjemt bort i skatteparadis, noe som fører til et tap på 15 milliarder dollar i årlige skatteinntekter.⁸²

Skatteinsentiver kan gi rom for korrupsjon

Utviklingsland tilbyr ofte gode skattebetingelser til multinasjonale selskaper for å tiltrekke utenlandske direkteinvesteringer. Eksempler kan være subsidier eller midlertidig skattefritak. Slike insentiver kan gjelde for spesielle geografiske områder i landet, men kan også forhandles med individuelle selskaper. Særlig det siste er sjeldent underlagt offentlig innsyn og debatt, og gir stort rom for korrupsjon. Skatte-relaterte insentiver til å investere er ofte skadelige fordi landet går glipp av skatteinntekter som kunne vært brukt til å finansiere helsetjenester, utdanning, infrastruktur eller andre sosiale tjenester.

Mange multinasjonale selskaper bruker aggressiv skatteplanlegging via komplekse selskapsstrukturer og bruk av skatteparadis med høy grad av hemmelighet. I praksis betyr det at selskapene betaler skatt i et land eller område med tilnærmet null i selskapskatt, og ikke i landene der de faktisk har næringsvirksomhet. Dette tapper utviklingsland for kapital og undergraver demokratiske prosesser og politiske systemer. Etter avsløringene i Panama Papers og Paradise Papers har problemene knyttet til skattemessig hemmelighet fått høyere prioritet, både i Norge og internasjonalt. Til tross for avsløringene er det fortsatt en lang vei å gå for å bekjempe korrupsjon og ulovlig kapitalflukt. Det internasjonale samfunnet må aktivt bekjempe skatteparadis og samtidig sørge for økt åpenhet om hvordan multinasjonale selskaper opererer, spesielt knyttet til hvordan selskapene overfører ressurser internt.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må føre en offensiv utviklingspolitikk for å støtte utviklingslands institusjonelle kapasitet og forbedring av skattesystemer, og fortsette oppbyggingen av programmet «Skatt for Utvikling». Utviklingsland må selv få bygge opp kompetanse knyttet til skatteunndragelser og internprising, som kan bidra til å stanse ulovlige kapitalstrømmer ut av landene.
- Norske myndigheter må styrke de nasjonale retningslinjene for land-for-land-rapportering, slik at disse gjelder for alle norske selskap og datterselskap, uavhengig av hvilket land og hvilken sektor selskapet opererer i.
- Norske myndigheter må innføre et nasjonalt eierskapsregister som opplyser om hvem som de egentlige eierne bak selskaper, og jobbe for denne ordningen på et globalt nivå.
- Norge må støtte det internasjonale arbeidet med

å sikre automatisk informasjonsutveksling av skatteinformasjon.

- Norge må arbeide for en internasjonal konvensjon for rettferdig beskatning og finansiell åpenhet som kan forhindre kapitalflukt, korrupsjon og bruk av skatteparadis.
- Norge må sikre at Statens pensjonsfond utland, Norfund og statseide selskaper ikke benytter skatteparadis i sin virksomhet.
- Norske myndigheter må jobbe aktivt for å fremme en global skatt på finanstransaksjoner, herunder valuta, aksjer og andre verdipapire.

2.5 Gjeld

Finanskrisen i 2008 forverret gjeldssituasjonen for mange utviklingsland, og mange av landene som tidligere har fått gjeldsslette står igjen i fare for å havne i nye gjeldskriser. I 2017 var verdens totale gjeld tilsvarende 225 prosent av verdens totale BNP, det høyeste noensinne.⁸³ Høye gjeldsbyrder kan ha negativ innvirkning på barns rettigheter. Nedbetaling av gjeld spiser en stor del av de offentlige budsjettene til utviklingsland, og penger som går til nedbetaling kunne i stedet vært brukt på egne velferdssystemer som utdanning, helse og andre tiltak for å innfri barns rettigheter.

Flere utviklingsland har gjeldsbyrder som stammer fra tidligere korrupte og undertrykkende regimer. Dette er gjeld som er gitt på uakseptable premisser, for eksempel med altfor høy rente eller at lånene er blitt benyttet til å utføre undertrykking av egen befolkning. Denne gjelden kalles illegitim gjeld. For å gjøre opp for dårlige utlån og sikre at gjeldsbetjening ikke går utover menneskerettighetene, må man styrke den internasjonale innsatsen for sletting av illegitim og ubetalbar gjeld. Gjeldskriser må håndteres av en ny, uavhengig og rettferdig gjeldsslettemekanisme som ikke er underlagt de internasjonale finansinstitusjonene, men en nøytral part som kan håndtere gjeldsbyrdens bærekraft og legitimitet. For å hindre nye gjeldskriser er det viktig å fremme ansvarlig utlån og låneopptak, og sørge for mer åpenhet om låneopptak og betingelser knyttet til disse, slik UNCTADs charter for ansvarlig utlån og låneopptak foreslår.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge bør ta en ledende rolle i arbeidet for å opprette et juridisk bindende internasjonalt rammeverk for ansvarlig utlån og låneopptak. FNs prinsipper for ansvarlig utlån og låneopptak må implementeres i alle former for lån.
- Norge bør arbeide for å styrke åpenheten rundt

80 Oxfam (2019) Public good or private wealth?. Oxford: Oxfam

81 United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2015) World Investment Report 2015: Reforming international investment governance.

82 G. Zucman (2015). The Hidden Wealth of Nations. op. cit.

83 IMF Blog (2019) New Data on Global Debt

lån som gis til stater gjennom et sentralisert register. Et slikt register bør sammenfatte informasjon om blant annet løpetid, rentebetingelser og autorisasjon av låneopptak.

- Norge bør initiere en internasjonal allianse for å opprette en åpen, nøytral og uavhengig gjelds-lettemekanisme for behandling av ubetalbar og illegitim gjeld.
- Norge bør følge opp resultatene fra den norske gjeldsrevisjonen, og slette gjeld som stammer fra uansvarlige utlån.
- Norge bør arbeide for at de internasjonale finansinstitusjonenes definisjon av bærekraftig gjeld også inkluderer utgifter til befolkningens grunnleggende tjeneste

2.6 Bistand

God bistand kan bidra til å redusere fattigdom og bygge en mer rettferdig verden. Bistand står for en stadig mindre andel av de totale kapitalstrømmene til fattige land. Likevel er det mange land og mennesker som er avhengig av den for å nå bærekraftsmålene innen 2030. Bistanden er den eneste internasjonale pengestrømmen som har som mandat å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling. Samtidig er den langsiktige bistanden under stadig press, både fra økte humanitære behov og fra donorlands forsøk på å blande sammen bistand med egne interesser. Bistand og utviklingspolitiske prioriteringer må aldri styres av sikkerhets- og migrasjonspolitiske interesser i donorland. Det strider mot de internasjonale bistandsprinsippene Norge har forpliktet seg til, og gjør bistandsresultatene færre og dårligere.

Det meste av dagens bistand virker og blir bedre og mer bærekraftig sammenlignet med tidligere.⁸⁴ Samtidig er det rom for forbedring både til hvilke områder som prioriteres, effektivitet og resultater av bistand.

En fattigdomsorientert og rettighetsbasert bistand må inkludere en klar innsats for de fattigste og mest marginaliserte menneskene og landene, i tråd med bærekraftsmålenes ambisjon om at 'ingen skal utelates' (Leave No One Behind). En slik prioritering må ta utgangspunkt i gode sosioøkonomiske og politiske analyser av landene Norge gir bistand til. Basert på disse må vi ha konkrete tiltak for å redusere ulikhet mellom og innad i land, bidra til å sikre likestilling mellom kjønn, og inkludere marginaliserte grupper som for eksempel urfolk, mennesker med nedsatt funksjonsevne, religiøse, etniske eller seksuelle minoriteter.

Barns rettigheter bør være et hovedmål for bistanden

Et hovedmål for bistanden må være å sikre at alle barns rettigheter blir innfridd. Derfor må man støtte opp om de statene som fører en inkluderende politikk med gode skattesystemer, universell velferd og som tar hensyn til marginaliserte gruppers særskilte behov. Dette må kombineres med målrettede tiltak som fjerner diskriminering og sikrer inkludering av marginaliserte grupper. Bistanden må bidra til langsiktig utvikling slik at statene blir i bedre stand til å innfri rettigheter, og at befolkningen og sivilsamfunnet kan holde myndighetene ansvarlig. Bistand til universelle velferdsoverføringer slik som barnetrygd, inkludering utdanning og helsetjenester er helt nødvendig hvis vi skal nå de mest marginaliserte barna. Samtidig er skatt den mest bærekraftige kilden for å finansiere offentlige tjenester. Nøkkelen til å finansiere en bærekraftig og rettferdig utvikling ligger i offentlige investeringer, rettferdig fordeling og mobilisering av hjemlige ressurser. Norge kan gjennom å styrke nasjonale skattesystemer og bekjempe kapitalflukt, støtte utviklingslandenes innsats for å øke nasjonale budsjetter og sikre barns rett til utdanning og helsehjelp.

Sivilsamfunnet er en viktig kritisk korreks til korrupsjon, maktmisbruk og urettferdighet, men blir strupt og angrepet i stadig flere land.⁸⁵ Grunnleggende menneskerettigheter er under stadig mer press. Arbeidet med menneskerettigheter og støtte til sivilsamfunn i utviklingsland er avgjørende for å bekjempe fattigdom og holde myndighetene ansvarlig. I tillegg er nærhet til de aller mest diskriminerte og marginaliserte gruppene en av sivilsamfunnets aller viktigste merverdi og fortrinn. Bistanden til sivilsamfunn og menneskerettighetsforkjempere må styrkes, inkludert barne- og ungdomsorganisasjoner som kjemper for egne rettigheter.

Bistand skal bidra til både forebygging, langsiktig utvikling og humanitær respons. Barns rettigheter og behov må være en prioritet i alle faser, og særlig sårbare grupper må ivaretas. Før en eventuell katastrofe inntreffer må det investeres i forebygging og klimatilpasning. Dette handler om å styrke lokalsamfunnenes evne til å håndtere kriser og redusere katastrofeomfanget, noe som sparer både liv og penger. Den humanitære situasjonen i verden er ekstremt utfordrende. Rekordmange mennesker er på flukt på grunn av krig og konflikt, og stadig flere flykter som følge av klimaendringer. Finansieringen av nødhjelp øker, men holder ikke tritt med økte behov, og gapet mellom tilgjengelige ressurser og behov blir stadig større. Norge og andre rike land kan og bør bidra mer, men vi må tenke nytt om

finansieringen. Det er behov for å utrede alternative finansieringskilder utenfor bistanden, som kan brukes ved ekstraordinære humanitære katastrofer.⁸⁶

REDD BARNA MENER AT:

- Barns rettigheter må være ett av hovedsatsingsområdene for norsk bistand.
- Norsk bistand må prioritere innsatsen for de fattigste og mest marginaliserte, og bidra til rettferdig fordeling og universell tilgang til utdanning og helsetjenester av god kvalitet for alle barn. Dette inkluderer både universelle og målrettede tiltak for å sikre inkluderende utvikling.
- Norge må opprettholde nivået på bistanden på minst én prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI). Flykningstiltak i Norge og klimafinansiering må flyttes ut av bistandsbudsjettet. Et alternativ er at det ikke skal overgå 5 prosent av bistandsbudsjettet.
- Norge må arbeide internasjonalt for mer og bedre bistand, og for at de rike landene skal innfri sine løfter om bistandsnivå på 0,7 prosent av BNI.
- All norsk utviklingsinnsats må følge internasjonale prinsipper for bistandseffektivitet, ved å ta utgangspunkt i utviklingslands behov og prioriteringer.
- Norske myndigheter bør øke sin støtte til sivile samfunnsaktører som arbeider for fattigdomsreduksjon, for rettferdig fordeling og for å styrke barns rettigheter, inkludert barn og unges egne organisasjoner.
- Bistand må ikke styres av giverlandenes migrasjonspolitiske, militærstrategiske og kommersielle egeninteresser.
- Norge må bidra til at gapet mellom humanitær respons og langsiktig bistand lukkes. Vi må øke støtten til å forebygge katastrofer og klimatilpasninger for å gjøre land mer motstandsdyktige og mindre sårbare.

(Se også de tematiske kapitlene for mer detaljer)

2.7 Nye globale finansieringsmekanismer og globale fond

Verdens ledere må skifte takt og prioriteter i finansiering av bærekraftsmålene hvis vi skal nå dem i tide. Vi ligger langt etter skjema. For eksempel kreves det 274 milliarder dollar ekstra hvert år for å oppnå bærekraftsmål 3 om god helse for alle.⁸⁷ For å sikre utdanning for alle innen 2030 må global utdannings-

finansiering mer enn dobles innen 2030, fra 1.2 billioner dollar i 2016 til 3 billioner dollar i 2030.⁸⁸

Mesteparten av disse pengene må komme fra nasjonale myndigheter. Innen utdanningssektoren regner man med at eksterne ressurser kun vil kunne finansiere tre prosent av de totale behovene.⁸⁹ Men dette er likevel store summer, og det vil fortsatt være stort behov for bistand til de fattigste landene. Det har derfor vokst fram flere internasjonale initiativer for å benytte markedsmekanismer og lån til finansiering av utvikling.

Nye finansieringsmekanismer skal ikke erstatte statlige forpliktelser

Det er et viktig prinsipp at finansieringsmekanismer som har som mål å tilby «friske» midler må komme i tillegg til, ikke erstatte, rike lands eksisterende forpliktelser på minst 0,7 prosent av BNI til bistand. I mange tilfeller er bakgrunnen for disse initiativene at de skal øke total finansiering av bærekraftsmålene. Fremveksten av nye fond og finansieringsinstrumenter kan gi et bilde av at finansiering av utdanning og helse øker. Redd Barna frykter at dette er et falskt bilde, og at penger til nye mekanismer tas fra midler som ellers ville gått til andre tiltak for global utdanning og helse.

Redd Barna er bekymret for at opprettelsen av flere fond og lånemekanismer fører til en fragmentering av finansieringen av helse og utdanning. Dette gjelder særlig tematiske fond. Når antallet aktører øker, er det en fare for at mottakers administrasjonskostnader også øker. Myndighetene i mottakerland sitter ofte med utallige søknads- og rapporteringsskjema som legger beslag på verdifull arbeidskraft i helse- og utdanningssektorene. Det er helt nødvendig at givere følger internasjonale prinsipper for bistandseffektivitet og samarbeider godt på landnivå. Redd Barna har utarbeidet egne dokumenter som klargjør Redd Barnas standpunkter på disse mekanismene: IFFEd (2018)⁹⁰ og GFF (2018).⁹¹

Finansieringsmekanismer må ta hensyn til hver enkelt lands gjeldsbærekraft.

Både innenfor global helse og global utdanning har det vokst fram en rekke ulike fond: den globale vaksinealliansen Gavi, den globale finansieringsmekanisme for mødre- og barnehelse (GFF) og det varslede Education Outcomes Fund (EOF). Noen av disse fondene legger opp til at land i tillegg til å få gavebistand, også får lån fra Verdensbanken. Gjennom den varslede lånemekanismen The International Finan-

86 Redd Barna (kommer, 2019) – Vi kan finne pengene (SØA på oppdrag fra Redd Barna)

87 The Lancet, 2017 [https://www.thelancet.com/journals/langlo/article/PIIS2214-109X\(17\)30263-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/langlo/article/PIIS2214-109X(17)30263-2/fulltext)

88 Education Commission (2016) The Learning Generation

89 Education Commission (2016), 'The Learning Generation'

90 https://resourcecentre.savethechildren.net/node/14180/pdf/save_the_childrens_response_to_the_iffed_sept_21st.pdf

91 https://resourcecentre.savethechildren.net/node/14260/pdf/gff_drm_brief_final.pdf

84 Riddell, R.C. (2007) Does Foreign Aid Really Work? (Oxford University Press), og Riddell, R.C. (2014) Does Foreign Aid Really Work? Background paper to keynote address to the Australian Aid and International Development workshop, Canberra February 2014

85 CIVICUS (2018), State of Civil Society Report 2018. Johannesburg: CIVICUS

cing Facility for Education (IFFEd) som forventes å lanseres i 2019, vil de multilaterale bankene tilby rimelige lån til lavere mellominntektsland, subsidiert med bistandspenger fra donorland som Norge. Det er viktig at disse lånene ikke øker lands gjeldsbyrde utover landets tålegrense, og at pengene går til utdanning for de mest marginaliserte barna

For å rettferdiggjøre at bistand kanaliseres gjennom internasjonale fond og andre finansieringsmekanismer, må de kunne vise til utviklingseffekt for de mest marginaliserte menneskene, ref. løftet om Leaving no-one behind. Flertallet av prosjektene til det Grønne Klimafondet for eksempel, der Norge sitter i styret, er store infrastrukturprosjekter ment som klimatilpasning men som kan øke sårbarheten til fattige mennesker. Samtidig går en svært begrenset andel av midlene fra det Grønne Klimafondet til mennesker på bakken som opplever store omveltninger som konsekvens av klimaendringer og trenger støtte til å få sin stemme hørt i tilpasningsprosesser.

Flere statsledere og organisasjoner har tatt til orde for en skatt på finanstransaksjoner – den såkalte Robin Hood-skatten. Formålet med en slik skatt er å bremse finansspekulasjoner, og samtidig generere ressurser for globale fellesgoder. Inntektene vil for eksempel kunne brukes til å dekke opp for utviklingslandenes manglende finansiering av FNs bærekraftsmål om helse og utdanning, og til finansiering av klimatilpasning i utviklingsland.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge bør ta en ledende rolle i arbeidet for å Norge må sikre at innovative finansieringsmekanismer kommer i tillegg til internasjonale givelandes løfter om å benytte minst 0,7 prosent av BNI på bistand.
- Norge må bidra til å begrense fragmenteringen av helse- og utdanningsfinansieringen når nye finansieringsinstrumenter utvikles, og sikre at etablerte instrumenter innrettes slik at finansieringen bidrar til å nå de mest marginaliserte.
- Lån til helse og utdanning skal ikke øke gjeldssårbarheten til land.
- Økte skatteinntekter bør være en betingelse for å få rimelige lån til helse og utdanning fra internasjonale finansinstitusjoner.
- Norge må gå i bresjen for at inntektene fra globale skatter skal gå til et globalt fond for utvikling, og til finansiering av klimatilpasning under FNs oppsyn. Inntektene må omfordes til de landene som har erfart velferdskutt og store budsjettunderskudd etter finanskrisen.
- Norge må bruke sin posisjon til å påvirke investeringene fra det Grønne Klimafondet til å fokusere på de mest marginaliserte menneskene samt å styrke sivilsamfunnets del i debatten og å investere ut ifra et "do-no-harm"-prinsipp.

2.8 Rettferdig handel

Internasjonal handel kan være en sterk drivkraft for økonomisk vekst, og kan bidra til å redusere fattigdom og finansiere livsviktige velferdstjenester for barn. Maktbalansen i internasjonale forhandlinger, både gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) og gjennom bilaterale handelsavtaler, er fremdeles skjev og til fordel for rike land og store selskaper. WTO-avtalene har flere svakheter når det gjelder demokratiske prinsipper og rettferdighet mellom rike og fattige land.

Rike land benytter ofte handelsbarrierer og subsidier, samtidig som de gir utviklingsland lite rom for å stille egne betingelser. Dette gir utviklingslandene begrenset nasjonalt, politisk og økonomisk handlingsrom til å beskytte og bygge opp egne markeder fram til de kan konkurrere i det internasjonale markedet. Utviklingsland må få ta i bruk samme virkemidler som rike land har gjort for å bygge opp sine økonomier, slik at de kan skape egne markeder som igjen bidrar direkte til jobbskapning og sysselsetting. Dette er helt avgjørende dersom statene skal kunne sikre et stabilt inntektsgrunnlag som kommer barn til gode.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må arbeide for at verdenshandelen blir regulert på en rettferdig, åpen og demokratisk måte, som gir de fattigste og svakeste landene positive særfordeler.
- Norske myndigheter må arbeide for at verken TRIPS-avtalen eller bilaterale patentavtaler skal ramme fattige lands tilgang til livsviktige medisiner, teknologi og kunnskap.
- Norge bør, ved inngåelse av bilaterale, regionale og multilaterale handelsavtaler, ikke inkludere grunnleggende tjenester eller temaer som er blitt avvist i WTO.

TRIPS-AVTALEN

Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS-avtalen) er en internasjonal avtale fra 1994 om handelsrelaterte sider av immaterialretten og beskyttelse av forretningshemmeligheter. Den inneholder bestemmelser om opphavsrett, patentrett, designrett, kretsmønsterrrett og kjenneregnsrett.

(Se også kapitlene *Godt styresett* og *Barns rett til beskyttelse i krig og voldelig konflikt*)

2.9 Etik i oljefondet

Hvert enkelt lands ansvar for å virkeliggjøre barnekonvensjonen, må ses i sammenheng med hvordan staten investerer sine penger. Som aksjeeier er Norge, gjennom Statens pensjonsfond utland (SPU) medansvarlig for aktiviteten til selskapene fondet investerer i. Ifølge de etiske retningslinjene skal ikke fondet investere i selskaper som gjennom sin virksomhet benytter seg av skadelig barnearbeid eller har negativ påvirkning på barns velferd.

I tillegg til de etiske retningslinjene for investeringer i selskaper, har fondet forventningsdokumenter på ulike temaer, blant annet barns rettigheter. Det er en positiv utvikling, men forventningsdokumentene må følges opp med rapportering på hvordan disse prinsippene anvendes i praksis og hvilke resultater arbeidet fører med seg. Informasjonen som selskapene oppgir må også kontrolleres, slik at man er sikker på at opplysningene stemmer.

Fondets mandat er å fremme sosial, økonomisk og bærekraftig utvikling, og Norges Bank Investment Management (NBIM forvalter SPU) skal være en langsiktig investor. NBIM bør derfor gjennomføre en positiv filtrering ved å trekke seg ut av dårlige selskaper, samtidig som de investerer aktivt i selskaper som faktisk bidrar til å oppfylle det overnevnte mandatet. NBIM bør i tråd med dette trekke seg ut av selskaper som har en spesielt dårlig innvirkning på barns liv, klima og miljø og hvor produktene ellers fører til store samfunnskostnader, som for eksempel selskaper som produserer våpen og militært materiell.

NBIMs investeringer i statsobligasjoner (utlån til stater) er ikke underlagt etiske retningslinjer. På samme måte som det finnes etiske retningslinjer for investeringer i selskaper, bør det også innføres etiske retningslinjer for utlån gjennom SPU, slik at vi ikke risikerer å låne ut penger til stater som er ansvarlig for grove menneskerettsbrudd. For å sikre at norske investeringer i andre stater ikke benyttes til å bryte barns rettigheter bør NBIM innføre et helhetlig, og politisk uavhengig etisk rammeverk som også inkluderer investeringer i statsobligasjoner.

REDD BARNA MENER AT:

- NBIM skal ikke investere i selskaper som klart bryter barnekonvensjonen. De bør også trekke seg ut fra selskaper dersom det blir kjent at det foregår brudd på disse rettighetene.
- Det må innføres styringsverktøy for NBIM som systematisk vurderer menneskerettslige utfordringer før og etter at det har blitt gjort investeringer i nye selskaper.

- NBIM må rapportere på effekten av og bruken av forventningsdokumentene i praksis.
- Norske myndigheter bør innføre positiv filtrering for Oljefondets investeringer slik at oljeformuen investeres i økonomisk vekst som skaper velferd for verdens fattige og bidrar til et miljømessig og sosialt bærekraftig samfunn.
- NBIM må trekke fondet ut av investeringer i våpenindustrien.
- Det må innføres etiske retningslinjer for NBIMs investeringer i statsobligasjoner.
- NBIM må utøve mer aktivt eierskap opp mot morsmelkerstatningsselskapene eksempelvis gjennom et sektorinitiativ og eierskapsdialog med selskapene.
- Etikkrådet må opprettholdes som uavhengig organ, og styrkes gjennom å få vedtaksmyndighet og mer ressurser.
- NBIM må jobbe for at selskapene de investerer i følger Child Rights Business Principles for å forebygge brudd på, og ivareta og barns rettigheter.

2.10 Klima og barns rettigheter

Klima og miljøkrisen er en alvorlig trussel for barn og barns rettigheter. Uten drastiske tiltak for å stoppe dagens klimautslipp, vil vi ikke oppnå FNs bærekraftsmål, spesielt gjelder dette for de mest marginaliserte og sårbare barna og deres familier.

Klimaendringer fører til at titusener av barn dør hvert år, og at millioner av barn får livene sine betydelig forverret. Klimaendringene kan reversere framgangen vi har sett i fattigdomsreduksjon de siste tiårene og arbeidet som har blitt gjort for å realisere barns rettigheter. Klimaendringene kan i tillegg indirekte øke faren for konflikt som følge av økt fattigdom, migrasjon og økonomiske kriser. Klimaendringene og miljøødeleggelsene påvirker barns fremtidsutsikter, og ikke minst dagens og fremtidig livsgrunnlag.

Barn befinner seg i en fysisk og psykisk utviklingsprosess og er mer sårbare enn voksne for de negative konsekvensene av klimaendringene. Verdens barn blir direkte påvirket av klimaendringer gjennom økt eksponering for sult og feilernæring, sykdommer, ekstremvær og katastrofer, migrasjon, psykologisk stress og avbrutt skolegang. Barn under fem år, fattige barn, og barn med nedsatt funksjonsevne og jenter, og barn av urfolksgrupper er særlig utsatt for konsekvensene av klimaendringene.^{92,93}

Urfolk og barn av urfolk som lever i pakt med naturen og er avhengig av tradisjonelt livsgrunnlag,

92 https://vista-analyse.no/site/assets/files/5770/va_2013-44_children_and_climate_change.pdf

93 www.reddbarna.no/nyheter/slik-rammes-barn-av-klimaendringer

er spesielt truet av klimaendringer og ødeleggelse av natur (i deres hverdag). De er avhengige av at livsgrunnlaget forblir stabilt. Urfolks livsgrunnlag kan også bli negativt påvirket av aktiviteter som har som mål å redusere klimaendringer, for eksempel vannkraft og vindkraft.

Klimaendringene øker både hyppigheten av og intensiteten i naturkatastrofer. Forebygging av naturkatastrofer styrker mennesker og samfunnets evne til å håndtere og redusere sin egen sårbarhet.

Barn og unge må både sikres og selv delta aktivt i forebygging, slik at tiltakene er best mulig tilpasset deres behov.

Tiltak for klimatilpasning må særlig rettes inn mot å innfri barns rettigheter, og sikre deres liv og utvikling, beskyttelse, helse og utdanning. Vann og sanitærforhold må sikres mot klimaendringene, helsevesenet må styrkes, matproduksjon og livsgrunnlag tilpasses og sikres, og skoler og utdanning må sikres mot ødeleggelse som klimaendringene kan føre med seg. Barn har rett til informasjon og opplæring i klima- og miljøspørsmål, og utdanning må anerkjennes som en nøkkelstrategi for barn og unges tilpasning til klimaendringene. Klimatilpasning og katastroforebygging må integreres i all utviklingsplanlegging og gjenoppbygging.

Barn har rett til å være aktive borgere og de mobiliserer for at politikere verden over tar klimaendringene på alvor. Barn har mange viktige synspunkter i klimasaken og de har rett til å bli hørt og ha innflytelse i saker som angår dem. Barns framtid er fundamentalt avhengig av fremtiden til jorda vår. Derfor er det vesentlig at barns stemme blir hørt og tatt på alvor i politiske forhandlinger, og at barns rettigheter reflekteres i avtaler og politiske planer og tiltak om klima. Norge bør gå foran som et godt eksempel og sikre gode plattformer for barns medvirkning i miljø- og klimasaker. Klimaavtaler må i større grad involvere barn på en meningsfull måte. Til tross for at barn rammes hardest av klimaendringene, er dagens klimaforhandlinger og klimaavtaler stort sett uten referanser til barn og deres rettigheter, eller deres medvirkning. Barnekonvensjonen gir barn rett til å bli hørt i saker som vedrører dem (Barnekonvensjonen artikkel 12).

Framtidige klimaavtaler må prioritere barn for å sikre at de beskyttes mot klimaendringene, og for å sikre at stater planer og tiltak for klimatilpasning faktisk når dem som trenger det mest – barna.

Fravær av effektiv klimapolitikk som stanser klimaendringene, betyr at de som er barn i dag vil få dårlige levekår når de blir voksne – som igjen vil ramme deres egne barn.

I 2015 ble verdens ledere enige om Paris-avtalen under FNs klimakonvensjon. Avtalen slår fast at hovedansvaret for finansiering av klimatiltak ligger hos industrilandene, som har det historiske ansvaret for den globale oppvarmingen. Mange utviklingsland er helt avhengige av økonomisk støtte, både for å nå sine nasjonale utslippsmål og for å tilpasse seg klimaendringene. Opptrapping av norsk klimafinansiering er nødvendig og mulig, og Norge må sikre at en større andel av klimafinansieringen går til tilpasning i de lokalsamfunnene som er hardest rammet. Finansieringsløsninger for klimatiltak som legger urettmessig stor del av betalingsbyrden på fattige land, blant annet gjennom lån, må minimeres. Slike ordninger kan føre til at land som allerede sliter med store gjeldsbyrder vil opparbeide seg enda mer gjeld.

Norges ansvar

Hvis vi skal nå målene i Paris-avtalen, må minst to tredeler av de fossile reservene i verden bli liggende under bakken⁹⁴. Norge har et historisk ansvar for å bidra til reduksjon av globale klimagassutslipp. Vår velstand og utvikling er i stor grad basert på utslipp, spesielt som et resultat av utvinningen og forbruket av norsk olje både innenlands og utenlands. Utslippene har bidratt til å øke konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren betraktelig.⁹⁵

Norges økonomiske kapasitet og historiske ansvar for klimaendringene samt Norges menneskerettsansvar og artikkel 112 i Grunnloven⁹⁶ må ligge til grunn for Norges klimainnsats.

Norge må derfor ta en lederrolle internasjonalt i kampen for en økt klimafinansiering, og bidra med store utslippskutt på hjemmebane.⁹⁷ Med kun ti år på å nå klimamålene og bærekraftsmålene må norske myndigheter for alvor starte en grønn omlegging. Dette har også blitt påpekt av FNs barnekomité (2018).⁹⁸

Tapet av natur er en like stor trussel som klimaendringene mot barns velferd over hele verden, og reduksjon av klimagassutslipp og utfasing av den fossile energibruken må gjøres på en måte som ikke reduserer naturens produksjonsevne eller naturmangfold. Norge må i større grad vektlegge naturmangfold og klimakonsekvenser i alle politiske beslutninger, og det er avgjørende at klimatilpas-

ningstiltak ikke går på bekostning av bevaring av naturmangfold. Rettighetene, tradisjonskunnskapen og verdiene til samene og lokalsamfunn skal anerkjennes og tas hensyn til i omstillingen mot et nullutslippssamfunn.⁹⁹

Klima- og miljø og barns rettigheter

Klima- og miljøkrisen truer en rekke rettigheter i Barnekonvensjonen¹⁰⁰, inkludert:

Barns beste (artikkel 3):

Hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som berører barn. Når klimaendringene ikke blir tilstrekkelig adressert i dagens politikk, forflyttes konsekvensene av dette til neste generasjon, og hensynet til barnets beste blir ikke tilstrekkelig ivarettatt av beslutningstakerne. Barns rett til beskyttelse (art. 19): Klimaendringene fører til økende grad av naturkatastrofer der barn dør, mister sine hjem, skolegang og blir drevet på flukt.

Barns rett til å overleve og helse (art 6 og 24):

Med klimaendringene øker faren for at barn blir rammet av sult og feilernæring fordi avlinger blir ødelagt og vann forurenset. Klimaendringene fører også til økning i sykdommer som malaria, diaré og lungebetennelse.

Barns rett til utdanning (art 28):

Klimaendringene forsterker sosiale årsaker til at barn, og særlig jenter trekkes ut av skolen, knyttet til nød og fattigdom. Klimarelatert ekstremvær fører også ofte til at skoler blir midlertidig eller til og med permanent stengt.

Barns rett til å bli hørt og deltagelse (art 12,13):

Barn har rett til å være aktive borgere og de mobiliserer for at politikere verden over tar klimaendringene på alvor. Barn har mange viktige synspunkter i klimasaken og de har rett til å bli hørt og ha innflytelse i saker som angår dem.

REDD BARNA MENER AT:

- Norske myndigheter må sikre at barns rettigheter prioriteres, og at barn sikres meningsfull og god medvirkning i lokale og nasjonale beslutningsprosesser på klima og miljø, og Norge må være en pådriver for barns medvirkning i internasjonale avtaler og planer for klima, miljø og katastroforebygging.

- Norge må gjennomføre nasjonale utslippskutt i tråd med 1,5-gradersmålet fra Paris-avtalen, sørge for minst 53 prosent utslippskutt i Norge innen 2030, og vedta en forpliktende nasjonal plan for hvordan Norge skal gjennomføre utslippskutt.
- Norge må sette målet om å begrense den globale oppvarmingen til 1,5°C som førende for all norsk politikk.
- Norge må bli et nullutslippssamfunn innen 2050 i tråd med FNs klimapanelers anbefalinger. Dette må skje med hensyn til vern av naturmangfold, innenfor økologiske grenser og på en måte som ikke går på bekostning av urfolks rettigheter (Jf. UNDRIP) og barn som tilhører urfolk (Barnekonvensjonen artikkel 30).
- Norge må sikre at norsk klimainnsats nasjonalt og internasjonalt ikke bryter med urfolks rettigheter (jf. FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP)) og andre lokalsamfunns tradisjonelle rett til land og livsgrunnlag. Og sikre at urfolk blir hørt og tatt hensyn til i prosesser som påvirker dem, som følger av ILO-konvensjon nr. 169.
- Norge ikke skal åpne nye olje- og gassfelt. Norske myndigheter må utarbeide en plan for å trappe ned og avslutte olje- og gassvirksomheten samtidig som at staten bidrar til en rettferdig omstilling.
- Norge skal ikke åpne opp for olje- og gassaktivitet i særlig verdifulle og sårbare områder, eksempler på dette er Lofoten, Vesterålen og Senja og Iskantsonen i Arktis.
- Norge må legge føre-var-prinsippet til grunn og følge miljøfaglig kunnskap som tilsier 0,5 prosent isfrekvens i fastsettelsen av iskantsonen i Arktis som er nødvendig for framtidig vern av økosystemer.
- Det må bli enkelt for befolkningen å velge miljøvennlige løsninger
- Statens Pensjonsfond Utland skal investere i tråd med klimamålene i Paris-avtalen, investeringer må vris bort fra fossil energi som kull og olje til bærekraftig fornybar energi.
- Norge må være internasjonal pådriver for at finansiering til klimatilpasning særlig rettes inn og bevilges til lavinntektsland og sårbare grupper, og at klimatilpasning innfrir barns rettigheter og sikrer deres liv og utvikling, ernæring, helse og utdanning.
- Norge må legge til rette for at finansieringen til tilpasning er lokalt forankret og aktivt involverer sårbare grupper i å finne løsninger som er tilpasset deres levemåte og kultur.

94 <https://www.cicero.oslo.no/no/posts/nyheter/ipcc-om-verdens-fossile-reserver> <https://ipbes.net/global-assessment>

95 <https://forskning.no/uit-norges-arktiske-universitet-etikk-klima/vi-har-tjent-oss-riktig-pa-klimaendringer-na-ma-vi-betale/337580>

96 Artikkel 112 fastsetter at enhver har rett til et sunt miljø og en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Retten skal varetas også for etterlekten

97 <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25032&LangID=E>

98 Dette var anbefalinger fra FNs barnekomité (2018)- avsnitt 27 i CO: Environmental health 27. In the light of the State party's exploitation of fossil fuels, the Committee recommends that it increase its focus on alternative energy and establish safeguards to protect children, both in the State party as well as abroad, from the negative impacts of fossil fuels

99 <https://ipbes.net/news/Media-Release-Global-Assessment>

100 UN OHCHR Report A/HCR/35/13 (2017), Analytical study on the relationship between climate change and the full and effective enjoyment of the rights of the child; and UNHCHR, Report A/ HRC/43/30 (2020), Realizing the rights of the child through a healthy environment, UN Committee on the Rights of the Child (2016), Report of the 2016 General Day of Discussion on Children's Rights and the Environment

- Norge må bidra til utslippskutt internasjonalt, inkludert teknologioverføring, klimateknologi og fornybar energi.
- Formell og uformell utdanning må anerkjennes som en nøkkelstrategi for barn og unges tilpasning til klimaendringene.
- Norge må jobbe aktivt for global klimafinansiering og trappe opp Norges klimafinansiering i tråd med en rettferdig ansvarsfordeling, dvs. minst 65 mrd. kr. årlig. Klimafinansiering må komme som et tillegg til annen norsk bistand.
- Norske myndigheter må fortsette å gi klimafinansiering i form av gavebistand under FNs klimakonvensjon, ikke lån.
- Norge må anerkjenne og aktivt investere i katastrofeforebygging og klimatilpasning som en helhetlig tilnærming for økt motstandsdyktighet og redusert sårbarhet, og klimatilpasning må i økende grad støtte sårbare lokalsamfunn og sivilsamfunn på deres premisser.
- Norge burde opprette en egen budsjettpost til forebygging av humanitære kriser. Posten bør utgjøre minst 2 prosent av det totale bistandsbudsjettet.

Beskyttelse av barn på flukt og barn i krig og konflikt

- Norge må finne alternative finansieringskilder til de økende humanitære behovene. Redd Barna har flere konkrete forslag i rapporten «Vi kan finne pengene!».
- Norge må jobbe for et regelverk og ordninger som er tilpasset mennesker som flykter på grunn av klimaendringer og naturkatastrofer.

2.11 Privat sektor og barns rettigheter

Privat næringsliv har stor innvirkning på barns liv og rettigheter. Et godt regulert næringsliv skaper anstendige arbeidsplasser, legger grunnlag for en inntekt til å leve av og påvirker nærmiljøet positivt. Privat næringsliv påvirker også samfunnet som barn er en del av. Næringslivets kanskje viktigste positive innvirkning på samfunnet, er økonomiske bidrag i form av skatter, avgifter og personinntekter. Store industrielle aktører kan skape positive ringvirkninger i form av lokal industri dersom de benytter seg av lokale leverandører, og arbeidsplasser som igjen kan øke etterspørselen etter

lokale varer og tjenester. Overføring av teknologi og kompetanse er også viktig.

I Norge er trepartssamarbeidet en av samfunnsinnretningene som har vært viktigst for å forme den norske velferdsstaten med relativt små ulikheter og et godt regulert arbeidsliv. Permisjonsordninger, arbeidstider og velferdspermisjoner for å ta vare på barn, er eksempler på hvordan et godt regulert næringsliv bidrar positivt til barns velferd og rettigheter.

Privat næringsliv kan også ha negativ innvirkning på barns rettigheter. Mange steder er næringslivet dårlig regulert med lange arbeidsdager, farlige arbeidsforhold og lav lønn. Store private næringslivsaktører har ofte hatt negativ innvirkning på samfunnet der de opererer. Det finnes utallige eksempler på store miljødelegger og frarøvelse av lokalbefolkningens land og livsgrunnlag. Aggressiv og ofte ulovlig markedsføring påvirker også barns rettigheter. For eksempel setter aggressiv markedsføring av morsmelkerstatning barns liv og helse i fare fordi mange foreldre overtales til å bruke morsmelkerstatning i stedet for morsmelk. Resultatet er at de ofte blander pulveret med skittent vann eller tynner det ut for mye.¹⁰¹ The Lancet anslår at amming kan redde 823 000 barn årlig.¹⁰²

Mange barn er offer for barnearbeid

Barnearbeid er også en stor utfordring i mange deler av verden. ILO anslår at 218 millioner barn mellom 5 og 17 år jobber.¹⁰³ Mange barn og ungdom drar nytte av å jobbe. Ved å kombinere skole med deltidsjobb, kan de bidra til familiens eller egne inntekter, øke sin egen selvsikkerhet og utvikle nye egenskaper og evner. Men ILO anslår også at 152 millioner av de arbeidende barna og ungdommene er offer for barnearbeid.¹⁰⁴ Redd Barna vil kun forsvare at barn jobber dersom arbeidet er trygt, de har anstendige arbeidsforhold og lønn. Det er også avgjørende at arbeidet ikke skal gå utover barnets rettigheter som for eksempel retten til utdanning og retten til lek og fritid. Dersom disse betingelsene ikke er oppfylt, skal ikke barn jobbe.

FN retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter slår fast at selv om stater er ansvarlige for å oppfylle menneskerettighetene, står næringslivsaktører ansvarlig for å respektere menneskerettighetene. Redd Barna har sammen med FNs barnefond (UNICEF) og FNs Global Compact utarbeidet Children's Rights and Business Principles (CRBP). Disse prinsippene er ment å veilede

selskaper i hvilke tiltak de kan ta for å respektere og promotere barns rettigheter på arbeidsplassen, i markedet og i lokalsamfunnet. Selskapers påvirkning på sosiale, økonomiske og miljømessige forhold må reguleres av bindende internasjonale og nasjonale regelverk.

Gjennom FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter, er norske myndigheter forpliktet til å iverksette tiltak for at norske bedrifter skal respektere menneskerettigheter i andre land. Selv om de landene som selskaper opererer i er ansvarlige for å regulere næringslivets aktiviteter, har mange utviklingsland verken lover eller kapasitet til å gjøre dette. Dette fører til at menneskerettighetsbrudd og alvorlige miljødelegger ofte kan skje ustraffet. Norske myndigheter støtter også privat næringsliv direkte gjennom Norfund og Verdensbankens instrument for private investeringer (IFC). Bistandsmidler til privat sektor må sette strenge krav til positiv utviklingseffekt.

REDD BARNA MENER AT:

- Norge må arbeide aktivt for å få etablert bindende internasjonale retningslinjer som effektivt holder selskaper ansvarlige for brudd på menneskerettighetene, og som sikrer beskyttelse av barns rettigheter.

- Norske myndigheter må arbeide for å etablere et utvidet juridisk ansvar hos norske selskaper, også for alvorlige forhold som skjer utenfor Norge. Norsk politi og påtalemyndighet må settes bedre i stand til å etterforske og ta ut tiltale i saker hvor norske selskaper er involvert i aktivitet som bryter norsk eller internasjonal lov.
- Norge bør støtte stater i å opprette nasjonale kontaktpunkt for næringsliv og menneskerettigheter der ofre for uansvarlig næringsliv kan klage inn saker, og støtte aktører som ønsker å klage inn saker. Dette ifølge FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter.
- Norge bør støtte fagforbund og andre aktører som ønsker å opprette trepartssamarbeid, eller andre ordninger for å styrke regulering av arbeidsmarkedet.
- Private selskaper må ta i bruk Child Rights Business Principles for å forebygge brudd på og ivareta barns rettigheter.
- Norske myndigheter må aktivt jobbe for bedre skattlegging av transnasjonale selskaper, og for at midlene selskaper betaler i skatt i fattige land kommer barn til gode.
- Norfund må styrke dokumenteringen av utviklingseffekten og den finansielle addisjonaliteten av sine investeringer, og slutte å investere gjennom skatteparadiser.

¹⁰¹<https://www.thelancet.com/series/breastfeeding>

¹⁰²The Lancet (2016): <https://www.thelancet.com/series/breastfeeding>

¹⁰³ILO, Global Estimates of Child Labour, 2017 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf

¹⁰⁴ILO, Global Estimates of Child Labour, 2017 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf

BARNDOM BETYR ALT

Redd Barna

Barnepolitisk plattform

Revidert 2022 | Ferdigstilt mars 2023